

CYRILLE D'ALEXANDRIE

CONTRE JULIEN

I

BO
1160
S724
-322

BO 1160 S724 - 322

Theol

P

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK

LEIPZIG

0006699238

CONTRÉ JULES

SOURCES CHRÉTIENNES

N° 32

CYRIE D'ALEXANDRIE

CONTRE JULIEN

INTRODUCTION

INTRODUCTION, TEXTE CRITIQUE,
TRADUCTION ET NOTES

PAR
Paul BURGMEIER
Professeur émérite de l'Université de Paris III

PARIS
Editions du Centre National de la Recherche Scientifique

1990. XII + 220 pages.
ISBN 2-222-04730-2

— 1990. XII + 220 pages. — ISSN 0249-2446 — ISBN 2-222-04730-2

SOURCES CHRÉTIENNES

N° 322

Ver
CYRILLE D'ALEXANDRIE

CONTRE JULIEN

TOME I

LIVRES I et II

*INTRODUCTION, TEXTE CRITIQUE,
TRADUCTION ET NOTES*

PAR

Paul BURGUIÈRE

*Professeur à l'Université de Bordeaux III
et*

Pierre ÉVIEUX

*Chargé de Recherche
au Centre National de la Recherche Scientifique*

*Ouvrage publié avec le concours
du Centre National de la Recherche Scientifique*

LES ÉDITIONS DU CERF, 29, Bd de Latour-Maubourg, PARIS 7^e
1985

UNIVERSITÄTS
BIBLIOTHEK
LEIPZIG

01A-2001-12570:1

✓

fwB 8.10.02

*La publication de cet ouvrage a été préparée avec le concours
de l'Institut des « Sources Chrétiennes »
(U.A. 993 du Centre National de la Recherche Scientifique)*

© Les Éditions du Cerf, 1985.
ISBN : 2-204-02466-X
ISSN : 0750-1978

*Toū μακαρίου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου
Ἀλεξανδρείας
προσφώνημα πρὸς τὸν εὐσεβέστατον
καὶ φιλόχριστον βασιλέα Θεοδόσιον.*

504A I. Ἡ Αξιάκουστα μὲν καὶ ἔξαιρετα καὶ πέρα λόγου παντὸς τὰ
τῆς εὐαγοῦς ὑμῶν βασιλείας κατορθώματα καὶ τὸ ἀσύγκριτον
εἰς εὐσέβειαν, ὡσπερ τινὰ κλῆρον εἰς ὑμᾶς ἄνωθεν καταβαί-
νοντα, τοῖς ἐκ φθόνου βέλεσιν ἀνίκητον τετηρήκατε διὰ τὸ
; ἐφ' ἀπασι τοῖς ἀρίστοις δεξιόν, καὶ πατρῷον ὑμῖν καὶ ἔτι
παππῷον, ὡς ἐν γε τούτοις ὁρᾶται διαφανές. Καί μοι πρόκειται
καὶ ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς τὰς τοῦ Σωτῆρος ὑμῶν ἀρμόσαι φωνάς
· ἐφη γάρ · «Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη» ·
· ἐπεται γάρ πως ἀεὶ τοῖς ἡρμένοις ὑψοῦ τὸ περίοπτον.

10 Τί δ' ἀν γένοιτο τῇ ὑμετέρᾳ γαληνότητι τὸ ἴσοστατοῦν;

505A Οὐδὲν παντελῶς · διελήλακε γὰρ εἰς λῆξιν τὴν ἀνωτάτω τῶν |
ὑμετέρων σκήπτρων τὸ εὔκλεές, τῇ μὲν τῆς εὐνομίας φαιδρό-
τητι περιαστράπτον τὰ σύμπαντα, ἡμερότητι δὲ καὶ τῇ εἰς
Χριστὸν εὐσέβειᾳ κατευφραῖνον τὸν οὐρανόν, τουτέστι τὰς ἄνω
15 τε καὶ λογικὰς ἐν οὐρανῷ δυνάμεις. Ἐστὲ γὰρ οὕτω κατ' ἄμφω
τεθαυμασμένοι ὥστε καὶ ἴσαμιλον τὴν ἐν αὐτοῖς ἔχοντες
ἀρετὴν εὐφημίας ἀπάσης νενικήκατε τρόπον. Ἀναθήματα μὲν

οῦν παρ' ἑτέρων τὰ εἰς ὑμᾶς, ὃ φιλόχριστε βασιλεῦ Θεοδόσιε,
νίκαι, καὶ στέφανοι, καὶ φωναὶ χαριστήριοι, καὶ τὰ δι' ὧν ἀν
τὸ οὐκ ἀπεοικότως τὰ βασιλέων κράτη καταγεραίροιντο.

2. "Εδει δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν τὴν θείαν λαχόντων
ἱερουργίαν προσκομίζεσθαι βίβλους τὰς ὑπέρ γε τῆς τοῦ Θεοῦ
δόξης εὗ μάλα συντεθειμένας· φίλον γάρ παρ' ὑμῖν ἀεὶ καὶ
B σύνηθες καὶ πολύευκτον ἀληθῶς τὸ συγχροτεῖν αὐτήν, καὶ
τοὺς μὲν κατά τι γοῦν ὅλως ἐμπαροινοῦντας αὐτῇ βδελυρωτά-
τους ἡγεῖσθαι καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμιωτάτων ποιεῖσθαι μοίρᾳ,
τιμῆς δὲ ἀπάσης ἀξιοῦν τοὺς ὅσοιπερ ἀν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ
φρονεῖν ἔλοιντο καὶ λαλεῖν. 'Αγιοπρεπὲς δὲ καὶ τοῦτο φαίην ἀν
εἶναι τὸ πλεονέκτημα, καὶ τοῖς ἀοιδίμοις ὑμῶν κορυφαῖς ὅτι
io μάλιστα πρεπωδέστατον. "Εφη γάρ που ψάλλων πρὸς τὸν τῶν
ὅλων Σωτῆρα Χριστὸν ὁ θεσπέσιος προφήτης Δαβίδ· «Οὐχὶ¹
τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα καὶ ἐπὶ τοῖς ἔχθροῖς σου
ἐξετηκόμην; Τέλεον μίσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἔχθροὺς ἐγέ-
νοντό μοι». "Εχει δὲ σφόδρα κατὰ τὸ εἰκός ὁ λόγος· ὥσπερ
is γάρ τις τῆς εἰς ὑμᾶς εὔνοίας ἐναργῆ ποιεῖται τὴν ἐνδειξιν τὸ
ἀντιτετάχθαι φιλεῖν τοῖς οὐκ οἴδ' ὅπως ἐκ πολλῆς ἀγαν
C ἐμβροντησίας | οὐκ ἀγαπᾶν ἐλομένοις, οὕτω τῆς εἰς Χριστὸν
ἀγάπης τὸ γνήσιον ἐκφήνειεν ἀν τὸ τοῖς τὰ αὐτοῦ δια-
βεβληκόσιν ἀντιφέρεσθαι νεανικῶς, μονονουχὶ βοῶντάς τε

20 καὶ λέγοντας τὸ παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ · «Ζηλῶν
έζήλωκα τῷ Κυρίῳ.»

‘Οποία δέ τίς ἔστιν ἡ τῶν παρ’ ἐμοῦ λόγων εἰς ὑμᾶς
ἀνάθεσις ἀναγκαῖον εἴπειν.

D 3. Καὶ μοι νείματε συγγνώμην ἐλομένῳ λέγειν οὐ κατὰ
βασιλέως μόνον, ἀλλ’ ὑπέρ γε τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ τοῦ
μεγάλου βασιλέως συγκατάρχοντός τε τῶν ὅλων τῷ ἴδιῳ
Πατρὶ, ὡπερ ἀν πρέποι καὶ μόνῳ τὸ χρῆναι λέγειν · «Δι’ ἐμοῦ
ἢ βασιλεῖς βασιλεύουσι.» Καὶ γάρ ἔστιν αὐτὸς ‘ὅ τῇ δόξῃς
Κύριος’ ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. “Εστι τοίνυν ἀκόλουθόν
τε καὶ ἀναγκαῖον τοὺς τῶν Ἱερῶν δογμάτων συνασπιστάς,
ἥμᾶς δηλονότι, προκεχειρισμένους εἰς τοῦτο παρ’ αὐτοῦ,
τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσι τὴν δόξαν αὐτοῦ τοὺς συναγορεύειν
10 ισχύοντας ἀνταναστῆσαι λόγους καὶ οἶπερ ἀν γένοιντο πρὸς
καλοῦ τοῖς ἐντευξομένοις, καὶ τοῖς μὲν εὔπαρακόμιστον ἔχουσι
τὴν καρδίαν καὶ ἐφ’ ἄ μὴ προσῆκεν ἐτοιμότατα συναρπαζο-
μένην ἐπικούρημα χρειωδέστατον, τοῖς γε μὴν εὖ βεβηκόσι
508A περὶ τὴν πίστιν ῥάβδος οἴα τις ἀνέχειν | ισχύουσα πρός γε τὸ
15 χρῆναι διαπεπῆχθαι μειζόνως καὶ ἀκράδαντον ἔχειν τῆς ὄρθης
πίστεως τὴν παράδοσιν.

Τίς οὖν ἄρα ἔστιν ὁ τῇ τοῦ Χριστοῦ δόξῃ μεμαχημένος;
Πλεῖστοι μὲν οὖν ὅσοι κατὰ καιροὺς οἱ πρός γε τοῦτο διὰ τῆς
τοῦ διαβόλου σκαιότητος κατενηγμένοι, μάλιστα δὲ πάντων
20 ὁ τῆς βασιλείας αὐχήμασιν ἐμπρέψας ποτὲ Ἰουλιανός,
ἀγνοήσας δὲ τὸν τῆς βασιλείας καὶ τοῦ δύνασθαι κρατεῖν
δοτῆρα Χριστόν. Ἡν μὲν γάρ πρὸ τῶν τῆς βασιλείας καιρῶν
τοῖς πιστεύσασιν ἐναρίθμιος, ἡξιώθη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγίου
βαπτίσματος, ἐνήσκητο δὲ καὶ βίβλοις ταῖς Ἱεραῖς.

4. 'Αλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἄνδρες αὐτῷ μιαροί τε καὶ δεισιδαιμονες γεγονότες γνώριμοι τοὺς ὑπέρ γε τῆς ἀποστασίας καθῆκαν λόγους, εἴτα σύνοπλον εἰς τοῦτο λαβόντες τὸν
 B Σατανᾶν παρεκόμισαν εἰς τὰ | Ἐλλήνων ἔθη καὶ λάτριν
 , ἀπέφηναν δαιμονίων ἀκαθάρτων τὸν ἐν ἀγίαις ἐκκλησίαις καὶ
 μοναστηρίοις ἐντεθραμμένον · «φθείρουσι γάρ ἥθη χρηστὰ
 διμιλίαι κακαί», καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος. Χρῆναι δέ
 φημι τοὺς ἔδραῖον ἔχειν ἔθέλοντας φρόνημα καὶ τῆς ὀρθῆς
 πίστεως τὴν παράδοσιν καθάπερ τινὰ μαργαρίτην τηροῦντας
 io εἰς νοῦν μηδεμίαν διδόναι παρείσδυσιν ἥγουν παρρησίας τόπον
 τοῖς ἔθέλουσι δεισιδαιμονεῖν · γέγραπται γάρ · «Μετὰ ὁσίου
 ὄσιος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῷος ἔσῃ, καὶ μετὰ
 ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις.»
 "Ἐχων τοίνυν εὔφυϊ τὴν γλῶτταν ὁ κράτιστος Ἰουλιανὸς
 i, κατέθηξεν αὐτὴν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ · καὶ δὴ
 καὶ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῶν ἀγίων εὐαγγελίων καὶ
 C κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν | Χριστιανῶν θρησκείας, κατασείει δὲ
 δι' αὐτῶν πολλούς, καὶ ἡδίκηκεν οὐ μετρίως. Οἱ μὲν ἐλαφροί τε
 καὶ εὐπάροιστοι πίπτουσι ῥᾳδίως εἰς τὰ αὐτοῦ καὶ γλυκὺ τοῖς
 20 δαιμονίοις γίνονται θήραμα · θορυβοῦνται δέ πως ἔσθ' ὅτε καὶ
 οἱ βεβηκότες ἐν πίστει · νομίζουσι γάρ αὐτὸν τὰς ἱερὰς καὶ
 θείας εἰδέναι Γραφάς, ἐπείπερ ἐξ αὐτῶν τοῖς ἰδίοις λόγοις
 παμπόλλους ἐπισωρεύει τὰς μαρτυρίας, καίτοι μὴ εἰδὼς ἀ-
 λέγει.

5. Ἐπειδὴ δὲ πλεῖστοί τινες τῶν δεισιδαιμόνων, τοῖς τὰ Χριστοῦ φρονοῦσι περιτυγχάνοντες, ἀνω τε καὶ κάτω κατονειδίζουσι, τὰς ἐκείνου καθ' ἡμῶν προβαλλόμενοι συγγραφάς, φάσκοντες ἀπρόσθλητον αὐτὰς ἔχειν τὴν δείνωσιν, καὶ οὐδένα πώποτε τῶν παρ' ἡμῖν διδασκάλων ἦ ἀντειπεῖν ἴσχύσαι | ἤγουν D ἀνατρέψαι τὰ αὐτοῦ, προτρεψάντων εἰς τοῦτο πολλῶν καὶ δὴ καὶ θαρσήσας λέγοντι τῷ Θεῷ καὶ νῦν · «Πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου», καθῆκα μὲν ἐμαυτὸν ἐπὶ γε τὸ δεῖν κατασπάσαι μὲν ὄφρὺν ἑλληνικὴν κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης 10 ἐπαιρομένην, ἐπαμῦναι δὲ ὡς ἔνι τοῖς ἡπατημένοις καὶ πεπλανημένον ἀποφῆναι καὶ τὰς θείας οὐκ εἰδότα Γραφὰς τὸν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κατηγορευκότα.

Ανατέθεικα δὲ τοὺς ὑπὲρ τούτου λόγους τῇ φιλοχρίστῳ καὶ εὐαγεστάτῃ ὑμῶν κορυφῇ, ἣν ἀεὶ φυλάττοι Θεὸς ἐν ἀκλονήτοις 15, εὐθυμίαις κατευμεγεθοῦσαν ἔχθρῶν, καὶ πάντας ἔχουσαν ὑπὸ πόδας, καὶ εἰς παῖδας παίδων παραπέμπουσαν τὴν εὐαγγῆ βασιλείαν, κατανεύοντος τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

*Toū én ágíois Patròs ñmâν Kuríllou árchie-
piiskópou 'Áleξanđreías úpèr tñs tñw Xriştianôw
eúagouñs thriṣkeías pròs tå toû én áthéois 'Iouliañou
Biblîon prôton*

509A 1. Oi mèn sofoi kai ágχínoi kai tñw ierowñ dognatowñ
épitst̄monec tò kállos tñs álēthieias thauñázouñ kai én pantì
lógyw p̄epoíñntai tò suniéñai dñnacsthai p̄arabiolhn kai sko-
teinón lógon, r̄hseis te sofowñ kai aíñigmat. Oútaw gár, oútaw
taic̄ thriñneústoic̄ Gr̄afac̄ ákribh kai diñrthroménon tòn noñ
énereidontes phwtòs mèn toñ thriñou tåc̄ éauxtowñ ánatimplâsi
psiñacs, áxioc̄hlaton dè politeias òrthiç kai énnormatátis
árámenoi kaúchyma eíen ñn kai étérois ópheleias tñs ánwatátow
próxenoi. Gégraptaí gár ðti. «Yíé, éán sofòs génñ seautw,
sofòs ésgi kai tñw plh̄sion.»

Oi dè diásstrophi tñn karðian kai tñn eíc noñ éxontes
émpyrián, ámétouchi te eíc áptan toñ thriñou phwtòs, toic̄ dognas
mèn tñs eúsebeias ántanistantai, thriñustomouñ kai lían kai
tñs árrh̄tou katetapáironai dóxh, kai paliump̄hmosus iéntes
phwanàs «ádikian eíc tò ûp̄os lauloñsi», katà tò én phalmoic̄

νύμνούμενον. Ἀρρωστῆσαι δὲ οἷμαι τοῦτο αὐτοὺς ἐκ πολλῆς
 ἄγαν ἀποπληξίας καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀμαθίας, μᾶλλον δὲ εἰ
 512A χρὴ τάληθὲς εἰπεῖν | ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ πονηροῦ τε καὶ
 ἀρχεκάκου δράκοντος, φημὶ δὴ τοῦ Σατανᾶ.

2. Καὶ πρὸς τοῦτό γε ἡμᾶς ἐμπεδοῦ γεγραφώς ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος. «Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν,
 ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἔστι κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ
 αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ
 , αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς τοῦ Χριστοῦ
 δόξης.» "Οτι μὲν οὖν ὁ νομισθεὶς εἶναι θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου
 καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης κλοπεὺς ἐσκότισεν αὐτῶν τὴν καρδίαν,
 οὐκ ἀσυμφανές πεπλάνηνται γάρ δύολογουμένως καὶ ἀριθμοῦ
 κρείττονας ἐφιστᾶσι τῷ βίῳ θεούς, δαίμονάς τε καὶ ἥρώων
 10 ψυχάς, καθά φασιν αὐτοὶ καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν.

B 'Αλλ' ἦν ἀν ἐπ' αὐτοῖς τὸ τῶν εὗ | φρονούντων δάκρυον, οὐ
 σφόδρα πολὺ σιωπᾶν ἡρημένοις τὰ ἐφ' οὓς ἀν τις αἰσχύνοιτο ·
 νῦν δὲ δὴ πρόεισι δυσσεβείας εἰς τοῦτο αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα
 ὥστε καὶ ἑτέροις ζητεῖν ἐνιέναι τῆς οὔτως αἰσχρᾶς δεισιδαιμο-
 15 νίας τὴν νόσον. Οἴα γάρ τινες ὄφεις τριόδοις ἐγκαθήμενοι τοῖς
 ἐν αὐταῖς διαστείχουσιν ἐπιπηδῶσι πικροί, τὸν τῆς ἀπωλείας
 ἵὸν τοῖς εὐπαραφόροις ἐγχέοντες · καὶ περὶ αὐτῶν ἀν λέγοιτο,
 καὶ σφόδρα εἰκότως · «"Οφεις, γεννήματα ἔχιδνῶν, πῶς
 20 δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες;"» Καὶ οὐκ ἀν ἀμάρτοι τοῦ
 ἀληθοῦς ὁ Κύριος λέγων · «'Ο ἀγαθὸς ἀνθρωπος ἐκ τοῦ
 ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ ἀγαθά, καὶ ὁ

UNIVERSITÄT-
 BIBLIOTHEK
 LEIPZIG

πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ πονηρά», καὶ «'Απὸ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.»

C 3. Καὶ ταῦτά φημι τοῖς Ἰουλιανοῦ βιβλίοις ἐντυχών, δις τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας οὐ φορητὴν ἐποιήσατο τὴν κατάρρησιν, πεπλανῆσθαι λέγων ἡμᾶς καὶ ἀποφοιτῆσαι μὲν ἀσυνέτως τῆς εὐθύ τε καὶ ἀμωμήτως ἔχούσης ὅδοῦ, ἵεναι δὲ ὥσπερ κατὰ πετρῶν, καὶ ὀλοτρόπως ἀβούλητον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ ποιεῖσθαι λατρείαν, οὔτε τοῖς διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως νόμοις συμβαίνουσαν, οὔτε μὴν ταῖς Ἑλλήνων δεισιδαιμονίαις, ἥγουν ἔθεσί τε καὶ τρόποις, μέσην δὲ ὥσπερ τινὰ καὶ ἀμφοῖν ἀμαρτάνουσαν καινοτομῆσαι ζωήν. Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν τῆς 10 Ἑλλήνων ἀπηλλάγμεθα ἐμβροντησίας, καὶ πολὺς ἀποτειχίζει λόγος τῆς ἐκείνων τερθρείας τὰ Χριστιανῶν, φαίην ἀν. «Κοινωνία γὰρ οὐδεμίᾳ φωτὶ πρὸς σκότος, ἀλλ' οὐδὲ μερὶς D πιστῷ | μετὰ ἀπίστου.» "Οτι δὲ τοῖς Μωσέως βιβλίοις ἐσμὲν οὐ διάφοροι, οὔτε μὴν ἀντεξάγουσαν τοῖς ἐκείνου θεσπίσμασι 15 πολιτείαν ἐπετηδεύσαμεν, ώς ἀν οἶός τε ὁ πληροφορεῖν πειράσομαι, καιροῦ τοῦ καθήκοντος ἐν τούτοις ἡμῖν τὸν λόγον διαγυμνάζοντος.

4. Πλὴν ἐκεῖνο εἰπεῖν εἰς τὸ παρὸν οἰήσομαι δεῖν · ἀληθὲς μὲν γὰρ ὅτι, κατὰ τό τισι παρῳδούμενον, «σοφὸς ἄλλος ἀπ' ἄλλου», πρόδηλον δὲ δήπουθεν εἴη ἀν ὅτι τὰ τῶν πρώτων οἱ μετ' αὐτοὺς εἰδεῖεν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὰ τῶν ὑστάτων οἱ πρὸ

αὐτῶν· οὐκοῦν, ἐπειδήπερ Ἐλλήνων παῖδες ἐπὶ γε τοῖς σφῶν αὐτῶν διδασκάλοις φρονοῦσι μέγα, καὶ καταπτοεῖν οἴονται τινας Ἀναξιμάνδρους ἡμῖν καὶ Ἐμπεδοκλεῖς, Πρωταγόρας τε **513A** καὶ Πλάτωνας ὀνομάζοντες, προσεπάγοντες | δὲ τούτοις καὶ τοὺς ἔτερους οἱ τῶν ἀνοσίων αὐτοῖς δογμάτων γεγόνασιν **10** εὑρέται καὶ ἵν' οὕτως εἶπω τῆς ἀμαθίας πηγαί, φέρε λέγωμεν ὅτι διαφόροις μὲν δόξαις ἀντεγειρομένους ὥσπερ ἀλλήλοις καταθρήσαι τις ἀν αὐτούς, ἀσύμβατον δὲ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν **15** διητῶν τὴν ἀπολογίαν εἰσφέροντας. Εἴτα πρὸς τούτῳ καταδεικνύωμεν Μωσέα μὲν ἐν χρόνῳ τὰ πρεσβεῖα λαχόντα, καὶ **20** δόξαν ὄρθην καὶ ἀπλανεστάτην περὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας εἰσκεκομικότα, καὶ κοσμοποιίας ἄριστα μνημονεύσαντα, καὶ νόμων τῶν εἰς εὔσέβειαν καὶ δικαιοσύνην οὐκ ἀθαύμαστον βραβευτήν, τοὺς δὲ παρ' αὐτοῖς ὀνομασμένους σοφοὺς γεγονότας μὲν ὑστάτους καὶ νεωτάτους, κεκλοφότας δὲ **B** τὰ ἐκείνου καὶ τοῖς ἴδιοις λόγοις ἐγκατακλώσαντας, εἰ καὶ μὴ εἰς ἀπαν ὑγιῶς | ἴσχύσαντας οὕτω καὶ δόξαν ἀρπάσαι σεμνοπρεπῆ καὶ τι τῶν ἀληθῶν ἐοικέναι λέγειν.

5. Τοίνυν γεγόνασί τινες μὲν μετὰ Μωσέα, συνήκμασαν δὲ καὶ ἔτεροι κατὰ καιροὺς τοῖς μετ' ἐκεῖνον προφήταις ἀγίοις · ὃν οἱ ταῖς δόξαις κατακολουθεῖν ἡρημένοι ψήφου τῆς κρείττονος παρὰ τοὺς ἄλλους ἡξίωνται, καίτοι τοῦ ψεύδους εἰς ἀπαν **5** οὐκ ἐλευθέραν τῆς περὶ Θεοῦ δόξης ποιούμενοι τὴν ἀπόδοσιν.

"Οτι τοίνυν Μωσῆς ὁ θεσπέσιος πρεσβύτατος μὲν ἦν κατά γέ

φημι τὸν τοῦ γενέσθαι καιρόν, οἱ δὲ μετ' ἔκεῖνον ὕστατοι,
σαφὲς καταστήσομεν τὰ τῶν ἀκριβῶς χρονογραφησάντων
βιβλία διερευνήσαντες. Χρῆναι δέ φημι τοὺς ἐντευξομένους μὴ
ιο ἀψικόρως ἔχειν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸν τῶν ὄνομάτων
κατάλογον, ἢτοι τὴν τῶν καιρῶν ἀπαρίθμησιν, διψῆν δὲ μᾶλλον
C ἐντόνως καλὴν | καὶ ὄνησιφόρον οὖσαν τὴν ἐφ' ἑκάστῳ
πληροφορίαν.

6. Τοιγαροῦν Νῷε μὲν γέγονεν, ἀνὴρ τῶν ὅτι μάλιστα
θεοφιλεστάτων, δέκατος τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου, τουτέστιν
'Αδάμ· τούτῳ προστέταχεν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὡς μέλλοντος
ἔσεσθαι τοῦ κατακλυσμοῦ πανωλεθρίᾳ τε καταφθαρήσεσθαι
, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, συμπήξασθαι μὲν κιβωτόν, ὅμοῦ δὲ φιλτάτοις
καὶ γυναιξὶ καὶ κτηνῶν εἴδεσι παντοδαποῖς, πτηνοῖς τε καὶ
έρπετοῖς, εἰσελάσαι τε καὶ διαπλεῖν ἐν αὐτῇ· οὗ δὲ πρὸς πέρας
ἐνηνεγμένου, κατεφθείρετο μὲν ἀπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ
τὰ ἔτερα τῶν ζώων, ὁ δὲ πανοικὶ διεσώζετο. Τῶν ὕδάτων δὲ
ιο ὑφιζηκότων, ἡ μὲν κιβωτὸς προσέσχε τοῖς ὅρεσιν 'Αραράτ,
D τουτέστι τῆς 'Αρμενίας, ἐν λερείσας δὲ πάλιν αὐτὸς τὸν πόδα τῇ
γῇ θυσίας ἐπετέλει χαριστηρίους.

'Αξιόχρεως μὲν οὖν εἰς πίστιν ἡ θεόπνευστος Γραφή·
ἐπειδὴ δέ τινες τῶν δεισιδαιμόνων μύθους τε εἰκαίους καὶ
ιο οὐδαμόθεν ἔχοντας ἢ τὸ πιθανὸν ἢ τὸ ἀληθές φασιν εἶναι τὰ
παρ' ἡμῖν, ἀναγκαίως μεμνήσομαι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἴστο-
ριογράφων, 'Αλεξάνδρου τέ φημι τοῦ Πολυίστορος καὶ 'Αβυ-
δηνοῦ. Πεποίηνται γὰρ αὐτοὶ τὴν περὶ τούτων ἀφήγησιν ἐν
ιδίαις συγγραφαῖς, εἰ καὶ μὴ εἰς ἀπαν ἀκαταψέκτως, ἀλλο-
20 κότως δὲ μᾶλλον, ἀτε δὴ καὶ τῶν εἰς εὔσεβειαν δογμάτων
ἡμοιρηκότες.

7. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρός φησιν οὕτως· «'Ωτιάρτου δὲ τελευτήσαντος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ξίσουθρον βασιλεῦσαι σάρους δεκαοκτώ· ἐπὶ τούτου τὸν μέγαν φασὶ γενέσθαι κατακλυσμόν^a»· εἴτα σωθῆναι λέγει τὸν Ξίσουθρον, προα-
516A παγγείλαντος αὐτῷ τοῦ Κρόνου τὸ ἐσόμενον, καὶ ὅτι προσήκει ναυπηγήσασθαι λάρνακα καὶ ὅμοῦ πτηνοῖς ἔρπετοῖς τε καὶ κτήνεσι πλεῖν ἐν αὐτῇ.

"Ο γε μὴν Ἀβυδηνὸς σαφεστέραν ποιεῖται τὴν ἀφήγησιν, οὕτω λέγων· «Μεθ' δν ἄλλοι τε ἥρξαν καὶ Ξίσουθρος· τῷ δὲ Κρόνος μὲν προσημαίνει ἔσεσθαι πλῆθος ὅμβρων Δαισίου πέμπτη ἐπὶ δέκα, κελεύει δὲ πᾶν ὅτιοῦν γραμμάτων ἔχόμενον ἦν ἐν Ἡλίου πόλει τῇ ἐν Σιπαροῖσιν ἀποκρύψαι. Ξίσουθρος δὲ ταῦτα ἐπιτελέα ποιήσας ἴθέως ἐπ' Ἀρμενίης ἀνέπλωσε, καὶ παραυτίκα μιν κατελάμβανε τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τρίτη δὲ ἡμέρη,
15 ἐπεὶ τε ὕων ἐκόπασε, μεθίει τῶν ὀρνίθων πείρην ποιούμενος εἴπου γῆν ἵδοιεν τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν· αἱ δέ, ἐκδεκομένου σφέας πελάγεος ἀφανέος, ἀπορέουσαι ὅκη καθορμίσονται,
B παρὰ τὸν Ξίσουθρον ὅπερισσα κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῆσιν ἔτεραι· ὡς δὲ τῇσι τρίτησιν εὔτύχεεν — ἀφίκατο γὰρ δὴ πηλοῦ

20 κατάπλεω τοὺς ταρσούς — θεοί μιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσι. Τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ ἦν καὶ περίαπτα ξύλων ἀλεξιφάρμακα τοῖσιν ἐπιχωρίοισι παρείχετο^b.»

8. ‘Ξίσουθρον’ μὲν οὖν ὀνομάζουσι τὸν Νῶε τάχα που κατὰ φωνὴν Ἀσσυρίων, καν τούτῳ δὲ πάλιν ἡμαρτήκασι τάληθοῦς τὸν Κρόνον αὐτῷ χρῆσαι λέγοντες ἀντὶ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν · οὐ γάρ ἐν μεθέξει γεγόνασι τοῦ θείου φωτὸς οὔτε μὴν τοῖς ὅμμασι τῆς διανοίας τὸ σεπτὸν τῆς ἀληθείας κάλλος τεθέανται.

C Οὐκοῦν τέθυκε μὲν ὁ Νῶε τῆς κιβωτοῦ προελθών, | ηὐλίζετο δὲ αὐτόθι φιλτάτοις ὅμοι. Καὶ τρεῖς μὲν ἥσαν αὐτῷ φύντες υἱοί, πλεῖστοί γε μὴν ἐξ αὐτῶν ἔτεροι, καὶ ἀρχὴ δευτέρα γεγόνασι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, κατωκήκασι δὲ πρῶτον μὲν ὅμόσε, καὶ ἐν μόνῃ τῇ πρὸς ἀκτῖνα γῆ, κατεσκηδάσθησαν δὲ μετὰ τοῦτο πανταχῆ, καταδιελόντος αὐτοὺς εἰς πολυγλωσσίαν τοῦ ἐπὶ πάντας Θεοῦ · ἡγανάκτει γάρ ἐπὶ τῇ τοῦ πύργου κατασκευῇ. “Οτι δὲ καὶ ταυτησὶ τῆς ἴστορίας διαμέμνηνται οἱ ἀρτίως ἡμῖν 15 ὠνομασμένοι ἐξ ὧν γεγράφασιν οὐδὲν ἥττον εἰσόμεθα.

9. ’Αλέξανδρος μὲν γάρ ὡδὶ φησι · «Σίβυλλα δέ φησιν, ὄμοφώνων ὄντων ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, τινὰς τούτων πύργον ὑπερμεγέθη οἰκοδομῆσαι, ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνα-

δῶσι, τοῦ δὲ θεοῦ ἀνέμους τῷ πύργῳ ἐμφυσήσαντος,
, ἀνατρέψαι αὐτὸν καὶ ἵδιαν δοῦναι φωνὴν ἑκάστοις· | διὸ δὴ
D Βαβυλῶνα τὴν πόλιν κληθῆναι^a.»

’Αβυδηνὸς δὲ πάλιν · «Ἐν τῇδε λέγουσι τοὺς πρώτους
ἀνασχόντας, ῥώμῃ τε καὶ μεγέθει χαυνωθέντας καὶ δὴ θεῶν
κάρτα φρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, τύρσιν ἡλίθατον ἀείρειν,
10 ἵνα νῦν Βαβυλών ἔστιν · ἥδη τε ἄσσον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι περὶ αὐτοῖσι τὸ
μηχάνημα · τοῦ δὴ τὰ ἐρείπια λέγεσθαι Βαβυλῶνα, τέως τε
ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύθροον φωνὴν ἐνείκασθαι^b.»

IO. Κατεσκεδασμένων δὴ οὖν τῶν ἐξ αἴματος Νῶε, εἴτα
καιροῦ διεππεύσαντος πρῶτος Ἀσσυρίων ἐπιφανῶς βασιλεῦσαι
λέγεται Νίνος ὁ Ἀρβήλου παῖς, οὗ καὶ ἐπώνυμος ἡ Νινευὶ^s
πόλις, ἡς τὰ τείχη Σεμίραμις Νίνῳ συνοικήσασα μεγαλοφυῶς
, ἐσκευάσατο. Νίνου τοίνυν τὴν Ἀσσυρίων διέποντος βασιλείαν,
517A Εὕρωπος δὲ τὴν Σικυωνίων, γενέσθαι φασὶ τὸν μακάριον
Ἀβραάμ, ἄνδρα πανσύνετον καὶ πολυτίστορα, καὶ τῶν ὅτι
μάλιστα κατεσπουδασμένων ποιεῖσθαι προθυμούμενον τὸ δεῖν

εἰδέναι τὸ ἀληθές, καὶ τίς ὁ τῶν ὅλων ἐστὶ δημιουργὸς καὶ
 ιο κύριος. Ἐπεσκευάζετο μὲν γὰρ καὶ ἀπωτάτῳ μεθίει τῶν
 Ἀσσυρίων τὰς δόξας, τὰς ἐπὶ γέ φημι τῇ πολυθέῳ πλάνῃ. Τῆς
 γε μὴν ἀληθείας τὴν γνῶσιν ἀρκέσειν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν
 εὐημερίαν ὑπειληφώς, προσεδέχθη παρὰ Θεοῦ· ἥκουε γάρ·
 «Ἐξελθε ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
 ις σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω.»

Τίνα μὲν οὖν διεβίω τρόπον, ὅσοι τε γεγόνασιν ἐξ αὐτοῦ,
 παρήσω λέγειν εἰς τὸ παρόν, μεθιστάντος ἡμῖν ἀναγκαίως τὸν
 B λόγον ἐφ' ἔτερα τοῦ καιροῦ. Παρελάσας δὲ τοὺς μεταξὺ διὰ τὸ |
 πλῆθος τῶν ἴστοριῶν καὶ τῶν ὄνομάτων, ἐπ' αὐτὸν ἥξω
 20 δρομαῖος τὸν ἱεροφάντην Μωσέα.

II. Ἐτους μὲν γὰρ διαγεγονότος τετρακοσιοστοῦ πέμπτου
 τε καὶ είκοστοῦ μετὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, τίκτεται μὲν
 ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς, παρωκηκότων αὐτόθι τῶν ἐξ αἷματος
 Ἀβραάμ. Νέος δὲ ὃν ἔτι καὶ τῆς Αἰγυπτίων σοφίας εἰς πεῖραν
 5 ἐλθών, οἶόν τι προγύμνασμα τῶν θειοτέρων ἐποιεῖτο τὰ
 ἀνθρώπινα. Καταγαγόντες τοίνυν ἐξ Ἀβραὰμ τοὺς χρόνους ἐπὶ
 Μωσέα, ἀρξώμεθα πάλιν ἐνταῦθα ἐτέρας ἐτῶν ἀρχῆς, τὴν
 Μωσέως γένεσιν προαναθέντες τῶν ἀριθμῶν.

Ἐδόμω ἔτει Μωσέως Προμηθέα καὶ Ἐπιμηθέα, Ἀτλαντά
 ιο τε τὸν Προμηθέως ἀδελφόν, ἔτι δὲ καὶ Ἀργον τὸν πανόπτην
 C γενέσθαι | φασί. Τριακοστοῦ πέμπτου ἔτους Μωσέως, πρῶτος
 βεβασίλευκεν Ἀθήνησι Κέκροψ ὁ ἐπίκλην ‘διφυής’ · τοῦτόν
 φασι πρῶτον ἀνθρώπων ἱερεῦσαι βοῦν, ὄνομάσαι τε Δία τὸν

παρ' Ἔλλησιν ‘ὕπατον τῶν θεῶν’, ώς αὐτοί φασιν. Ἐξηκοστῷ
 15 καὶ ἔβδόμῳ ἔτει Μωσέως τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν
 ἐν Θεσσαλίᾳ γενέσθαι φασί, καὶ μὴν καὶ ἐν Αἰθιοπίᾳ τόν, ώς
 αὐτοί φασιν, ‘Ηλίου παῖδα καταφλεχθῆναι Φαέθοντα. Ἐβδο-
 μηκοστῷ τετάρτῳ ἔτει Μωσέως, ‘Ἐλλην οὗτος καλούμενος ὁ
 20 Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας παῖς ἀρχὴ γέγονε τοῖς Ἔλλησι τῆς
 τοιᾶσδε προσηγορίας, καίτοι πάλαι ‘Γραικοῖς’ λεγομένοις.

12. Ἐκατοστῷ καὶ είκοστῷ ἔτει Μωσέως, Δάρδανος κτίζει
 πόλιν Δαρδανίαν, βασιλεύοντος Ἀσσυρίων Ἀμύντα, Ἀργείων
 D δὲ Σθενέλου, | Αἴγυπτίων ‘Ραμεσῆ · ἐκαλεῖτο δὲ Αἴγυπτος καὶ
 αὐτὸς καὶ ὁ Δαναοῦ ἀδελφός. Ἐκατοστῷ ἔξηκοστῷ ἔτει μετὰ
 , Μωσέα Κάδμος Θηβῶν ἐβασίλευσεν, οὗ θυγάτηρ Σεμέλη, ἐξ ἧς
 ὁ Διόνυσος, ώς αὐτοί φασιν, ἐκ Διός · ἦν δὲ τὸ τηνικάδε καὶ
 Λίνος ὁ Θηβαῖος καὶ Ἀμφίων οἱ μουσουργοί. Διεδέξατο δὲ τὸ
 τηνικάδε τὴν παρ’ Ἐδραίοις ἱερωσύνην Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ
 υἱοῦ Ἀαρών, τελευτήσαντος δηλονότι τοῦ Ἀαρών. Ἐκατοστῷ
 10 ἐνενηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει μετὰ Μωσέα φασὶ γενέσθαι
 τὴν παρ’ Ἔλλησιν ἀδομένην τῆς Κόρης ἀρπαγὴν ὑπὸ Αἰδω-
 νέως βασιλεύοντος Μολοττῶν · οὗτος κύνα παμμεγέθη θρέψαι
 λέγεται τὸν Κέρθερον, διν ἐπαφῆκε Πειρίθω καὶ Θησεῖ ἀφικο-
 520A μένοις ἐφ’ ἀρπαγὴν τῆς αὐτοῦ γυναικός · εἶτά φασιν | δτι
 15 διαφθαρέντος Πειρίθου παρατυχὼν ‘Ηρακλῆς Θησέα ἐρρύ-
 σατο · διὸ καὶ ἐξ ἄδου φυγεῖν μυθολογοῦσιν αὐτόν. Διακο-
 σιοστῷ ἐνενηκοστῷ ἔτει, Περσεὺς Διόνυσον ἀναιρεῖ, οὗ καὶ τὴν
 ταφὴν εἶναί φασιν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν χρυσοῦν Ἀπόλλωνα.
 Τριακοσιοστῷ πεντηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει μετὰ Μωσέα,
 20 βασιλεύει Πρίαμος μετὰ Λαομέδοντα. Τετρακοσιοστῷ δεκάτῳ
 ἔτει μετὰ Μωσέα, πεπόρθηται τὸ Ιλιον, ιθύνοντος τὰ

Ἐβραίων Ἐσσεβών, τὰ δὲ Ἀργείων Ἀγαμέμνονος, τὰ δὲ
Αἰγυπτίων Οὐαφρῆ, τὰ δὲ Ἀσσυρίων Ταυτάνου.

I3. Συνάγεται τοίνυν ἀπὸ τῆς Μωσέως γενέσεως μέχρι τοῦ
ἄλῶναι τὸ Ἰλιον ἔτη τετρακόσια δέκα.

Καὶ μοι πάλιν ἄθρει τοὺς καθεξῆς ἐρῶ γὰρ ἐπιδρομάδην, οὐ
τοῖς διὰ μέσου γεγονόσιν ἐμφιλοχωρῶν, ἐφορμίζων δὲ μᾶλλον
τοῖς ἀναγκαίοις τῶν προσώπων τὸν λόγον.

- B Τοίγαρτοι πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως βεβασίλευκε
Λατίνων Αἰνείας, Ἀθηναίων δὲ Δημοφῶν ὁ Θησέως, κριτής δὲ
ἡν παρ' Ἐβραίοις ὁ Σαμψών. Ἐξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς
Ἰλίου ἀλώσεως τετέλευκε μὲν ὁ ἱερεὺς Ἡλεί, κατά γε τὸ
γεγραμμένον ἐν τῇ πρωτῇ τῶν Βασιλειῶν ἀλλόφυλοι δὲ τὴν
κιβωτὸν εἰς τὴν ἔαυτῶν ἀπεκόμισαν, προφητεύοντος μὲν τοῦ
μακαρίου Σαμουήλ, κεχρισμένου δὲ λοιπὸν εἰς βασιλέα τοῦ
Σαούλ. Ἐκατοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου
ἀλώσεως, "Ομηρον καὶ Ἡσίοδόν φασι γενέσθαι, βασιλεύοντος
15 Λακεδαιμονίων Λαβώτου, Ἀσσυρίων δὲ Λαοσθένους, Λατίνων
"Αλβα Σιλουίου, Κορινθίων Ἀγελάου. Διακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ
C δύγδῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως, προεφήτευον Ἡλίας καὶ
Ἐλισσαῖος, διέποντος, τὴν Ἐβραίων βασίλειαν τοῦ Ἰωράμ,
Λακεδαιμονίων δὲ Ἀρχελάου. Τριακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ
20 πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως, Λυκοῦργος Λακεδαιμονίοις
ἐνομοθέτει, βασιλεύοντος Κορινθίων μὲν Ἀγήμονος, Λατίνων
δὲ Πρόκα Σιλουίου. Τριακοσιοστῷ καὶ δύγδοηκοστῷ ἔτει τῆς
Ἰλίου ἀλώσεως, προεφήτευον Ὁσηέ, Ἀμώς, Ἡσαΐας, Ἰωνᾶς.
Φασὶ δέ τινες οὐχ ὅμόχρονον Ὁμήρω τὸν Ἡσίοδον εἶναι, ἀλλ'
25 ἐν τούτοις γενέσθαι τοῖς χρόνοις, διέποντος τὰ Ἐβραίων

Αζαρίου τοῦ καὶ Ὀζίου, Μήδων δὲ Ἀρβάκη, Λατίνων δὲ Πρόκα Σιλουίου.

14. Συνάγονται τοίνυν καὶ τὰ ἀπὸ Ἰλίου ἀλώσεως μέχρι τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος ἔτη πέντε καὶ τετρακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς Μωσέως γενέσεως ἕως τῆς αὐτῆς πρώτης ὀλυμπιάδος πεντεκαίδεκα ἔτη καὶ ὀκτακόσια.

Πρώτη ὀλυμπιάδι, Μιλήσιος ἐποποιὸς Ἀρκτῖνος λέγεται
D γεγονέναι, καὶ Ῥῶμος καὶ Ῥωμύλος ἐγενέσθην, βασιλεύοντος τῆς Ἰουδαίας Ἰωάθαμ, τοῦ δὲ Ἰσραὴλ Φακεέ. Ἐννάτη
10 ὀλυμπιάδι Εῦμηλον ἐποποιὸν γενέσθαι φασί, καὶ σίβυλλαν τὴν Ἐρυθραίαν. Ἐπτακαιδεκάτη ὀλυμπιάδι σιβύλλαν ἦν καὶ Ἡροφίλαν ὡνόμαζον γενέσθαι φασίν. Εἰκοστῇ τρίτῃ
15 ὀλυμπιάδι φασὶ γενέσθαι Ἀρχίλοχον, τὰ Ἰουδαίων κράτη διέποντος Μανασσῆ. Εἰκοστῇ ἐννάτῃ ὀλυμπιάδι Ἰππώνακτα καὶ Σιμωνίδην φασὶ γνωρίζεσθαι, καὶ τὸν μουσικὸν Ἀριστόξενον. Τριακοστῇ πέμπτῃ ὀλυμπιάδι Θαλῆς Ἐξαμύου Μιλήσιος πρῶτος φυσικὸς φιλόσοφος γενέσθαι λέγεται, παρατεῖναι δὲ τὴν ζωὴν αὐτοῦ φασιν ἕως πεντηκοστῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος.
521A Τριακοστῇ ἔκτῃ ὀλυμπιάδι προεφήτευον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεσπέσιος Ἱερεμίας, ἔτι τε καὶ Σοφονίας. Τεσσαρακοστῇ δευτέρᾳ ὀλυμπιάδι Ἀλκμαίων καὶ Πιττακὸς ὁ ἐκ Μιτυλήνης 20 τῶν ἐπτὰ σοφῶν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι Στησίχορος ὁ ποιητὴς ἐγνωρίζετο. Κατ' αὐτοὺς δὲ τούτους τοὺς καιροὺς γεγόνασιν οἱ περὶ τὸν μακάριον Δανιήλ.

15. Τεσσαρακοστῇ ἔκτῃ ὀλυμπιάδι Σόλων νενομοτέθηκε,

τοὺς Δράκοντος νόμους περιελῶν πλὴν τῶν φονικῶν. Τεσσαρακοστῇ ἐννάτῃ ὀλυμπιάδι, Ἰουδαίων ὅντων ἐν Βαβυλῶνι, ἥτοι
 ἐν ὄρεσι Περσῶν καὶ Μήδων (γεγόνασι γὰρ αἰχμάλωτοι),
 προεφήτευον παρ' αὐτοῖς Δανιὴλ καὶ Ἱεζεκιὴλ. Πεντηκοστῇ
 ὀλυμπιάδι ἐγνωρίσθησαν οἱ ἑπτὰ σοφοὶ καὶ ὁ Μιλήσιος Ἀναξίμανδρος, φιλόσοφος φυσικός. Πεντηκοστῇ ἕκτῃ ὀλυμπιάδι,
 B Κύρου διέποντος τὰ κράτη Περσῶν, προεφήτευον Ἀγγαῖος
 καὶ Ζαχαρίας, γνώριμοι δὲ ἦσαν ἡδη Σιμωνίδης καὶ Χίλων,
 10 τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὅντες. Πεντηκοστῇ ὀγδόῃ ὀλυμπιάδι
 Θέογνις ποιητὴς ὀνομάζετο. Πεντηκοστῇ ἐννάτῃ ὀλυμπιάδι
 Ἰευκὸς ὁ μελοποιὸς καὶ Φερεκύδης ὁ ἱστοριογράφος καὶ
 Φωκυλίδης καὶ Ξενοφάνης, τραγῳδιῶν ποιηταί, γεγόνασι.
 'Εξηκοστῇ δευτέρᾳ ὀλυμπιάδι Πυθαγόρας γενέσθαι λέγεται.
 15 'Εβδομηκοστῇ ὀλυμπιάδι φασὶ γενέσθαι Δημόκριτον καὶ Ἀνα-
 ξαγόραν, φιλοσόφους φυσικούς, ὅμοῦ τε καὶ Ἡράκλειτον τὸν
 ἐπίκλην σκοτεινόν. 'Εβδομηκοστῇ τετάρτῃ Φρύνιχος καὶ Χοι-
 ρίλος καὶ Διαγόρας, φιλόσοφοι φυσικοί. 'Ογδοηκοστῇ ἕκτῃ
 20 ὀλυμπιάδι γενέσθαι φασὶ τὸν Ἀβδηρίτην Δημόκριτον, Ἐμπε-
 δοκλέα τε καὶ Ἰπποκράτην, καὶ Πρόδικον, Ζήνωνα καὶ
 Παρμενίδην. 'Ογδοηκοστῇ ὀγδόῃ ὀλυμπιάδι τὸν κωμῳδὸν
 C 'Αριστοφάνην, Εὔπολίν τε καὶ Πλάτωνα γενέσθαι φασίν.
 'Εκατοστῇ τρίτῃ ὀλυμπιάδι 'Αριστοτέλην φασὶν ἀκροᾶσθαι
 25 Πλάτωνος, βραχεῖαν ἄγοντα κομιδῇ τὴν ἡλικίαν. 'Εκατοστῇ
 δωδεκάτῃ ὀλυμπιάδι 'Αλεξανδρείαν τὴν πρὸς Αἴγυπτον
 κτισθῆναι φασιν, ἔτει ἑβδόμῳ τῆς 'Αλεξάνδρου βασιλείας.
 κατ' ἐκεῖνο δὲ τοῦ καιροῦ 'Αναξιμένης τε καὶ Ἐπίκουρος
 ἐγενέσθην οἱ φιλόσοφοι.

ι6. Ἐκατοστῇ είκοστῇ τετάρτῃ ὀλυμπιάδι, Πτολεμαίου
 τῆς Αἰγύπτου βασιλεύοντος τοῦ ἐπίκλην φιλαδέλφου, τὸν
 Σάραπιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φασὶν ἐλθεῖν ἐκ Σινώπης, τὸν αὐτὸν
 δὲ εἶναι τῷ Πλούτωνι. ὅθεν καὶ ἱερὸν ἐκτίζετο τῷ ἀγάλματι, ὃ
 καὶ τῇ ἐγχωρίῳ φωνῇ καλοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι "Ράχωτιν", οὐδὲν
 ἔτερον ἢ τὸν "Πλούτωνα" διὰ τούτου σημαίνοντες· ταύτητοι
 D καὶ τοῖς μνήμασι γείτονα τὸν νεών ἐποιήσαντο. Ἀμφιβάλ-
 λεται δὲ παρ' "Ελλησιν ὁ ἐπ'" αὐτῷ λόγος· οἱ μὲν γὰρ οὐκ
 ἀξιοῦσιν εἶναι Πλούτωνα αὐτόν, "Οσιριν δὲ μᾶλλον, ἔτεροι δὲ
 10 τὸν "Απιν. Πολλῆς τοίνυν διαμάχης οὖσης περὶ τούτου,
 ἰδρύσαντο, φασί, τὸ εἴδωλον ὥσπερ ἔξ ἐνὸς συνθήματος
 συμβεβηκότες εἰς ὅμοφωνίαν, "Οσίραπιν, ἵν' ἐν ταύτῳ "Οσιρίς
 τε καὶ "Απις νοοῖτο. Ἀμφοῖν δὲ τούτοιν καὶ θάνατος φέρεται
 καὶ ταφή· ἐγενέσθην γὰρ ἀνθρώπω. Τὸ δὲ μακρὸν ἔθος,
 15 ἀποβεβληκός τὸ ΟΣΙ, Σάραπιν τὸ βρέτας ἐποίησεν ὄνομά-
 ζεσθαι.

Πτολεμαῖος δὲ οὗτοσί, τῶν ὅτι μάλιστα φιλολογωτάτων
 γεγονώς, ἐνα τῶν ἐπιτηδείων αὐτῷ πέπομφεν εἰς "Ιουδαίαν,
 20 "Ελεαζάρῳ τῷ τηνικάδε κατὰ νόμους ἱερεῖ γράψας ὥστε πάντα
 τὰ βιβλία Μωσέως τε καὶ τῶν ἀγίων προφητῶν ἀποστεῖλαί οἱ |
 524A μαθητιῶντι λίαν, συνεκπέμψαι δὲ καὶ τοὺς δυναμένους εἰς
 ἐλλάδα φωνὴν αὐτὰ μεταθεῖναι· ὃ δὴ καὶ γέγονεν.

Ἐκατοστῇ ἐνενηκοστῇ τετάρτῃ ὀλυμπιάδι, "Ρωμαίων Αὐ-
 γούστου Καίσαρος βασιλεύοντος, γεγέννηται κατὰ σάρκα ὁ
 25 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

17. Ἀπὸ μὲν τοίνυν τῆς τῶν καιρῶν καὶ μέντοι τῆς τῶν γενεαλογιῶν ἀκριβοῦς ἀναγραφῆς, πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς ώς ἀπάντων μὲν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς πρεσβύτατος ἦν, οἵ δὲ νέοι τε καὶ οἶον ἀρτιφανεῖς; Ἀρξαμένης γὰρ τῆς τῶν δλυμπιάδων ἀπογραφῆς χρόνοις ὕστερον γεγόνασι μακροῖς. Ἐντεῦθεν, οἷμαι, καταθρῆσαι τε ῥᾶον καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν ὅτι τῶν Μωσέως δογμάτων οὐκ ἀμοιρήσαντες παντελῶς, οὕτε μὴν ἀνήκοοι γεγονότες τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοσδότου καὶ ἀκινδήλου σοφίας, παρατρύζουσιν ἔσθ' οἵτε τὸ ἀληθές, ἐπιπλέκοντες αὐτῷ τὸ ψεῦδος καὶ οἶον εὔοσμοτάτῳ μύρῳ βόρβορον ἀναφύροντες.

Ποῖον γὰρ μάθημα σοφόν τε καὶ ἀξιόληπτον τοῖς μωσαϊκοῖς οὐκ ἔνεστι λόγοις; ἡ πῶς ἀν τις οὐκ ἀγάσαιτο τὰ αὐτοῦ; Οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλλήνων περιεργίας ἡκριβωκότες διηρῆσθαι φασι τὴν φιλοσοφίαν εἴς τε τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην καὶ μέντοι τὴν πρακτικὴν, κὰν εἰ γένοιτο τις ἐπ' ἄμφω δέξιος, τοῦτον διελάσαι φασὶν εἴς γε τὸ εὖ κατορθῶσαι δοκεῖν τὴν φιλοσοφίαν. Ἀθρει δὴ οὖν, ἀθρει τοιοῦτον ὅντα Μωσέα. θεηγορεῖ γὰρ ώς οὐχ ἔτερός τις τὰ περὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας καὶ ἀσυγκρίτου δόξης καὶ τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς, καὶ τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ κύριον τὸν ἔνα καὶ μόνον ἀποφαίνει Θεόν. | Οὓς γε μὴν ἐν λόγῳ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ τῆς εὐζωΐας ἐσπούδασται

χρῆμα, τούτοις ὁρᾶται θεσμοθετῶν τὰ πάντων ἄριστα καὶ ἔξαίρετα καὶ τὰ δι' ᾧν ἀν εἶεν ὅ τι μάλιστα σεπτοί.

18. Ἐλλήσ. Ἀλλ' ἵσως ἐρεῖ τις· «Ναὶ μὲν δὴ πρεσβύτερα τὰ Μωσέως καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν· οὐ μὴν ἔτι καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν ώς τῆς ἐνούσης αὐτῷ σοφίας παρακλέψαντες ἥγουν μεταποιηθέντες ὅλως ἀλοῦεν ἄν.» Οὐκοῦν εὶ μὴ πολὺ τὸ εἰκὸς ὃ πρὸς ἡμῶν ἔχει λόγος δοκιμαζέτωσαν οἱ φιλακροάμονες.

Οἱ μὲν παρ' ἔκεινοις ἴστοριογράφοι, πᾶσαν ὡς ἔπος εἰπεῖν περινοστοῦντες τὴν γῆν, ἀεὶ τι μανθάνειν ἥθελον ίνα δοκοῖεν εἰδέναι τὰ πολλά· τὸ γάρ τοι τῶν γεγονότων ἀποσιγῆσαι μηδὲν κόσμημα τῆς ἑαυτῶν ἐποιοῦντο συγγραφῆς. Εἴτα πῶς οἵ γε τοιοῦτοι καὶ χρηστομαθεῖν εἰωθότες κατημέλησαν ἀν τοῦ χρῆναι | διαμαθεῖν ἴστορίας οὕτω σεμνάς, δογμάτων τε καὶ νόμων ἀρχαιοπρεπεστάτων ἀκριβῆ διασάφησιν; Καίτοι Πυθαγόρας ὃ ἐκ Σάμου καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος οὐκ εὔαριθμητον ἐν Αἰγύπτῳ διατετριφότες καιρόν, συλλεξάμενοί τε τὰ ἔκειθεν καὶ μαθημάτων ἀθροισιν ἦν ἐσχηκέναι λέγονται σύναγγερκότες, εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀνεκομίζοντο. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρίστωνος Πλάτων ἐν τῷ ‘Τιμαίῳ’ φησὶ Σόλωνα τὸν Ἀθήνηθεν ἀφικέσθαι μὲν εἰς τὴν Ἀιγυπτίων, πυθέσθαι δέ τινος τῶν αὐτόθι ψευδοπροφητῶν, ἥγουν ἱερέων, λέγοντος · «Ὤ Σόλων, Σόλων, Ἐλληνές ἐστε παῖδες ἀεί, γέρων δὲ Ἐλλην οὐκ ἔστι,

νέοι τε τὰς ψυχὰς πάντες. Οὐδεμίαν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν· ἀλλ' 525A ὅμας λέληθε διὰ τὸ ἐπὶ πολλὰς γενεὰς | γράμμασι τελευτᾶν ἀφώνους^a.»

19. 'Αλλ', οἴμαι, καὶ διὰ τούτων κατίδοι τις ἀν ἀρχαιοπρεπῆ τὰ Χριστιανῶν · οὕπω μὲν γὰρ γραμμάτων ἐπιστήμη παρὰ τοῖς "Ελλησιν ἦν, Κάδμου μόλις αὐτὰ διακομίσαντος ἐκ Φοινίκης αὐτοῖς, πλὴν ὅτι τὰ Μωσέως ἐγέγραπτο · Σόλων δὲ ὁ τῶν 'Αθήνησι νόμων εὔρετής καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων, ἐν Αἰγύπτῳ γεγονότες ὑπὲρ τοῦ τι πλέον τῶν ἀπάντων εἰδέναι δοκεῖν, πάντως που καὶ αὐτὰ τεθαυμάκασιν τὰ Μωσέως.

"Οτι δὲ τοῖς 'Ελλήνων ἴστοριογράφοις γνωριμώτατος ἦν Μωσῆς ἐξ αὐτῶν ὃν γεγράφασιν ἔνεστιν ἰδεῖν. Πολέμων τε 10 γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν "Ελληνικῶν ἴστοριῶν' διεμνημόνευσεν αὐτοῦ, καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος καὶ μὴν καὶ 'Ελλάνικος καὶ Φιλόχορος Κάστωρ τε καὶ ἔτεροι πρὸς τούτοις. Διόδωρος B δὲ πολυπραγμονήσας τὰ Αἴγυπτίων ἀκηοέναι φησὶ παρὰ τῶν αὐτόθι σοφῶν περὶ αὐτοῦ, γέγραφε δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτως · 15 «Μετὰ γὰρ τὴν παλαιὰν τοῦ κατ' Αἴγυπτον βίου κατάστασιν, τὴν μυθολογουμένην γενέσθαι ἐπὶ θεῶν καὶ ἡρώων, πεῖσαι φασιν ἐγγράφοις νόμοις πρῶτον χρήσασθαι τὰ πλήθη ἄνδρα καὶ τῇ ψυχῇ μέγαν καὶ τῷ βίῳ καινότατον τῶν μνημονευομένων παρὰ τοῖς 'Ιουδαίοις, Μωσῆν, τὸν καλούμενον θεόν.»

20 Ἐπειδὴ γὰρ ἀπάσης ἀρετῆς ἔμπλεω γεγονότα κατεθεῶντο Μωσέα, καὶ θεὸν ὡνόμαζον αὐτόν, τιμῶντες, οἷμαι που, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τινές, ἢ τάχα που μεμαθηκότες τὸ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον παρὰ τοῦ ἐπὶ πάντας Θεοῦ · «'Ιδοὺ δέδωκά σε θεὸν Φαραώ.»

20. Ἀρχαιότητος οὖν, οἷμαι, πέρι, καὶ μὴν ὅτι τῆς παρ'
 C "Ελλησι τετιμημένης σοφίας προανίσχει τὰ Μωσέως καὶ ἔχει τὴν δόξαν πρεσβυτέραν, ἀποχρῶν ἡμῖν ἐξείργασται λόγος, ἀνεπίπληκτον ἔχων καὶ σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν · χρῆναι δέ φημι
   μετὰ τοῦτο τὴν Ἑβραίων ἡμᾶς πολυπραγμονῆσαι δόξαν ἥν ἐσχήκασι περὶ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἥτοι κατασκευῆς, εἴθ' οὕτω καὶ τί τοῖς Ἑλλήνων ἔδοξε σοφοῖς ἔμφανες καταστῆσαι τοῖς ἐντευξομένοις. "Ενθα μὲν γὰρ τοῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς συμφέρονται λόγοις, ἐκυρων δέ τῶν οἰκείων ἔκαστος εὑρημάτων ποιεῖται τὴν ἀπόδοσιν, διαφόρους τε δύντας καὶ ἀλλοκότοις δόξαις καταμεθυομένους καταδεῖξαι
 D ἥπαν. Οὐ γὰρ ἥν ὅλως καταθρεῖν δύνασθαι τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν, μὴ οὐχὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ καὶ
   φῶς ἐνιέντος εἰς νοῦν καὶ σοφίαν ἐντίκτοντος καὶ γλῶσσαν εὑρύνοντος καὶ τι τῶν ἀπορρήτων περὶ αὐτοῦ κατά γε τὸ ἐγχωροῦν ἐφιέντος αὐτοῖς καὶ νοεῖν καὶ φράσαι. Προσγένοιτο

δ' ἀν οὐκ ἀδιακρίτως ἅπασιν ἡ τοιάδε χάρις, ἐκείνοις δὲ μᾶλλον
οἴπερ ἀν εἶν καὶ τῆς σαρκὸς ἐπέκεινα παθῶν καὶ γεώδους
20 ἀκαθαρσίας ἀπηλλαγμένοι, ἄρτιοι τε τὸν νοῦν καὶ τῶν εἰς
εὔσεβειαν ἀνδραγαθημάτων ἐπιστήμονες. Καὶ πρός γε τοῦτο
ἡμᾶς καταθήγει λέγων ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ φωνῆς τοῦ Δαθίδ.

«Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός», καὶ μὴν καὶ ὁ
528A Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός · «Μακάριοι οἱ | καθαροὶ τῇ
25 καρδίᾳ, φησί, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.» Ὁρῶτο δ' ἀν ἡ
ύπερ πάντα φύσις οὐ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ τοῖς
ἔσω κεκρυμμένοις τῆς διανοίας ὅμμασιν, ἵσχνόν τε καὶ ἀκριβὲς
ἐνιείσης αὐτῷ τὸ περίεργον καὶ ταῖς ὑπὲρ αἰσθησιν φαντασίαις
τὰς τῆς θεοπτίας ἐλκούσης αὐγάς.

21. Οἱ μὲν οὖν ἐξ Ἀδὰμ καὶ μέχρι τοῦ Νῶε γεγονότες
ἄνθρωποι Θεὸν ἔνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς τῶν ὅλων δημιουργὸν
καὶ Κύριον τετιμήκασι · διαβέβληται γὰρ οὐδεὶς ὡς θεοῖς
έτεροις προσνενευκώς ἢ δαίμοσιν ἀκαθάρτοις ἀναθεὶς τὸ σέβας.
5 Μετὰ δέ γε τὸν κατακλυσμὸν καὶ τὴν τοῦ πύργου κατασκευὴν
καὶ τῶν γλωσσῶν τὰς διαφοράς, ἀσύμβατον καὶ αὐτὴν ἐσχή-
κασι τὴν περὶ Θεοῦ δόξαν οἱ ἀνὰ τὴν γῆν κατεσκεδασμένοι.
· Αποστήσαντες γὰρ τῆς ἀληθείας τὸν νοῦν καὶ τοῖς προσκαί-
B ροις αὐτὸν | καὶ ἐπιγείοις πράγμασι καὶ ταῖς τοῦ σώματος
10 ἥδοναῖς ἐνορμίσαντες, εἰς πᾶν ὅτιοῦν κατώχοντο τῶν ἐκτοπω-
τάτων, καὶ οἶον διεμοιράσαντο τῆς πολυθέου πλάνης τὰ
ἐγκλήματα.

Οἱ μὲν οὖν τὸν οὐρανὸν ὑπετόπασαν εἶναι Θεόν, ἥλιον
δὲ καὶ σελήνην ἔτεροι, καὶ προσέτι τοὺς ἀστέρας καὶ τὰ
15 τοῦ κόσμου στοιχεῖα, πῦρ τε καὶ ὕδωρ, ἀέρα καὶ γῆν,

εξ ὧν τὰ καθ' ἔκαστα συντεθεῖσθαι λέγεται· ἔτεροι δὲ αὖ, πρὸς τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην ἀμαθίαν ὡλισθηκότες, χυδαιότητος εἰς τοῦτο κατώχοντο λογισμῶν ὥστε καὶ νεώς ἀναδείμασθαι καὶ τεμένη περιειργασμένα ταῖς τῶν ὑλῶν πολυτελείαις, ἔδη τε ἵερὰ αὐτοῖς ἐνιδρύσαι καὶ στήλας ἀνθρώπων καὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἐπιδακρύσαντας καὶ τούτους ἡγεῖσθαι θεοὺς σπονδαῖς τε αὐτοὺς καὶ θυσίαις γεραίρειν ἀποτολμᾶν. Πλεῖστοι C μὲν οὖν | ὅσοι κατὰ τὸν βίον οἱ τὴν μόνῳ πρέπουσαν τῷ Θεῷ δόξαν τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀνάπτοντες · ἐνίσχηνται δὲ 25 τοιαύτῃ γραφῇ τῶν ἄλλων μάλιστα Χαλδαῖοι, καὶ περιεργώτατα μὲν τὴν τῶν ἀστρων ἀναμετροῦσι κίνησιν, οἰωνῶν δὲ πτήσεις μαντείας ποιοῦνται πρόφασιν.

22. 'Αλλ', ὡς ἔφην ἥδη, ταῖς ἐκείνων ἀσυνεσίαις διάφορος ἦν ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ· οὐ γὰρ ἥξίου τοῖς ἐν αἰσθήσει τε καὶ ὀρατοῖς ἐναρίθμιον ποιεῖσθαι φιλεῖν τὴν ἀνωτάτω τε καὶ παντὸς ἐπέκεινα τοῦ Θεοῦ φύσιν, οὔτε μὴν τοῖς κτίσμασιν, αὐτὴν ἐγκατακλείων τῆς ἀληθείας ἡμάρτανεν, ἀνακομίζων δὲ μᾶλλον ὑψοῦ καὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου πρὸς γένεσιν ἀνωτάτω τιθεὶς εἰκότως ἐθαυμάζετο. Ταύτητοι καὶ προσελήφθη παρὰ Θεοῦ· ἐμφανῆ γὰρ ἐαυτὸν αὐτῷ καθίστη λοιπὸν ὁ ζητούμενος.

10 "Ιδωμεν τοίνυν ὅποίαν ἔχων ὀρᾶται τὴν δόξαν ὁ προπάτωρ D Ἀβραάμ, εἴτα τίς τῶν μετ' ἐκεῖνον ἀξιόχρεως ἔσται πρὸς διασάφησιν τῆς ἐνούσης αὐτῷ πίστεώς τε καὶ δόξης· ἀλλ', οἷμαι, πρὸς τοῦτο ἡμῖν ἀρκέσειεν ἂν ὁ Μωσῆς, ὁ αὐτοῦ γεγονὼς ἀπόγονος καὶ ἀπερ ἔγνω πεφρονηκότα, ταῦτα καὶ 15 αὐτὸς καὶ φρονεῖν ἀξιῶν καὶ γραφῇ παραδούς.

23. Ούκοῦν τὸ τῆς Γενέσεως συντιθεὶς βιβλίον, ἔφη μὲν ὅτι πεπορθήκασί τινες τὰ Σοδομιτῶν, εἶτα δορίληπτον ἔχοντες δμοῦ τοῖς ἄλλοις τὸν Λὼτ ἔχαιρον μὲν ὡς νενικηκότες, ἐσφάλλοντο δὲ τῆς ἐλπίδος, ἀδοκήτως αὐτοῖς ἀντεξάγοντος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἥρηκότος μὲν κατὰ κράτος, ἀπαλλάττοντος δὲ τῆς αἰχμαλωσίας τοὺς ἄπαξ ἐνειλημμένους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέστρεψεν ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν πέντε βασιλέων (γέγραπται γὰρ ὡδί), ἐδεῖτο μὲν αὐτοῦ λέγων βασιλεὺς Σοδόμων ὁ Χοδολογομόρ· «Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λαβὲ σεαυτῷ», ὁ δέ, μισθὸν ἀνδραγαθημάτων τὰς ἑτέρων ἔχειν ζημίας οὐκ ἀνασχόμενος, ἀπώμοτον ἐποιεῖτο τὸ χρῆμα λέγων· «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον δις ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἔως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι ἐγὼ ἐπλούτησα τὸν Ἀβραάμ», ἐστεφάνου δὲ αὐτὸν ὡς νενικηκότα. Καὶ ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, τουτέστι Μελχισεδέκ, ηὔλογησε λέγων. «Εὐλογημένος Ἀβραάμ τῷ Θεῷ τῷ ὕψιστῳ δις ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ εὐλόγητος ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος δις παρέδωκε τοὺς ἔχθρούς σου ὑποχειρίους σοι.» Ἀποστέλλων δέ τινα τῶν ἐπιτηδείων ἦτοι τῶν εὔνουστάτων οἰκετῶν εἰς τὴν μέσην τῶν | ποταμῶν καὶ νυμφαγωγὸν προστάττων γενέσθαι τῷ Ἰσαάκ, «Ορκιῶ σε, φησί, τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς». Ἔνα δὴ οὖν καὶ μόνον ἥδει Θεὸν ὠμολόγει τε εἶναι σαφῶς ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, ὕψιστόν τε αὐτὸν ὡνόμαζε καὶ τῶν ὅλων γενεσιουργὸν τῶν τε ἐν οὐρανῷ καὶ τῶν ἐπὶ γῇ.

B

24. Ούκοῦν τὸ ὕψος οὐκ αἰσθητόν, οὔτε μὴν ἐν τόπῳ νοούμενον, οὔτε ὅποιον ἀν τις κατὰ σῶμα λάθοι, ἀλλ' ἐν τῷ τοῖς πᾶσιν ἐφεστάναι θεοπρεπῶς, πεποιησθαι δὲ παρ' αὐτοῦ τά

τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αὐτὸ δὲ τὸ στερέωμα
 καὶ μέντοι τὴν γῆν — αὐτὸ δέ φημι τὸ στοιχεῖον. Εἰ δὲ πάντα
 γέγονε παρ' αὐτοῦ, πάντως που καὶ ἔτερος παρὰ πάντα ἐστίν,
 ἔτερος δὲ κατὰ φύσιν, ἐπεὶ μήτε γενητός, μήτε μὴν ἐξ οὐκ
C ὄντων ἐστίν, ἀγένητος δὲ μᾶλλον καὶ ἀτίδιος καὶ χρόνου παντὸς
 πρεσβύτατος καὶ τῶν ὅλων ἀρχή. Θεὸν μὲν οὖν ἔνα, καθάπερ
 10 ἔφην ἄρτιώς, ἥδει τε ὄντα σαφῶς ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, αὐτῷ
 τε καὶ μόνῳ τὴν καθαρὰν καὶ ἀβέβηλον ἐποιεῖτο λατρείαν.
 Ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς εἰς ἐπίδοσιν αὐτῷ τῶν ὅρθῶς ἐγνωσμένων
 ἡκόνησε τὴν διάνοιαν, τότε δή, τότε τοὺς περὶ τῆς θεότητος
 λόγους ἴσχυνότερον ἐπαιδεύετο · οὐ γάρ τοι μόνον ὡς εἰς μὲν
 15 ἔστι Θεός, ἔτερος δὲ παρ' αὐτὸν οὐδεὶς διεμάνθανεν, ἀλλ' ὅτι
 καὶ ἐν ἀγίᾳ καὶ δόμοουσίῳ νοεῖται Τριάδι τὸ τῆς μιᾶς τε καὶ
 ἀκηράτου φύσεως πλήρωμα ὡς ἐν τύποις ἔτι, μονονουχὶ δὲ καὶ
 αἰσθητῶς, ἐδιδάσκετο.

Διὰ ποίαν αἰτίαν; "Οτι τοῖς ἄρτι κεκλημένοις εἰς ἐπίγνωσιν
 20 ἀληθείας, καὶ οὐκ ἐντριβῇ τοῖς ἐπ' αὐτῇ θεωρήμασι τὴν
D διάνοιαν ἔχουσιν, | ἀπρόσιτόν πως εἶναι δοκεῖ καὶ ἐστιν ἀληθῶς
 τὸ φῶς τῆς θεοπτίας. Δεῖται γὰρ ἡ τοιάδε γνῶσις βεβηκότος τε
 νοῦ καὶ γεγυμνασμένου καὶ δξὺ βλέπειν εἰδότος, καὶ προσέτι
 25 τούτοις προεισοικισμένου τὴν πίστιν · κρηπὶς γὰρ αὕτη καὶ
 ἀκατάσειστος ὑποβάθρα τῶν περὶ τῆς θεότητος λόγων. Καὶ
 πρός γε τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῦ λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας ·
 « Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε. »

25. "Οτι δὲ δεῖ πάντως τῆς δι' αἰνιγμάτων παιδαγωγίας τοῖς ἄρτι προσβάλλουσι ταῖς οὕτως ἴσχναις καὶ οίονεὶ κατερρινισμέναις ἐννοίαις, ταῖς περὶ Θεοῦ δηλονότι, πῶς ἀν ἐνδοιάσειέ τις, οὐδὲ τῶν παρ' "Ελλησι σοφῶν ἡγνοηκότων τὸ χρῆμα;

532A Πορφύριος γοῦν, ἐπὶ παιδείᾳ κοσμικῇ δόξαν | ἔχων παρ' ἔκείνοις οὐκ ἀγεννῆ, ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τῆς 'Φιλοσόφου ἴστορίας' τοιοῦτον τί φησι περὶ τῶν ὀνομασμένων 'σοφῶν', ἢτοι δοκησισοφίας ὑπόληψιν ἐσχηκότων. «Μὴ δυνάμενοι γάρ, φησί, τὰ πρῶτα εἴδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδοῦναι διά τε τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξοιστον παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς εὔσήμου διδασκαλίας χάριν, μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρας καὶ τοὺς γραμματιστάς· ὡς γάρ οὗτοι, τὰς δυνάμεις τῶν στοιχείων καὶ αὐτὰ ταῦτα βουλόμενοι παραδοῦναι, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς χαρακτῆρας, τούτους λέγοντες ὡς πρὸς τὴν πρώτην διδασκαλίαν στοιχεῖα εἶναι, ὕστερον μέντοι διδάσκουσιν ὅτι οὐχ οὗτοι στοιχεῖα εἰσιν οἱ χαρακτῆρες, ἀλλὰ διὰ τούτων ἐννοια γίνεται τῶν πρὸς ἀλήθειαν στοιχείων, καὶ οἱ γεωμέτραι, μὴ | δυνάμενοι τὰσωματοειδῆ λόγῳ παραστῆσαι, παραγίνονται ἐπὶ τὰς διαγραφὰς τῶν σχημάτων, λέγοντες εἶναι τρίγωνον τόδε, οὐ τοῦτο βουλόμενοι τρίγωνον εἶναι τὸ ὑπὸ τὴν ὅψιν ὑποπίπτον ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον, καὶ διὰ τούτου τὴν ἐννοιαν τοῦ τριγώνου παριστᾶσι· καὶ πρώτων οὖν λόγων καὶ εἰδῶν τὸ αὐτὸ ἐποίησαν οἱ Πυθαγόρειοι· μὴ ἴσχύοντες λόγῳ παραστῆσαι τὰσωματοειδῆ καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς, παρεγένοντο ἐπὶ τὴν διὰ τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν,

καὶ οὕτω τὸν μὲν τῆς ἐνότητος λόγον, καὶ τὸν τῆς ταύτητος
καὶ τῆς ἴσότητος, καὶ τὸ αἴτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς
συμπαθείας τῶν ὅλων καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ
ώσαύτως ἔχοντος ἐν προσηγόρευσαν^a. »

C 26. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ δυσέξοιστά τέ ἐστι καὶ δυσέκφραστα
καὶ οὐχ ἔτοιμα πρὸς τὸ καταθρεῖν τὰ τῆς θεότητος ἕδια καὶ
ἔξαίρετα, καὶ οἶπερ ἂν περὶ αὐτῆς γένοιντο λόγοι σμικροὶ
κομιδῇ καὶ κατόπιν ἰόντες τῆς ἀληθείας ἀλοῖεν ἂν, διὰ
σχημάτων καὶ τύπων τῶν ἐναργεστέρων ώς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν
αἰνίγματι τὰ περὶ αὐτῆς μανθάνομεν. Οὕτω φαμὲν πεπαι-
δεῦσθαι τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ· γέγραπται γὰρ ώδὶ περὶ^b
αὐτοῦ. «”Ωφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ
καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκήνης αὐτοῦ μεσημβρίας·
10 ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε καὶ ἵδοὺ τρεῖς
ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἵδων προσέδραμεν εἰς
συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκήνης αὐτοῦ καὶ
προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε· ‘Κύριε, εἰ εὗρον χάριν
D ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδα σου’.» Καὶ μεθ’ ἔτερα·
15 «Εἶπε δέ, φησί, πρὸς αὐτόν· ‘Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου;’ ‘Ο δὲ
ἀποκριθεὶς εἶπεν· ‘Ιδοὺ ἐν τῇ σκήνῃ’. Εἶπε δέ· ‘Ἐπα-
ναστρέφων ἤξω πρός σε, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὕρας, καὶ
ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ σου’.»

‘Ιδοὺ δὴ μάλα σαφῶς ὄφθαι μὲν αὐτῷ φησι τὸν Θεόν, εἶναι
20 γε μὴν τοὺς ἑωραμένους ἄνδρας τρεῖς, προσθέοντα δὲ τὸν

θεσπέσιον Ἀβραὰμ οὐχ ὡς τρισὶν εἰπεῖν· ‘Κύριοι, εἰ εὗρον
χάριν ἐναντίον ὑμῶν, μὴ παρέλθητε τὸν παῖδα ὑμῶν’, «Κύριον»
δὲ μοναδικῶς ὄνομαζοντα τοῦς τρεῖς, ὡς ἐνα παρ’ ἐαυτῷ
καταίρειν ἀξιοῦν, ἐπεὶ καὶ ὡς εἰς ὅντες οἱ τρεῖς ἔφασκον ὡς ἐκ
25 προσώπου πάλιν ἐνός· «Ποῦ Σάρρα | ἡ γυνή σου;» καὶ τὸ
533A «ἐπαναστρέφων ἥξω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὕρας».
“Αθρει δὴ οὖν, ἄθρει τοὺς ὁφθέντας αὐτῷ τρεῖς μὲν ὅντας καὶ
ἰδιοσυστάτως ἔκαστον ὑφεστηκότας, τῷ γε μὴν λόγῳ τῆς
ὅμοουσιότητος εἰς ἐνα συνειλημμένους καὶ τὰς διαλέξεις οὕτω
30 ποιεῖσθαι σπουδάσαντας.

27. ’Αλλ’ αἱ μὲν τῶν τοιούτων εἰκόνες ἀμυδραὶ πώς εἰσι,
καὶ πολὺ τῆς ἀληθείας ἡττώμεναι, πλὴν τὸ χρειῶδες ἔχουσιν
εἰς χειραγωγίαν τὴν ἐπί γέ, φημι, τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον.
Διανοίαις γε μὴν ταῖς καθαρωτάταις τὸ φῶς τῆς θεοπτίας
εἰσδύεται καὶ ὡς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀνιπτάμεθά πως πρὸς τὰ
αἰσθήσεως ἀνωτέρω καὶ λόγων τῶν ἐν ἡμῖν τὴν δύναμιν
ὑπερκείμενα. Μία μὲν γάρ ἐστιν ὅμολογουμένως φύσις θεό-
τητος ἡ ἐπὶ πάντας τε καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, κατευρύ-
B νεται | δὲ νοητῶς εἰς ἀγίαν Τριάδα σεπτήν τε καὶ ὅμοούσιον –
10 εἰς τε Πατέρα φημὶ καὶ μέντοι καὶ τὸν Γίὸν καὶ εἰς τὸ ἄγιον
Πνεῦμα. Πλὴν εὶ καὶ ὑφεστήκασιν ιδικῶς τῶν ὄνομασμένων
ἔκαστον, τοῦτο ὑπάρχον κατὰ ἀλήθειαν ὅπερ εἶναι καὶ λέγεται,

ἀλλ' ὃ γε τῆς ὁμοουσιότητος λόγος εἰς ἀπαράλλακτον αὐτὰ
 συναγείρει φύσιν· γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ Γίδες ἐκ τοῦ Πατρὸς
 15 καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ
 τὸ Πνεῦμα, ἵδιον δὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ὁμοίως τοῦ
 Γίοῦ· ἀγιάζει γὰρ δι' αὐτοῦ τὸ ἀγιάζεσθαι πεφυκός ὁ Πατήρ.
 Οὐκ ἡγνόηκε τοίνυν ὁ προπάτωρ Ἀβραὰμ τὸν ἐν ἀγίᾳ Τριάδι
 προσκυνούμενον, τὸν γῆς τε καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν ὅλων
 20 δημιουργὸν καὶ τὸ κατὰ πάντων ἔχοντα | κράτος. Οἱ γε μὴν ἐξ
 C αὐτοῦ γεγονότες, Ἰσαάκ τέ φημι καὶ Ἰακὼβ, πεφρονήκασιν
 οὐχ ἑτέρως, ἀλλὰ τῆς πατρώας ἀρετῆς κατ' ἵχνος ἴόντες τῆς
 αὐτοῦ πίστεως γεγόνασι ζηλωταί. Καὶ γοῦν Μωσῆς ὁ μακάριος
 ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς 'Κοσμογονίας' τὰ περὶ αὐτῶν ἐξηγούμενος
 25 ὥφθαι μέν φησι τῷ Ἰακὼβ τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ἐμπεδοῦντα δὲ
 πρὸς ἐλπίδας αὐτὸν ἀγαθὰς εἰπεῖν· «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς
 Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ». Ωμολόγει δὲ
 καὶ αὐτὸς ὁ Ἰακὼβ λέγων· «Ἐὰν δῷ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν
 καὶ ἴμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἔσται μοι Κύριος εἰς Θεόν.»

28. Καὶ ταυτὶ μὲν ἀπόχρη περὶ αὐτῶν· χρῆναι δέ φημι καὶ
 αὐτῷ λοιπὸν ἐπαφεῖναι τὸν λόγον τῷ θεσπεσίῳ Μωσεῖ.

D "Ἐνα γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς διακηρύττει
 Θεόν, οὐκ ἡγνοηκώς | τὸν δι' οὗ τὰ πάντα παρῆκται πρὸς
 5 γένεσιν, τὸν ζῶντά τέ φημι καὶ ἐνυπόστατον Λόγον αὐτοῦ καὶ
 τὸ ἐν Θεῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ Πνεῦμα ζωοποιόν, τὸ δι' Γίοῦ τῇ

κτίσει πεμπόμενον · "Εφη γὰρ ὅτι · «'Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», κεφαλαιωδέστερον δὲ καὶ ως ἐν βραχεῖ τῷ λόγῳ τούτῳ γενεσιουργὸν τῶν ὅλων ἀποφήνας 10 αὐτόν, ἐπεξεργάζεται τὸ διήγημα, καὶ δέδειχεν ὅτι διὰ ζῶντος Λόγου τοῦ κρατοῦντος πάντων Θεοῦ παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ, ζωογονεῖται δὲ καὶ ἐν Πνεύματι. «Ἐπε γάρ, φησίν, ὁ Θεός · 'Γενηθήτω φῶς', καὶ ἐγένετο φῶς · 'Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος', καὶ ἐγένετο οὔτως» · καὶ ἐφ' 15 ἑκάστου τῶν γεγονότων κατίδοι τις ἀν λέγοντα | μὲν τὸν
 536A Πατέρα 'Γενηθήτω τόδε τι τυχὸν ἢ τόδε', παρακομίζοντα δὲ διὰ τοῦ Λόγου πρὸς γένεσιν ὅπερ ἀν βούληται μελλησμοῦ δίχα παντός · «ζῶν γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής», καν εἰ κατανεύσειε μόνον, ἔστι τὸ δοκοῦν."Εφη δὲ ὅτι · «'Η δὲ γῆ ἦν 20 ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος» · οὐκοῦν διαμνημονεύει καὶ μάλα σαφῶς Πατρὸς καὶ Γίοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, καὶ κατὰ τρόπους δὲ ἐτέρους ἐν ἀγίᾳ καὶ ὅμοιοις Τριάδι τὴν μίαν καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς διακηρύττει θεότητα.
 25 "Οτε γὰρ δὴ Σοδομίταις ἀφόρητα πεπλημμεληκόσιν ἐπηφίει τὸ πῦρ, «ἔθρεξε, φησίν, ἐπὶ Σόδομα πῦρ καὶ θεῖον Κύριος παρὰ Κυρίου».

B 29. Ἀλλὰ γὰρ κάκεῖνο εἰς μέσον παρενεγκεῖν | οἷμαί που, φαίην ἀν ἔγωγε, τῶν ὅτι μάλιστα λυσιτελεστάτων τοῖς ἐντευξομένοις. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς · «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · 'Ποιήσωμεν ἀνθρωπὸν κατ'

εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὅμοίωσιν», εἶτα μετὰ βραχέα · «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν.» Εἰκὼν γάρ ἔστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Γίός, πρὸς ὃν καὶ ἡμεῖς μεμορφώμεθα νοητῶς, καὶ τοῦτο ἐξαίρετον ἡ ἄνθρωπου φύσις πεπλούτηκε · ἐναστράπτει γάρ αὐτῇ τὸ κάλλος τοῦ δημιουργήσαντος. Εἶτα τί φαῖεν ἂν οἱ τοῖς πρὸς ἡμῶν ἀντανιστάμενοι λόγοις, καὶ ὑποπλαττόμενοι μὲν τὴν εὔσεβειαν διά γε τοῦ συνομολογεῖν ως εἴη Θεὸς εἰς καὶ μόνος, οὐ μὴν ὅτι καὶ γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Γίόν; Πρὸς τίνας ἔφη
C ὁ Θεὸς · «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ'
15 ὅμοίωσιν»;

Ἄρ' οὐχὶ καταλογεῖται τις ως αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἀγία τε καὶ ὅμοούσιος Τριάς τοὺς περὶ τούτων λόγους ποιεῖται, οἷον οὐκ ἀκατάσκεπτον τὴν τοῦ ἄνθρωπου κατασκευὴν γενέσθαι παρὰ Θεῷ καταδεῖξαι θελήσαντος τοῦ πανσόφου Μωσέως,
20 μονονουχὶ δὲ καὶ προθουλίοις τετιμημένην; Σκέψεως μὲν γάρ ἡ ἐνδοιασμοῦ καὶ ἐρεύνης τῆς ἐφ' ὅτῳοῦν οὐκ ἂν ὁ θεῖος καὶ ἀκήρατος δεηθείη νοῦς · ἀμα γάρ τι βεβούληται καὶ τοῦτο ἐστιν ὀρθῶς καὶ ἀδιαβλήτως ἔχον. Τετίμηται δέ, ως ἔφην, καὶ οἶνον τισι προθουλίοις ἡ ἄνθρωπου φύσις.

30. Ἀλλὰ γάρ μηδὲ τοὺς τῶν ἀθέων ἀποσιγήσωμεν λόγους. Φαῖεν γάρ ἂν ἴσως πρὸς ταῦτα εὐθύς · «Οὐ γάρ, ὥσπερ αὐτὸς οἵει καὶ φρονεῖν ἀξιοῖς, τῷ ἴδιῳ Λόγῳ καὶ τῷ Πνεύματι
D λελάληκεν ὁ Πατήρ, ἀλλὰ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ δευτέροις καὶ | ἐν
15 μείοσιν οὖσι θεοῖς.» Καίτοι πῶς οὐχ ἀπασιν ἐναργὲς ὅτι καὶ

τοῖς τὰ Ἑλλήνων φιλοσοφεῖν εἰωθόσιν ἐνα μὲν ἐδόκει Θεὸν
 εἶναι συνομολογεῖν τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ πάντων
 ἐπέκεινα κατὰ φύσιν, πεποιῆσθαι δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ παρῆχθαι
 πρὸς γένεσιν ἑτέρους τινὰς θεούς, καθά φασιν αὐτοί, νοητούς τε
 10 καὶ αἰσθητούς; Καὶ γοῦν ἐναργέστατά φησιν ὁ Πλάτων·
 «Ἐστιν οὖν κατ' ἐμὴν δόξαν διαιρετέον πρῶτον τί τὸ ὃν ἀεί,
 γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γινόμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε. Τὸ
 μὲν οὖν γνώσει μετὰ λόγου περιληπτόν, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ὃν,
 τὸ δὲ αὖ δόξη μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γινόμενον καὶ
 15 | ἀπολλύμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε^a.» “Ον μὲν γάρ ἀεί, γένεσιν δὲ
 537A οὐκ ἔχον’ τὴν ὑπερτάτην καὶ τοῦ πεποιῆσθαι κρείττονα
 κατονομάζει φύσιν, φημὶ δὲ δὴ τὸν τῶν ὅλων καὶ ἀληθῶς ὄντα
 Θεόν· οὕτω γάρ που καὶ αὐτός φησι πρὸς τὸν Ἱεροφάντην
 Μωσέα· «Ἐγώ εἴμι ὁ ὄν.» Τὸ δὲ ‘γινόμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε’,
 20 τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρενεχθὲν εἰς ὑπαρξιν ἀρρήτῳ τινὶ καὶ
 ἀπερινοήτῳ δυνάμει τοῦ τόδε τὸ σύμπαν τεχνουργήσαντος
 Θεοῦ. Ἀραρεν οὖν ὅτι καὶ μοι λίαν δέδεικται σαφῶς, οὐκ ἐκ
 μόνων τῶν παρ' ἡμῖν Ἱερῶν Γραμμάτων ἀλλὰ καὶ δι' ὃν αὐτοὶ
 25 Θεοῦ πρὸς τὸ εἶναι, καὶ ἀσυμφυᾶ τοῖς γεγονόσιν αὐτὸς τὴν
 φύσιν ἀπεκληρώσατο. Ὑποκάθηται γάρ καὶ ἔστι που πάντως
 B ἐν | μείοσι φυσικῶς τοῦ ποιοῦντος τὸ ποιηθέν.

31. Ἐχοντος δὲ οὕτως ἡμῖν τοῦ περὶ τούτων λόγου, τί δὴ
ἄρα φασὶν οἱ θεοῖς ἑτέροις ὑποτοπήσαντες τὸν τῶν ὅλων φάναι
Θεόν · «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ'
ὅμοιώσιν»; Εἰ μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὴν τῶν κτισμάτων εἰκόνα τὸ
λογικὸν ἐπὶ γῆς ζῷον ἡθέλησε πλαστουργεῖν, τί τὸ οἰκεῖον
αὐτοῖς συνεισκομίζει πρόσωπον, ‘ποιήσωμεν’ λέγων καὶ ‘κατ’
εἰκόνα ἡμετέραν’; Εἰ δὲ δὴ πρὸς τὸ ἔαυτοῦ καὶ μόνου
θεοπρεπέστατον κάλλος διαμορφοῦσθαι δεῖν ἐδοκίμαζε, τί
συνεισδέχεται τὴν ἑτέρων μίμησιν, ἥτοι τὸ εἶδος, ἢ ὅπωσπερ
ἄν τις τὰ περὶ τούτων εὖ λέγοι; Οὐ γὰρ ἐν ταῦτοτητι φύσεως
καὶ ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας καταλογισθεῖεν ἀν δημιουργός τε καὶ
C κτίσις, γενετὴ | καὶ ἀγένητος φύσις, ἄφθαρτος καὶ ὑπὸ φθοράν,
εἴπερ ἔστιν οὐ διεψευσμένως εἰπεῖν ὅτι πάντη καὶ πάντως τὸ ἐν
γενέσει νοούμενον ὑποκέοιτο ἀν καὶ τῷ καταφθείρεσθαι δεῖν.

32. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος ταῖς τοῦ ἀγίου Πνεύματος
μυσταγωγίαις πρὸς τὰ ἐσόμενα βλέπων προενόησε τῶν καθ'
ἡμᾶς, καὶ τίνα τρόπον ἐρῶ · ἐπειδὴ γὰρ ἐν Πατρὶ καὶ Γίῳ καὶ
ἀγίῳ Πνεύματι, τουτέστιν ἐν ὅμοουσίᾳ νοεῖται Τριάδι ἡ μία
καὶ ἄφραστος καὶ ἀπερινόητος τοῦ Θεοῦ φύσις, ἵνα μή τις, ἐκ
τῆς πολλῆς ἀγαν ἀδελτηρίας ἐφ' ἀ μὴ προσῆκε παρενη-
νεγμένος, κατ' εἰκόνα μὲν λέγοι καὶ ὅμοιώσιν τοῦ Θεοῦ τὸν
ἄνθρωπον πεποιῆσθαι, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῦ Γίοῦ — ἦν δὲ δήπου
καὶ τὸ ἔμπαλιν ὑπονοεῖν εἰκός, καὶ φάναι μὲν καθ' ὅμοιώσιν τοῦ
Γίοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῦ | Πατρός —,

D προαναθρήσας, ώς ἔφην, τὰς ἔσθ' ὅτε παρά τινων ἐσομένας εύρεσιλογίας, αὐτὴν ἔφη τὴν ἀγίαν Τριάδα πρὸς ἑαυτὴν εἰπεῖν · «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὅμοίωσιν», 15 ἵνα πρὸς ὅλην γε νοῆται μεμορφωμένος, δηλονότι νοητῶς, τὴν ἀπόρρητον τῆς θεότητος φύσιν. Οἱ δέ, καίτοι δοκησισοφοῦντες ἄγαν, ὕθλους εἶναι τινας οἴονται ταυτί, καὶ διὰ πλείστην ὅσην ἐμβροντησίαν ἀπρόσβλητον τῆς ἀληθείας ἔχοντες τὸ φῶς, ψευδωνύμοις τισὶ καὶ νόθοις θεοῖς εἰπεῖν αὐτὸν ἵσως διατείνονται τὴν φωνήν. Καίτοι πῶς οὐ περινοεῖν 20 ἄξιον ώς οὐκ ἀν ὁ φύσει δημιουργὸς τῆς ἑαυτοῦ δόξης καὶ ὑπεροχῆς τὸ ὑπερφερὲς ἀξιωμα τῇ τῶν γενητῶν ἔχαριζετο φύσει; | Καὶ οὕτι πού φαμεν βασκήναντα – πόθεν; –, ἀλλ' ὅτι τῶν πεποιημένων ἡ φύσις οὐκ ἀν ἀφίκοιτό ποτε πρὸς τὴν τῶν θείων ἀξιωμάτων ὑπεροχήν, οὐδ' ἀν, οἷμαί, τι καταπλουτήσειε, 25 καὶ τοῦτο οὐσιωδῶς, τῶν ὅ τι μάλιστα μόνη τε καὶ ἴδικῶς τῇ ἀφράστῳ φύσει προσπεφυκότων.

540A

33. Ἐκτοπον δὲ καὶ ἔτέρως τὸ θεοῖς ἔτέροις εἰπεῖν οἵεσθαι τὸν τῶν ὅλων βασιλέα καὶ κύριον · «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὅμοίωσιν.» Τί γὰρ δὴ καὶ πεπονθώς συνεργάτας ὥσπερ καὶ συλλήπτορας οἰονεὶ τινας, 5 ἐποιεῖτο ἐπὶ μόνη τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ, καίτοι τὴν ἄλλην ἀπασαν κτίσιν ἀποσχεδιάσας, Ἀγγέλους δὴ λέγω καὶ Κυριότητας, Ἀρχάς, Ἐξουσίας, Δυνάμεις νοεράς, οὐρανόν τε καὶ γῆν, ἥλιον καὶ σελήνην, ἄστρα καὶ φῶς, καὶ συλλήβδην B ἀπαντα τά τε ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς; Ἀρα γὰρ ἐκεῖνο 10 φαίη τις ἀν ώς τὸ ἄναλκι παθών, ἥγουν ἀποχρῶσαν οὐκ ἔχων

ἐνέργειαν τὴν εἰς γε τουτὶ συνεισδέχεται τοὺς ἐπικουρήσοντας;
 Καίτοι πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἔγκλημα γένοιτ' ἂν
 τισιν τὸ ὕδε ἑλέσθαι φρονεῖν; Πανσθενὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ
 αὐτοτελές πρὸς πᾶν δτιοῦν, καὶ οὐδὲν ἀνήνυτον αὐτῷ. Λῆρον
 15 δὴ οὖν τὸν ἐν γε τούτοις ἀφέντες, ἐπ' ἐκείνῳ ἴωμεν, ως χρὴ
 συνομολογεῖν ἐν ἀγίᾳ καὶ ὅμοουσίῳ Τριάδι τὸ τῆς ἀφράστου
 θεότητος νοεῖσθαι πλήρωμα, μεμορφώμεθα δὲ ἡμεῖς πρὸς τὴν
 ἀληθῆ καὶ ἀκριβεστάτην εἰκόνα τοῦ Πατρός, τουτέστι πρὸς τὸν
 Γίόν, καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τὸ θεῖον αὐτοῦ κάλλος
 20 ἐνσημαίνεται διὰ μετοχῆς τοῦ ἀγίου Πνεύματος· καὶ γάρ ἐστιν
 C ἐν ἡμῖν, ως αὐτὸς ὁ Γίός· «Τὸ γὰρ Πνεῦμα | ἐστιν ἡ ἀληθεία»,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον.

34. Οὕτως ἡμᾶς ὁ πάνσοφος ἀληθῶς μεμυσταγώγηκε
 Μωσῆς, καὶ οὐχ ἔτερά τινα παρ' αὐτὸν πεφρονήκασιν οἱ μετ'
 αὐτὸν γεγονότες ἄγιοι προφῆται καὶ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγε-
 λισταί. Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν πᾶσι τῆς θεολογίας ὁρᾶται τρόπος,
 5 καὶ οὐκ ἂν τις εὔροι κατά τι γοῦν ὅλως ἀλλήλοις μεμαχημέ-
 νους. Θεοκλυτήσαντες γὰρ ἀληθῶς τὰ ἐξ ἐνὸς λαλοῦσι τοῦ
 ἀγίου Πνεύματος, καὶ πρός γε τοῦτο ἡμᾶς ἐνδοιάζειν οὐκ ἐᾶ-
 σαφέστατα λέγων ἐν αὐτοῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός·
 «Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς
 10 ἡμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.» Τὴν τοίνυν ἀνωθεν καὶ ἐκ τῶν ἀγίων
 πατέρων καταβαίνουσαν εἰς ἡμᾶς περὶ Θεοῦ δόξαν ἀπαρά-

D σημον | ἔχοντες, ἐπ' αὐτῇ καυχώμεθα καὶ οὐχὶ τοῖς ἐξ αἰματος
 'Ισραὴλ ὡς αὐτοῖς μᾶλλον προσήκουσαν καταχωρεῖν
 εἰθίσμεθα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ · καταλογιζόμεθα δὲ καὶ ἔαυτοὺς
 15 ἐν τέκνοις τοῦ Ἀβραὰμ. 'Ημεῖς γάρ ἐσμεν οἱ κατ' ἐπαγγελίαν
 υἱοί, καὶ ἀναπείσει γράφων ὁ Παῦλος · «Οὐ γάρ πάντες οἱ ἐξ
 'Ισραὴλ οὗτοι 'Ισραὴλ, οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ
 πάντως τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς
 σπέρμα.»

20 Πλεῖστα μὲν οὖν ὅσα τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν περὶ τε τῆς
 εὐαγγοῦς ἡμῶν Θρησκείας καὶ ἀμωμήτου δόξης ἦν ἐπὶ τῷ
 πάντων κρατοῦντι Θεῷ πεποιήμεθα, χαλεπὸν οὐδέν. Ἐπειδὴ
 δὲ καὶ ὅροις τοῖς καθήκουσι τῶν θεωρημάτων ἔκαστα ἀπονέ-
 541A μειν ἡμᾶς ὁ λόγος ἀναπείθει | τῆς εὔτεχνίας, ἐκεῖνα τέως
 25 παρεὶς τετράψομαι μᾶλλον ἐπὶ γε τὸ δεῖν εἰπεῖν τὰ 'Ελλήνων,
 πολυπραγμονῆσαι τε τὰ παρ' αὐτοῖς καὶ τῆς ἔκάστου δόξης
 ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν βάσανον.

35. 'Ορφέα μὲν οὖν τὸν Οἰάγρου δεισιδαιμονέστατόν φασι
 γενέσθαι τῶν ἄλλων καὶ φθάσαι μὲν τὴν 'Ομήρου ποίησιν, ἀτε
 δὴ καὶ ἐν χρόνοις ὅντα πρεσβύτερον, ὥδας δὲ καὶ ὕμνους τοῖς
 ψευδωνύμοις ἐξυφῆναι θεοῖς καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἐπὶ τούτῳ
 5 τὴν δόξαν ἑλεῖν, εἴτα τῶν ἔαυτοῦ δογμάτων κατεγνωκότα,
 συνέντα τε ὅτι μονονουχὶ τὴν ἀμαξιτὸν ἀφεὶς ἐν ἐκβολῇ γέγονε
 τῆς εὐθείας ὁδοῦ μεταφοιτῆσαι πρὸς τὰ βελτίω καὶ τοῦ
 ψεύδους ἀνθελέσθαι τὴν ἀλήθειαν, φάναι τε οὕτω περὶ Θεοῦ ·
 «Φθέγξομαι οἵς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι

- 10 Πάντες ὅμως · σὺ δ' ἀκουε, φαεσφόρου ἔκγονε Μήνης
 Μουσαῖ· ἐξερέω γὰρ ἀληθέα · μηδέ σε τὰ πρὸν
 'Ἐν στήθεσσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρση.
- B Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε,
 'Ιθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εῦ δ' ἐπίθαινε
 15 'Ατραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα ·
 Εἰς ἐστ' αὐτογενής, ἐνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται,
 'Ἐν δ' αὐτὸς αὐτοῖς περιγίνεται · οὐδέ τις αὐτὸν
 Εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὄρᾶται^a.»
 Καὶ μεθ' ἔτερα πάλιν ·
- 20 «Αὐτὸς γὰρ χάλκειον ἐς οὐρανὸν ἐστήρικται
 Χρυσέω εἰνὶ θρόνῳ, γαίῃ δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε ·
 Χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος Ὁκεανοῦ
 Πάντοθεν ἐκτέτακεν · περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρά,
 Καὶ ποταμοί, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.»
- 25 C "Ἐνα τοίνυν, καὶ τοῦτον αὐτογέννητον, διὰ πάντων καὶ ἐπὶ^b
 πάντας ὄνομάζει Θεόν, καὶ θρόνον μὲν αὐτῷ | φησιν εἶναι τὸν
 οὐρανόν, κεῖσθαι γε μὴν ὑπὸ πόδας τὴν γῆν, τὸ ἀπεριόριστον,
 οἷμαι, τούτῳ τῆς ἀκηράτου φύσεως κατασημῆναι θέλων, καὶ τὸ
 διὰ πάντων ἥκειν αὐτὴν καὶ πάντα πληροῦν · ὅτι δὲ τοῦ παντὸς
 30 περιδράττεται ὑπεμφήνειεν ἀν τὸ καὶ αὐτοῖς τοῖς τοῦ Ὁκεανοῦ
 τέρμασι περιτετάσθαι τὴν χεῖρα, τρεμόντων καὶ ὄρῶν καὶ
 θαλάσσης καὶ ἀπαξαπλῶς τοῦ κόσμου παντός. Ὡς γάρ φησιν ἡ
 θεόπνευστος Γραφή · «Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ
 οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα σείεται καὶ τρέμει.»
- 35 Tὰ μὲν οὖν Ὁρφέως ἐν τούτοις.

36. "Ομηρον δὲ τῶν ποιητῶν ἄριστον φαίη ἄν, οἶμαι, τὶς
δλίγα διενεγκεῖν τῶν ἐν σκηναῖς ὀρχουμένων· τοὺς μὲν γάρ
φασιν οἱ φιλοθεάμονες, σχήμασί τε καὶ νεύμασι τὰς τῶν
D πραγμάτων φύσεις εἰδοποιεῖν | εἰωθότας, αὐτὰ δοκεῖν τοῖς
δρῶσι μονονουχὶ παρόντα δεικνύειν τὰ πράγματα· ὁ δὲ
μεμελέτηκε θεοποιεῖν ἀρετὰς καὶ κακίας, καὶ τὰ τοῦ κόσμου
μέρη, καὶ αὐτὴν δὲ τῶν στοιχείων τὴν φύσιν. Καὶ γοῦν
ἀντενηέχθαι τοὺς θεοὺς ἀλλήλοις φησὶν ἐν Ἰλίῳ ποτέ, καὶ
τίνες τίσιν οἱ ἀντεξάγοντες διαγορεύει σαφῶς·

10   «⁷Η τοι μὲν γάρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος
"Ιστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος, ἔχων ἵὰ πτερόεντα·

"Αντα δ' Ἐνυαλίοιο θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

"Ηρη δ' ἀντέστη χρυσηλάκατος κελαδεινή·

"Αρτεμις ἰοχέαιρα, κασιγνήτη Ἐκάτοιο·

15   Λητοῖ δ' ἀντέστη σῶκος ἐριούνιος Ἐρμῆς·

"Αντα δ' ἄρ' Ἡφαίστοιο μέγας ποταμὸς βαθυδίνης^a.»

"Αθρει δὴ οὖν ἐν τούτοις, καὶ μάλα σαφῶς, τὰς ἀρετὰς αὐτὸν
ταῖς κακίαις ἀντεγειρομένας τρόπον τινὰ καταδεῖξαι σπουδά-
ζοντα. "Αρεα μὲν γάρ ως ἄφρονά τε καὶ μεμηνότα, καὶ πρός γε
20 τούτω καὶ ἀλλοπρόσαλλον ἀποκαλεῖν ἔθιος τοῖς Ἐλλήνων
ποιηταῖς, Ἀθηνᾶν δὲ κερδίστην τε καὶ ποικιλομήτην, Λητώ δὲ
ὅμοιως τὴν λήθην ὑπονοεῖν, Ἐρμῆν δὲ μνήμην τε καὶ λόγον.

Εἴτα φυσιολογίας ἀπτεται καὶ τὴν τῶν στοιχείων διαφορὰν
πρὸς ἄλληλα ἐξηγεῖται λέγων·

25   «⁷Η τοι μὲν γάρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος
B   "Ιστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος ἔχων ἵὰ πτερόεντα·

"Ηρη δ' ἀντέστη χρυσηλάκατος κελαδεινή....

"Αντα δ' ἄρ' Ἡφαίστοιο μέγας ποταμὸς βαθυδίνης.»

Κάνταῦθα γάρ μοι δοκεῖ Ποσειδῶνα μὲν εἰπεῖν τὴν ὑγρὰν
 30 οὔσιαν, Ἀπόλλωνα δὲ τὸν ἥλιον, καὶ "Ἡραν τὸν ἀέρα, χρυση-
 λάκατον δὲ κελαδεινὴν τὴν σελήνην, "Ἡφαιστόν τε τὸ πῦρ, τὸν
 δέ γε ποταμὸν ὡς ἐν τάξει δέχεσθαι τοῦ ψυχροῦ.

37. Ἐλλ' εἴ καὶ πολὺ λίαν παρ' αὐτῷ τὸ φιλόμυθον, ἀλλ'
 οὖν οὐκ ἡγνοηκότα παντελῶς εύρήσομεν τὴν ἀλήθειαν· ἔφη
 γάρ που πάλιν·

«...οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτός,

, Γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἥβωντα^a...»

C   Οὐ γάρ πού φησιν 'εἴ καὶ θεῶν τις ὑπόσχοιτό μοι τοῦ μὲν
 γήρως τὴν ἀπεμπολήν, παλινάγρετον δὲ τὴν νεότητα'· τετή-
 ρηκε δὲ τὸ χρῆμα μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ, μόναις ἀνατιθεὶς
 ταῖς αὐτοῦ δυνάμεσι τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν ἀμογητί,
 10 καὶ τὰ ἐλπίδος ἐπέκεινα καὶ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς. «Οὐδ' εἴ μοι
 — φησίν — ὑποσταίη θεὸς αὐτός»· τὸ γάρ τοι 'Θεὸς αὐτός' οὐκ
 ἐφ' ἕνα τῶν ἐν μύθοις πεπλασμένων τινά, αὐτὸν δὲ δὴ μόνον
 κατασημήνειεν ἀν τὸν ἀληθῶς ὅντα Θεόν.

15   Ἐλλ' 'Ομήρῳ μὲν ὡδὶ φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐδόκει, ἵωμεν
 δὲ καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἥδη τοὺς σοβαροὺς καὶ κατωφρυωμένους,
 δοκησισοφίας τε δόξαν λαχόντας οὐκ ἀγεννῆ παρά γε τοῖς
 'Ελλήνων παισί.

D   38. Πορφύριος μὲν οὖν, ὁ πικροὺς ἡμῶν καταχέας λόγους,
 καὶ τῆς Χριστιανῶν θρησκείας μονονουχὶ κατορχούμενος, τοὺς
 ὀνομασμένους 'σοφούς', τὸν ἀριθμὸν ὅντας ἐπτά, τὴν τοιάνδε
 κλῆσιν ἀρπάσαι φησὶν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε· γράφει δὲ οὕτως ἐν
 , τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς 'Φιλοσόφου ἴστορίας'· «Ἐννέα δὲ

δντων, ἐπτὰ κληθῆναι 'σοφοὺς' ἐξ αἰτίας τοιαύτης. 'Αλιέως βόλον νεανίσκοις ἀποδομένου ἵχθυων, συνέβη χρυσοῦν τρίποδα ἐν τῷ βόλῳ εὑρεθῆναι · τοῦ δὲ ἀλιέως ἵχθυς, ἀλλὰ μὴ τρίποδα πεπρακέναι λέγοντος, καὶ τῶν νεανίσκων εἰς τὴν αὔτῶν τύχην 10 ἀναφερόντων τὴν εὔρησιν, ἔδοξε τῷ θεῷ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαι ·

§45 A τοῦ δὲ χρήσαντος διδόναι τὸν τρίποδα τῷ 'σοφῷ', Θάλητι πρῶτῳ ὁ τρίπους προσηνέχθη, ὁ δὲ πρὸς Βίαντα ἀπέπεμψεν, ἔκεινον φάμενος εἶναι τὸν σοφόν · ὁ δὲ πρὸς ἕτερον πέμπει, κἀκεῖνος πρὸς ἄλλον, ἔως εἰς τοὺς ἐπτὰ τοῦ τρίποδος ἐκπε- 15 ριαχθέντος καὶ πάλιν ὑποστρέψαντος ἐπὶ τὸν πρῶτον, ἔδοξεν ἀναθεῖναι τῷ θεῷ · τοῦτον γὰρ εἶναι πάντων τὸν σοφώτατον^a. »

'Οποῖαι τοίνυν αὐτῶν αἱ δόξαι γεγόνασιν, ἐπὶ καιροῦ λελέξεται πρὸς ἡμῶν · Θάλης μὲν οὖν ὁ Μιλήσιος νοῦν τοῦ κόσμου φησὶν εἶναι τὸν θεόν, Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀθδηρίτης 20 συμφέρεται κατά τι, προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον · νοῦν μὲν γὰρ εἶναι τὸν θεὸν ἴσχυρίζεται καὶ αὐτός, πλὴν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν. 'Αναξί- 25 μανδρος δὲ οἷμον ὥσπερ ὀλοτρόπως ἐτέραν |ὶ ὧν θεὸν διορίζεται εἶναι τοὺς ἀπείρους κόσμους, οὐκ οἴδ' ὁ τι λέγων.

39. 'Ο δὲ πλείστην ἔχων καὶ οὐκ ἔξω θαύματος εἰς βασάνους ἐννοιῶν τὴν δείνωσιν, τὸν Ἀριστοτέλη λέγω τὸν Σταγειρίτην, τὸν Πλάτωνος φοιτητήν, 'εἶδος μὲν χωριστὸν' ὄνομάζει τὸν θεόν, ἐπιβῆναι δὲ διατείνεται τῇ τοῦ παντὸς σφαίρᾳ. Καὶ μὴν καὶ οἱ καλούμενοι στωϊκοὶ θεὸν εἶναί φασι πῦρ τεχνικὸν ὅδῷ βαδίζον ἐπὶ γενέσει κόσμου. Γεγράφασι δὲ περὶ τούτων Πλούταρχός τε καὶ ἕτεροι τῶν παρ' αὐτοῖς λογάδων, καὶ ὁ θρασὺς καθ' ἡμῶν Πορφύριος.

^τΑρ' οὖν οὐ διάφοροι μὲν ἀλλήλοις εἰσί, στοχασταὶ δὲ
μᾶλλον ἡ τῆς ἀληθείας διαγνώμονες οἱ πολυτρόποις οὕτω
δόξαις καταμεθύοντες; Καίτοι τοὺς ἀληθῶς τε καὶ ἀπλανῶς
ἐγνωκότας κατ' οὐδένα τρόπον ταῖς ἀλλήλων ἐννοίαις ἔχρην
ἀντιφέρεσθαι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔνεστιν
ἴδεῖν.

^τΑλλ' ἐρεῖ πρὸς τοῦτο, οἶμαί, τις · «Τί οὖν, ὃ τὰν; Οὐ γὰρ
αἱρέσεις εἰσὶ πολλαὶ καὶ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ κατασχίζονται
τινες εἰς τὸ ἕτερά τε καὶ ἕτερα φρονεῖν καὶ λέγειν;» ^τΑλλ' οἴ
γε, ὃ βέλτιστε, — φαίην ἄν — τῶν Ἱερῶν ἡμῖν δογμάτων πρῶτοι
τε καὶ ἐν ἀρχαῖς διδάσκαλοι γεγονότες ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις
ἄπαντες, καὶ τοῖς πρώτοις συμβαίνουσιν οἱ διὰ μέσου καὶ
τελευταῖοι. Οὐ γὰρ ἕτερα ὁ Μωσῆς πεφρόνηκεν, οἱ δὲ μετ'
αὐτὸν μαχόμενα τοῖς αὐτοῦ δεδιδάχασιν, ἀλλ' εἰς, ὡς ἔφην,
παρὰ πάντων περὶ Θεοῦ λόγος μέχρι τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ
εὐαγγελιστῶν.

^τΕνα γὰρ πάντες ὁμολογοῦσι τὸν ἐπὶ πάντας καὶ διὰ
πάντων καὶ ἐν πᾶσι Θεόν, ἄναρχόν τε καὶ ἀΐδιον, ἀγέννητον,
ἄφθαρτον, ζωὴν καὶ ζωοποιόν, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητὴν καὶ
συλλήβδην ἄπαντων τῶν ἐν | αὐτοῖς. Εἰ δὲ δή τινες τῶν μετ'
ἐκείνους, οὐ συνέντες τὰ αὐτῶν, διημαρτήκασι τάληθοῦς, οὐκ
ἐκείνοις μᾶλλον, ἔψεται δὲ τούτοις κατά γε τὸν ὄρθως ἔχοντα
λογισμὸν ἡ τοῦ πεπλανῆσθαι γραφή. Εἰ μὲν οὖν οἱ τῆς ἐνούσης
αὐτοῖς ἀβελτηρίας εὑρεταὶ καὶ τῶν ἀνοσίων δογμάτων καθη-
γηταὶ γεγονότες ταῖς ἀλλήλων συνηγένθησαν δόξαις, δεικνύ-
τωσαν καὶ πεπαύσομαι. Εἰ δὲ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ πρῶτοι
διάφοροί τέ εἰσι καὶ ἔτερογνώμονες, πῶς οὐχ ἄπασιν ἐναργὲς

ώς ἔξω βαίνουσιν τρίθου τῆς ἐπ' εὐθύ, καὶ πεπλάνηται; Εἰ γὰρ δὴ βούλοιτό τις εῦ μάλα διαμαθεῖν τὸν ὄρθῶς τε καὶ ἀκιθδήλως ἔχοντα λόγον περὶ τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ, τὴν
 15 τίνος ἀν εἰσδέξηται δόξαν | καὶ οὐκ ἀν ἀμάρτοι σκοποῦ; Θάλης
 548A μὲν γὰρ καὶ Ἀναξίμανδρος, ἔτεροί τε ὡν ἀρτίως διεμνημονεύ-
 σαμεν, εἰκῇ πεφλυαρηκότες ἀλοῖεν ἀν. Πυθαγόρας δὲ καὶ
 Πλάτων, διατετριφότες ἐν Αἴγυπτῳ καὶ πολλοῖς τοῖς αὐτόθι
 περιτυγχάνοντες, ἀτε δὴ φιλομαθεστάτῳ τε ὅντε καὶ
 20 φιλοῖστορε, οὐκ ἡγνοησάτην τὴν Μωσέως ἀρετήν · ἦν γὰρ
 Αἴγυπτίοις τὰ κατ' αὐτὸν οὐκ ἐν μετρίῳ θαύματι. Ἐντεῦθεν
 οἶμαι τὸν περὶ Θεοῦ λόγον οὐκ ἀκόμψως ἐκμεμαθηκότας
 ἐπιεικέστερόν πως παρὰ τοὺς ἄλλους τὰ περὶ αὐτοῦ δοξάσαι
 καὶ μὴν καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν. Εὑρήσομεν δὲ καὶ τῶν Ἀθήνησί
 25 τινας τοῖς παρ' αὐτῶν εῦ ἔχειν ὑπειλημμένοις συνενηνεγμένους.

41. Οἶμαι δὲ δεῖν ἀξιῶσαι λόγου καὶ μνήμης τὸν Αἴγυπτιον
 'Ερμῆν, δν δὴ καὶ 'Τρισμέγιστον' ὀνομάσθαι φασί, τετιμηκότων
 B αὐτὸν τῶν | κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καί, καθά τισι δοκεῖ, τῷ ἐκ Διὸς
 καὶ Μαίας μυθολογουμένῳ γενέσθαι παρεικαζόντων αὐτόν ·
 , οὗτοσὶ τοιγαροῦν δ κατ' Αἴγυπτον 'Ερμῆς, καίτοι τελεστής ὧν
 καὶ τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι προσιζήσας ἀεί, πεφρονηκώς
 εύρισκεται τὰ Μωσέως, εἰ καὶ μὴ εἰς ἅπαν ὄρθως καὶ
 ἀνεπιλήπτως, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους · ὥφέληται γὰρ καὶ αὐτός.
 Πεποίηται δὲ καὶ τούτου μνήμην ἐν ἴδιαις συγγραφαῖς δ
 10 συντεθεικώς 'Αθήνησι τὰ ἐπίκλην "Ἐρμαϊκὰ" πεντεκαίδεκα
 βιβλία · γράφει δὲ οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ περὶ αὐτοῦ, εἰσκεκόμικε
 δέ τινα τῶν ἱερουργῶν λέγοντα · «"Ιν' οὖν ἔλθωμεν εἰς τὰς
 δμοίας, ἀρ' οὐχὶ καὶ τὸν ἡμέτερον 'Ερμῆν ἀκούεις τὴν τε
 C Αἴγυπτον εἰς λῆξιν καὶ κληροὺς ἅπασαν τεμεῖν, σχοίνῳ τὰς |

ις ἀρούρας καταμετροῦντα, καὶ διώρυχας τεμέσθαι ταῖς ἐπαρδεύσεσι, καὶ νομοὺς θεῖναι, καὶ τὰς χώρας ἀπ' αὐτῶν προσειπεῖν, καὶ καταστήσασθαι τὰς συναλλάξεις τῶν συμβολαίων, καὶ νεωστὶ φύσασθαι κατάλογον τῆς τῶν ἀστρων ἐπιτολῆς, καὶ βοτάνας τεμεῖν, καὶ πρός γε ἀριθμοὺς καὶ λογισμοὺς καὶ 20 γεωμετρίαν ἀστρονομίαν τε καὶ ἀστρολογίαν, καὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν ἀπασαν εὑρόντα παραδοῦναι. »

Ποιήσομαι τοίνυν τῶν ἑκάστου δοξῶν τὴν ἀφήγησιν, μεμνήσομαι δὲ καὶ ἔτερων οὐκ ἀθαύμαστον παρ' αὐτοῖς ἐπὶ παιδείᾳ λαχόντων ὄνομα· χρῆναι δέ φημι τοὺς ἐντευξομένους φιλομά- 25 θέστατα μᾶλλον ἢ γοῦν ἀψικόρως ἔχοντας τοῖς γεγραμμένοις προσβαλεῖν.

D   **42.** Πυθαγόρας γοῦν φησιν · « 'Ο μὲν θεὸς εῖς, αὐτὸς | δὲ οὐχ ὡς τινες ὑπονοοῦσιν ἐκτὸς τᾶς διακοσμήσιος, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ ἐπισκοπῶν πάσας γενεάς ἔστι, κρᾶσις ὧν τῶν ὅλων αἰώνων, καὶ φῶς τῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἔργων, 5 ἀρχὰ πάντων, ἐν οὐρανῷ φωστήρ, καὶ πάντων πατήρ, νοῦς καὶ ψύχωσις τῶν ὅλων, κύκλων πάντων κίνασις. » 'Ιδοὺ δὴ σαφῶς ἔνα τε εἶναι λέγει τὸν τῶν ὅλων Θεόν, καὶ πάντων ἀρχήν, ἔργάτην τε τῶν αὐτοῦ δυνάμεων, φωστῆρα καὶ ψύχωσιν — ἥτοι ζωοποίησιν — τῶν ὅλων, καὶ κύκλων πάντων κίνησιν · αὐτοκί- 10 νητον γάρ οὐδέν, παρῆκται δὲ τὰ πάντα παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι κίνησιν λαχόντα φαίνεται.

‘Ο δὲ Πλάτων ὡδέ πη φθέγγεται · «Τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ πάντος εὔρεῖν τε ἔργον, καὶ εύρόντα εἰς πάντας ἔξειπεῖν ἀδύνατον^a». Ὁρθῶς δὴ μάλα · «Δόξα γὰρ 15 Κυρίου | κρύπτει λόγον», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ πᾶς περὶ 549A αὐτοῦ λόγος ἀσθενεῖ καὶ τῆς ἀξίας κατόπιν ἔρχεται · ἔστι γὰρ ἀπάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, βλέπομεν δὲ δι’ ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὰ περὶ αὐτοῦ, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος.

43. Πορφύριος δέ φησιν ἐν βιβλίῳ τετάρτῳ ‘Φιλοσόφου ἴστορίας’ δοξάσαι τε τὸν Πλάτωνα καὶ μὴν καὶ φράσαι πάλιν περὶ ἑνὸς θεοῦ, ὅνομα μὲν αὐτῷ μηδὲν ἐφαρμόττειν μηδὲ γνῶσιν ἀνθρωπίνην αὐτὸν καταλαβεῖν, τὰς δὲ λεγομένας προσ- 5 ηγορίας ἀπὸ τῶν ὑστέρων καταχρηστικῶς αὐτοῦ κατηγορεῖν. Εἰ δὲ ὅλως ἐκ τῶν παρ’ ἡμῖν ὄνομάτων χρή τι τολμῆσαι λέγειν περὶ αὐτοῦ, μᾶλλον τὴν τοῦ ‘ἑνὸς’ προσηγορίαν καὶ τὴν ‘τάγαθοῦ’ τακτέον ἐπ’ αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ‘ἐν’ ἐμφαίνει τὴν περὶ B αὐτοῦ ἀπλότητα καὶ διὰ τοῦτο αὐτάρκειαν · χρήζει γὰρ 10 οὐδενός, οὐ μερῶν, οὐκ οὐσίας, οὐ δυνάμεων, οὐκ ἐνεργειῶν, ἀλλ’ ἔστι πάντων τούτων αἴτιος, ‘τάγαθὸν’ δὲ παρίστησιν ὅτι ἀπ’ αὐτοῦ πᾶν ὃ τί περ ἀγαθόν ἐστιν, ἀπομιμουμένων κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἄλλων τὴν ἐκείνου, εἰ χρή φάναι, ἴδιότητα καὶ δι’ αὐτῆς σωζομένων^a.

15 ‘Ο δὲ τρισμέγιστος Ἐρμῆς οὕτω πώς φησι · «Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπόν, φράσαι δὲ ἀδύνατον φῶ καὶ νοῆσαι δυνάτον · τὸ

γὰρ ἀσώματον σώματι σημῆναι ἀδύνατον, καὶ τὸ τέλειον τῷ
 ἀτελεῖ καταλαμβάνεσθαι οὐ δυνατόν, καὶ τὸ ἀΐδιον τῷ ὄλι-
 γοχρονίῳ συγγενέσθαι δύσκολον · τὸ μὲν γὰρ ἀεὶ ἔστι, τὸ δὲ
 20 παρέρχεται, καὶ τὸ μὲν ἀληθές ἔστι, τὸ δὲ ὑπὸ φαντασίας
 C σκιάζεται. "Οσῳ οὖν τὸ ἀσθενέστερον τοῦ ἴσχυροτέρου καὶ τὸ
 ἔλαττον τοῦ κρείττονος διέστηκε, τοσούτῳ τὸ θνητὸν τοῦ θείου
 καὶ ἀθανάτου. Εἴ τις οὖν ἀσώματος ὀφθαλμός, ἐξερχέσθω τοῦ
 σώματος ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ καλοῦ, καὶ ἀναπτήτω, καὶ αἰωρη-
 25 θήτω, μὴ σχῆμα, μὴ σῶμα, μὴ ἰδέας ζητῶν θεάσασθαι, ἀλλ’
 ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ τούτων ποιητικόν, τὸ ἥσυχον, τὸ γαληνόν, τὸ
 ἐδραῖον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ αὐτὸ πάντα καὶ μόνον, τὸ ἐν, τὸ αὐτὸ^s
 ἐξ ἔαυτοῦ, τὸ αὐτὸ ἐν ἔαυτῷ, τὸ ἔαυτῷ ὅμοιον, ὃ μήτε ἄλλῳ
 ὅμοιόν ἔστι, μήτε ἔαυτῷ ἀνόμοιον^b.»

44. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός · «Μηδὲν οὖν περὶ ἐκείνου πώποτε
 τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀγαθοῦ ἐννοούμενος ἀδύνατον εἴπης · ἡ
 πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτός ἔστι, μηδὲ ἐν τινι αὐτὸν διανοηθῆσ-
 εῖναι, μηδὲ πάλιν κατεκτός τινος · αὐτὸς γὰρ ἀπέραντος ὃν
 πάντων ἔστι | πέρας, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐμπεριεχόμενος πάντα
 D ἐμπεριέχει. 'Επεὶ τίς διαφορά ἔστι τῶν σωμάτων πρὸς τὸ
 ἀσώματον, καὶ τῶν γενητῶν πρὸς τὸ ἀγένητον, καὶ τῶν
 ἀνάγκη ὑποκειμένων πρὸς τὸ αὐτεξούσιον, ἢ τῶν ἐπιγείων
 πρὸς τὰ ἐπουράνια, καὶ τῶν φθαρτῶν πρὸς τὰ ἀΐδια; οὐχ ὅτι τὸ
 10 μὲν αὐτεξούσιόν ἔστι, τὸ δὲ ἀνάγκη ὑποκείμενον, τὰ δὲ κάτω
 ἀτελῆ ὄντα φθαρτά ἔστιν^a;»

'Αλλὰ μὴν καὶ Σοφοκλῆς οὕτω φησὶ περὶ θεοῦ ·

15   « Εἰς ταῖς ἀληθείαισιν, εἰς ἐστιν θεός,
       “Ος οὐρανόν τ’ ἔτευξε καὶ γαῖαν μακράν,
       Πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, κάνέμων βίας ·
       Θυητοὶ δὲ πολλοί, καρδίᾳ πλανώμενοι
       ‘Ιδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχάς,
       Θεῶν ἀγάλματ’ ἐκ λίθων τε καὶ ξύλων,
       “Η χρυσοτεύκτων ἢ λεφαντίνων τύπους,
       Θυσίας τε τούτοις καὶ κενὰς πανηγύρεις
       Τεύχοντες, οὕτως εὔσεβεῖν νομίζομεν^b. »

552A   Καὶ μέντοι καὶ ὁ σοφώτατος Ξενοφῶν · « Ό γοῦν πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὥσπερ μέγας τις καὶ δυνατός, φανερός · ὅποιος δέ τις μορφήν, ἀφανῆς · οὗτε μὴν ὁ παμφαῆς δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐδὲ οὗτος ἔοικεν ὅρᾶν ἔαυτὸν ἐπιτρέπειν, ἀλλ’ ἦν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάσηται, τὴν ὅψιν ἀφαιρεῖται^c. »

45. Εἰς μὲν οὖν ὅτι Θεός κατὰ φύσιν τε καὶ ἀληθῶς ἐστι, παντὸς ἀνωτάτω νοῦ καὶ λόγου, ἀκατάληπτος, ἀνείδεος, ζωοποιός, καὶ παντὸς ἀρχή, ἀγέννητος, ἀφθαρτος, γενεσιουργὸς τῶν ὅλων, μεμαρτύρηται σαφῶς παρά τε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ διὰ φωνῆς τῶν παρ’ αὐτοῖς ποιητῶν καὶ λογογράφων · ὅτι δὲ τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεννηθέντα Γίόν, τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ Λόγον, ἐγνώκασι καὶ αὐτοί, B δι’ ὃν γεγράφασιν ἐπιδείξομεν, παραθέντες τὰς περὶ τούτων χρήσεις.

10 Φησὶ γὰρ ὁ Πορφύριος ἐν τετάρτῳ βιβλίῳ ‘Φιλοσόφου ἴστορίας’ – ως εἰπόντος Πλάτωνος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ οὗτως · «ἀπὸ δὲ τούτου τρόπον τινὰ ἀνθρώποις ἀνεπινόητον νοῦν γενέσθαι τε ὅλον καὶ καθ’ ἔαυτὸν ὑφεστῶτα, ἐνῷ δὴ τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἡ πᾶσα οὐσία τῶν ὄντων» – · «“Ο δὴ καὶ πρώτως καλὸν καὶ 15 αὐτοκαλὸν παρ’ ἔαυτοῦ τῆς καλλόνης ἔχον τὸ εἶδος, προηλθε προαιώνιος ἀπ’ αἰτίου τοῦ Θεοῦ ὡρμημένος, αὐτογέννητος ὃν καὶ αὐτοπάτωρ. Οὐ γὰρ ἐκείνου κινουμένου πρὸς γένεσιν τὴν τούτου ἡ πρόοδος γέγονεν, ἀλλὰ τούτου παρελθόντος αὐτογόνως ἐκ Θεοῦ, παρελθόντος δὲ οὐκ ἀπ’ ἀρχῆς χρονικῆς – 20 οὕπω γὰρ χρόνος ἦν –, ἀλλ’ οὐδὲ χρόνου γενομένου | πρὸς C αὐτόν ἐστί τι ὁ χρόνος · ἀχρονος γὰρ ἀεὶ καὶ μόνος αἰώνιος ὁ νοῦς. “Ωσπερ δὲ ὁ Θεὸς ὁ πρῶτος εἰς καὶ μόνος ἀεὶ, κανὸν ἀπ’ αὐτοῦ γένηται τὰ πάντα, τῷ μὴ τούτοις συναριθμεῖσθαι μηδὲ τὴν ἀξίαν αὐτῶν συγκατατάττεσθαι δύνασθαι τῇ ἐκείνου 25 ὑπάρξει, οὕτω καὶ ὁ νοῦς αἰώνιος μόνος καὶ ἀχρόνως ὑποστάς, καὶ τῶν ἐν χρόνῳ αὐτὸς χρόνος ἐστίν, ἐν ταύτῃ μένων τῆς ἔαυτοῦ αἰωνίας ὑποστάσεως^a.»

46. Καὶ μὴν καὶ Ὁρφεὺς αῦθις οὕτω πού φησι ·

«Οὐρανὸν ὁρκίζω σε Θεοῦ μεγάλου σοφὸν ἔργον · αὐδὴν ὁρκίζω σε Πατρός, ἦν φθέγξατο πρώτην, ἦνίκα κόσμον ἀπαντα ἔαῖς στηρίξατο βουλαῖς.»

- , ‘Αύδην δὲ Πατρὸς ἦν φθέγξατο πρώτην τὸν μονογενῆ
D Λόγον αὐτοῦ φησιν, ἀεὶ συνυπάρχοντα τῷ Πατρὶ· οὐ γὰρ ἦν
χρόνος ὅτε δίχα Λόγου τοῦ ἴδιου νοοῖτ’ ἀν ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ
Πατήρ· ἐν ταύτῳ δὲ καὶ τῶν ὅλων δημιουργὸν ἀπέφηνεν ὅντα
Θεόν.
10. ‘Ο δὲ Τρισμέγιστος Ἐρμῆς οὗτοι φθέγγεται περὶ Θεοῦ. «‘Ο
γὰρ Λόγος αὐτοῦ προελθών, παντέλειος ὃν καὶ γόνιμος, καὶ
δημιουργός, ἐν γονίμῳ φύσει πεσὼν ἐπὶ γονίμῳ ὕδατι ἔγκυον
τὸ ὕδωρ ἐποίησε^a.» Καὶ ὁ αὐτὸς αὕθις. «‘Η οὖν πυραμίς,
φησίν, ὑποκειμένη τῇ φύσει καὶ τῷ νοερῷ κόσμῳ· ἔχει
15 γὰρ ἄρχοντα ἐπικείμενον τὸν δημιουργὸν Λόγον τοῦ πάντων
δεσπότου, δις μετ’ ἐκεῖνον πρώτη δύναμις, ἀγέννητος, ἀπέ-
ραντος, ἐξ ἐκείνου προκύψασα καὶ ἐπίκειται καὶ ἄρχει τῶν δι'
20 αὐτοῦ δημιουργηθέντων, ἔστι δὲ τοῦ παντελείου πρόγονος καὶ
553A τέλειος καὶ γόνιμος γνήσιος Γίός^b.» Καὶ πάλιν ὁ αὐτός – ὡς |
25 ἐρομένου τινὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τεμενιτῶν καὶ λέγοντος. «Διὰ
τί δέ, ὡς μέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, τούτῳ τῷ ὀνόματι ἐκλήθη
ἀπὸ τοῦ πάντων Κυρίου;» – φησί. «Καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
εἶπον, σὺ δὲ οὐ συνῆκας. Φύσις τοῦ νοεροῦ αὐτοῦ Λόγου φύσις
30 ἔστι γεννητικὴ καὶ δημιουργητικὴ· τοῦτο ὥσπερ αὐτοῦ ἦ
γέννησις, ἦ φύσις, ἦ ἔθιος, ἦ ὁ θέλεις αὐτὸν καλεῖν κάλει, τοῦτο
μόνον νοῶν ὅτι τέλειός ἔστιν ἐν τελείῳ, καὶ ἀπὸ τελείου τέλεια
ἀγαθὰ ἐργάζεται καὶ δημιουργεῖ καὶ ζωοποιεῖ. Ἐπειδὴ οὖν
τοιαύτης ἔχεται φύσεως, καλῶς τοῦτο προσηγόρευται^c.» Καὶ ὁ
35 αὐτὸς ἐν λόγῳ πρώτῳ τῶν ‘Πρὸς τὸν Τὰτ διεξοδικῶν’ οὗτοι
λέγει περὶ Θεοῦ. «‘Ο τοῦ δημιουργοῦ Λόγος, ὡς τέκνον,

αἰδιος, αὐτοκίνητος, ἀναυξής, ἀμείωτος, ἀμετάβλητος, ἄφθαρτος, μόνος, ἀεὶ | ἐαυτῷ ὅμοιός ἐστιν, ἵσος δὲ καὶ ὁμαλός, εὐσταθής, εὔτακτος, εἰς ὃν μετὰ τὸν προεγνωσμένον Θεόν^d». σημαίνει δέ, οἶμαι, διά γε τουτού τὸν Πατέρα.

47. Ἀπόχρη μὲν οὖν ταυτὶ πρὸς ἐντελεστάτην ἀπόδειξιν τοῦ, ὅτι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐννενοήκασι καὶ αὐτοί. Δεῖν δὲ οἶμαι οἵς ἔφην προσεπενεγκεῖν καὶ τὰ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος παρ' αὐτῶν εἰρημένα.

Πορφύριος γάρ φησι, Πλάτωνος ἐκτιθέμενος δόξαν, ἄχρι τριῶν ὑποστάσεων τὴν τοῦ θείου προελθεῖν οὐσίαν, εἶναι δὲ τὸν μὲν ἀνωτάτῳ θεὸν τάγαθόν, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ δεύτερον τὸν δημιουργόν, τρίτον δὲ καὶ τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν. ἄχρι γάρ ψυχῆς τὴν θειότητα προελθεῖν^a.

Ιδοὺ δὴ σαφῶς ἐν τούτοις ἄχρι τριῶν ὑποστάσεων τὴν τοῦ θείου | προελθεῖν οὐσίαν ἴσχυρίζεται. εἴς μὲν γάρ ἐστιν ὁ τῶν δλῶν Θεός, κατευρύνεται δὲ ὥσπερ ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις εἰς ἀγίαν τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, εἴς τε Πατέρα φημὶ καὶ Γίδην καὶ ἀγιον Πνεῦμα, δὲ καὶ ‘ψυχὴν τοῦ κόσμου’ φησὶν ὁ Πλάτων. Ζωοποιεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρόεισιν ἐκ ζῶντος Πατρὸς δι’ Γίδην, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ἀληθεύει γάρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. «Τὸ Πνεῦμα ἐστι τὸ ζωοποιοῦν.»

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Πορφύριος περὶ Πλάτωνος. «Διὸ ἐν ἀπορρήτοις περὶ τούτων αἰνιττόμενός φησι. ‘Περὶ τὸν βασιλέα πάντα ἐστί, καὶ ἐκείνου ἔνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἴτιον πάντων

καλῶν, δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα'.
 'Ως γὰρ πάντων μὲν περὶ τοὺς τρεῖς ὄντων θεούς, ἀλλ' ἥδη
 D πρώτως μὲν περὶ τὸν πάντων βασιλέα, δευτέρως δὲ περὶ τὸν
 25 ἀπ' ἐκείνου θεόν, καὶ τρίτως περὶ τὸν ἀπὸ τούτου^b.»

48. Δεδήλωκε δὲ ἐμφαίνων καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων ὑπόστασιν,
 ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 'βασιλέως', καὶ τὴν ὑπόθασιν καὶ ὑφεσιν
 τῶν μετὰ τὸν πρῶτον, διὰ τοῦ 'πρώτως' καὶ 'δευτέρως' καὶ
 'τρίτως' εἰπεῖν, καὶ ὅτι ἐξ ἐνὸς τὰ πάντα καὶ δι' αὐτοῦ σώζεται.
 , Τεθεώρηκε μὲν οὖν οὐχ ὕγιῶς εἰσάπαν, ἀλλὰ τοῖς τὰ 'Αρείου
 πεφρονηκόσιν ἐν ἶσῳ, διαιρεῖ καὶ ὑφίστησιν, ὑποκαθημένας τε
 ἀλλήλαις τὰς ὑποστάσεις εἰσφέρει, καὶ τρεῖς οἰεται θεοὺς εἶναι
 διηρημένως τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Πλὴν οὐκ
 556A ἡγνόηκεν ὀλοτρόπως τὸ | ἀληθές, οἷμαι δὲ ὅτι κἄν ὕγιῶς ἔφη τε
 10 καὶ πεφρόνηκεν, ἐξήνεγκε δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀπαντας τῆς
 περὶ Θεοῦ δόξης τὸ ἀρτίως ἔχον, εἰ μὴ τάχα που τὴν 'Ανύτου
 καὶ Μελήτου γραφὴν ἐδεδίει καὶ τὸ Σωκράτους κώνειον.

Λέγει δὲ καὶ 'Ἐρμῆς ἐν λόγῳ τρίτῳ τῶν 'Πρὸς 'Ασκλη-
 πιόν' · «Οὐ γὰρ ἐφικτόν ἐστιν εἰς ἀμυήτους τοιαῦτα μυστήρια
 15 παρέχεσθαι · ἀλλὰ τῷ νοτὶ ἀκούσατε. "Ἐν μόνον ἦν φῶς νοερὸν

πρὸ φωτὸς νοεροῦ καὶ ἔστιν ἀεί, νοῦς νοὸς φωτεινός· καὶ οὐδὲν ἔτερον ἦν ἢ τούτου ἐνότης· ἀεὶ ἐν ἑαυτῷ ὅν, ἀεὶ τῷ ἑαυτοῦ νοῦ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι πάντα περιέχει.» Καὶ μεθ' ἔτερά φησι· «Ἐκτὸς τούτου, οὐ θεός, οὐκ ἄγγελος, οὐ δαίμων, οὐκ 20 οὐσία τις ἄλλη· πάντων γάρ ἔστι Κύριος καὶ Πατὴρ καὶ Θεὸς
B καὶ πηγὴ καὶ ζωὴ καὶ δύναμις | καὶ φῶς καὶ νοῦς καὶ πνεῦμα, καὶ πάντα ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτὸν ἔστι^a.»

49. ‘Νοῦν μὲν γὰρ ἐκ νοῦ’, καθάπερ ἐγῶμαι, φησὶ τὸν Γιόν, καὶ ὡς ‘φῶς ἐκ φωτός’· μέμνηται δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς πάντα περιέχοντος· οὔτε δὲ ἄγγελον, οὔτε δαίμονα, οὔτε μὴν ἔτεραν τινὰ φύσιν ἢ οὐσίαν ἔξω κεῖσθαι φησι τῆς θείας, ὑπεροχῆς ἥγουν ἔξουσίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτῇ τὰ πάντα καὶ δι' αὐτὴν εἶναι διορίζεται.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τρίτῳ τῶν ‘Πρὸς ’Ασκληπιόν’, ὡς ἐρομένου τινὸς περὶ τοῦ θείου Πνεύματος, φησὶν οὕτως· «Εἰ μὴ πρόνοιά τις ἦν τοῦ πάντων Κυρίου ὡστε 10 με τὸν λόγον τοῦτον ἀποκαλύψαι, οὐδὲ ὑμᾶς νῦν ἔρως τοιοῦτος κατεῖχεν ἵνα περὶ τούτου ζητήσητε· νῦν δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου
C ἀκούετε· | Τούτου τοῦ Πνεύματος οὖ πολλάκις προεῖπον πάντα χρήζει· τὰ πάντα βαστάζον, κατ' ἀξίαν τὰ πάντα ζωοποιεῖ καὶ τρέφει, καὶ ἀπὸ τῆς ἀγίας πηγῆς ἔξηρτηται, 15 ἐπίκουρον πνεύμασι καὶ ζωῆς ἀπασιν ἀεὶ ὑπάρχον γόνιμον, ἐν ὅν^a.» Οἶδεν οὖν αὐτὸν καὶ ὑπάρχον ἰδιοσυστάτως, καὶ τὰ πάντα ζωοποιοῦν καὶ τρέφον, καὶ ὡς ἔξ ἀγίας πηγῆς ἡρτημένον τοῦ

Θεοῦ καὶ Πατρός. Πρόεισι γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν, καὶ δι' Υἱοῦ χορηγεῖται τῇ κτίσει.

50. Πολυπραγμονήσαντες τοίνυν ὡς ἔνι τὰ παρ' ἔκείνοις βιβλία, διαφανεστάτην πεποιήμεθα τὴν ἑκάστου δόξαν, ὡς ἀν εἰδεῖεν οἱ ἐντευξόμενοι ὅτι πεπλάνηνται μὲν ἴδιογνωμονήσαντες τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ ἀλλήλαις ἀντανισταμένας δόξας ἐσχήκασιν, εἰσὶ δὲ οἱ τῶν μωσαϊκῶν οὐκ D ἀμοιρήσαντες | λόγων, διὰ τὸ μέχρις Αἰγύπτου φιλομαθείας χάριν παρελθεῖν · οὗτοι ἀμεινόν πως ἢ οἱ λοιποὶ πεφρονήκασιν, ἐγγὺς μὲν γεγονότες τῆς ἀληθείας, οὐ μὴν ἀθόλωτον παντελῶς ἐσχηκότες τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμόν · οὓς ἀν, οἶμαι, τὶς καὶ io παραβλῶπας εἰπὼν οὐκ ἀν τοῦ εἰκότος ἀμάρτοι λογισμοῦ.

"Οτι τοίνυν καὶ πρεσβύτερα τὰ Χριστιανῶν καὶ ἀληθείας ἔμπλεα, καὶ τοῖς τῶν λογάδων ἐξειλεγμένοις εὖ ἔχειν ὑπειλημένα, καὶ ἀσυγκρίτως ἐν ἀμείνοσι τῆς Ἑλλήνων τερθρείας, ἀποχρῶν, οἶμαι, διέδειξε λόγος.

15

[Τέλος τοῦ πρώτου τόμου 'τῶν τοῦ θεοσόφου Κυρίλλου ἀντιρρητικῶν']

Tόμος δεύτερος τοῦ αὐτοῦ

557A 1. Οὐδὲν ἀπεικὸς ἐννενοηκότες, μᾶλλον δὲ χρειῶδές τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι νομίσαντες τὸ χρῆναι πρότερον εἰπεῖν τίνες τε πρὸ τίνων γεγόνασι κατὰ χρόνον καὶ μὴν καὶ δποίας ἔκαστοι τὰς δόξας περὶ Θεοῦ ἐσχήκασιν, ἀκριβεστάτην αὐτῶν πεποιή-
μεθα τὴν ἀφήγησιν.

Καὶ ἵσως μὲν ἂν τις αἰτιάσαιτο λέγων · «Τί δήποτε τοῖς Χριστιανῶν δόγμασι συνειπεῖν ἡρημένος, καὶ ταῖς Ἰουλιανοῦ δυσφημίαις ἀνθυπενεγκεῖν τὸν ἐπικρατοῦντα λόγον προθυμού-
μενος, οὐχὶ ταυτηνὶ βαδίζειν διενοήθης τὴν ὁδόν, παροχετεύων
10 δὲ ὥσπερ τοῦ λόγου τὴν εὐθὺ τοῦ πρέποντος ἰοῦσαν ὁρμήν,
γενεαλογίαις σαυτὸν ἐπαφῆκας, καὶ τὰς Ἑβραίων τε καὶ
Ἐλλήνων δόξας πολυπραγμονεῖν παρεσκεύασας;»

15 'Αποσκευασώμεθα δὴ οὖν τὰς ἐπὶ τούτοις αἰτίας, εὐα-
φόρμως εἰς τοῦτο παρενεγκεῖν τὸν λόγον ἴσχυροιζόμενοι.
'Επειδὴ γὰρ ὁ τὸν βαθυλώνιον ζηλώσας 'Ραψάκην ἀχαλίνῳ
γλώττῃ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν κατακερτομῶν οὐ δέδιε, καὶ τῆς
εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας ἀνοσίως κατακεκραγώς τῶν παρ'
"Ἐλλησι σοφῶν διαμνημονεύει συχνῶς, καὶ ἀπάση μὲν εὐφημίᾳ
στεφανοῖ τὰς ἐκείνων κακοδοξίας, καταθρασύνεται δὲ τῶν

20 ίερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ τῶν μὲν Μωσέως
 ἴστοριῶν καταμειδιᾶς, καταγορεύει δὲ καὶ ἀπάντων ἀπαξαπλῶς
 τῶν ἀγίων, ταύτητοι (καὶ μάλα εἰκότως), ὥλην ὥσπερ τινὰ ταῖς
 ἀντιλογίαις, προεσωρεύσαμεν τὴν σαφῆ καὶ ἐναργεστάτην
 ἀπόδειξιν τοῦ καὶ πρεσβυτέραν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν τὴν
 25 τοῦ παναρίστου Μωσέως γενέσθαι συγγραφήν, καὶ μὴν ὅτι τῆς
 Χριστιανῶν πίστεως τὴν παράδοσιν κατίδοι τις ἀν ἀσυγκρίτοις
 360A ύπεροχαῖς ἐν ἀμείνοσι τῶν παρ' ἔκείνοις δεδοξασμένων. Ἡν
 δὲ δὴ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, καὶ τοὺς ἐφεξῆς ἀπαλλάξαι λόγους
 μακροτέρας ἐκβολῆς, καὶ τοῦ γε δοκεῖν ἔσθ' ὅτε παρακομί-
 30 ζεσθαί ποι μακρὰν τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας. Καὶ τούτων
 μὲν ἄλις.

2. Ἐπ' αὐτὴν δὲ λοιπὸν ἵτεον τὴν ἔκείνου συγγραφήν,
 ἐκτιθέμενοι δὲ τοὺς στίχους ἐπὶ λέξεως αὐτῆς ἀντεποίσομεν τὰ
 παρ' ἑαυτῶν ἐν κόσμῳ τῷ δέοντι ταῖς ἔκείνου παραρρήσεσιν,
 ἀνταναφέρεσθαι δεῖν οὐκ ἀγεννῶς ἐγνωκότες. Ἐπειδὴ δέ, ὡς
 5 ἔφην, ἀπύλωτον ἀνοιγνὺς τὸ στόμα πλείστην ὅσην πεποίηται
 τὴν συκοφαντίαν κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ
 παλιμφήμους ρίπτει κατ' αὐτοῦ φωνάς, τῶν μὲν τοιούτων οὐ
 διαμεμνήσομαι, παρελάσας δὲ — καὶ μάλα ἐμφρόνως — τὰ δι'
 ὃν ἀν τις καταμιαίνοιτο κἀν εἰ μόνον ταῖς αὐτοῦ προσβάλλοι
 10 φωναῖς, τοῖς | ἀναγκαίοις ἀνταναστήσομαι, φιλοσκώμμονά τε
 B καὶ εἰκαιόμυθον πανταχῇ δεικνύων αὐτόν, καὶ τοῦ δύνασθαι τι
 τῶν ἀληθῶν εἰπεῖν δλοτρόπως ἡμαρτηκότα.

Ίστεον μέντοι κάκεῖνο · ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ λόγῳ διὰ
 πλείστων μὲν ὅσων ἐννοιῶν ἔρχεται, ἀνω τε καὶ κάτω τὰ αὐτὰ
 15 περιστρέφων καὶ ἀνακυκλῶν οὐ παύεται. Καὶ ὅπερ ἀν ἐν
 ἀρχαῖς εύρισκοιτο λέγων, τοῦτο καὶ διὰ μέσου καὶ τοῖς
 τελευταίοις ἐκτιθείς, τοὺς τῆς ἀντιρρήσεως λόγους ἀποφήνειεν

ἀν οὐκ ἐν κόσμῳ τάχα που γεγενημένους· πᾶσα γάρ πως
ἀνάγκη τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις φιλονεικεῖν ἥρημένους οὐχ
20 ἀπαξ ἀλλὰ πλειστάκις περὶ τῶν αὐτῶν ἀειλογοῦντας δρᾶσθαι.
Διελόντες τοίνυν ἐν τάξει τῇ πρεπωδεστέρᾳ τὸν παρ' αὐτοῦ
λόγον, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ διανοίας συνενεγκόντες κατ' εἶδος, οὐχ
έκάστης πλειστάκις, ἀποχρώντως δὲ ἀπαξ καὶ ἐντέχνως
ὑπαντήσωμεν. "Αρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου καὶ
25 φησιν·"

C

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Καλῶς ἔχειν μοι φαίνεται τὰς αἰτίας ἐκθέσθαι πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις ύφ' ὃν ἐπείσθην ὅτι τῶν Γαλιλαίων ἡ σκευωρία πλάσμα
ἐστὶν ἀνθρώπων ὑπὸ κακουργίας συντεθέν, ἔχουσα μὲν οὐδὲν
30 θεῖον, ἀποχρησαμένη δὲ τῷ φιλομύθῳ καὶ παιδαριώδει καὶ
ἀνοήτῳ τῆς ψυχῆς μορίῳ, τὴν τερατολογίαν εἰς πίστιν ἤγαγεν
ἀληθείας.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

3. 'Γαλιλαίους' μὲν οὖν, ὡς γε οἴμαι, φησὶ τοὺς ἄγίους
ἀποστόλους, 'τερατολογίαν' δὲ τὰ Μωσέως γράμματα καὶ τὰς
τῶν ἄγίων προφητῶν προαγορεύσεις τε καὶ θεηγορίας. Καὶ
ἡγνόηκε μὲν ἵσως, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀθεεὶ τῆς ἑαυτοῦ δεισιδαιμο-
νίας | πεποίηται τὴν κατάρρησιν.

D Eἰσὶ γὰρ Γαλιλαῖαι δύο, ὃν ἡ μὲν μία κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ἡ
γε μὴν ἑτέρα ταῖς Φοινίκων πόλεσιν ὅμορός τε καὶ γείτων. Καὶ
γοῦν ἐν μὲν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται περὶ τοῦ πάντων
ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ὅτι περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν

τῆς Γαλιλαίας, τουτέστι τὴν Τιβεριάδος λίμνην, ἀπολέκτους
 ἐποιεῖτο τοὺς μαθητάς. Ἐφη δέ που Θεὸς δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων
 προφητῶν. «Καὶ τί καὶ ὑμεῖς ἔμοι, Τύρος καὶ Σιδών καὶ πᾶσα
 Γαλιλαία ἀλλοφύλων;» καὶ μὴν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ·
 «Χώρα Ζαδουλών — φησί — καὶ γῇ Νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ
 τὴν παραλίαν οἰκοῦντες, | Γαλιλαία τῶν ἔθνῶν, ὁ λαὸς ὁ
 561A καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδε μέγα.» Γαλιλαῖοι δὴ οὖν οὐχὶ^{τε}
 δήπου μόνον νοηθεῖεν ἀν οἱ κατὰ γε τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ
 γάρ καὶ πάντα τὰ ἔθνη · ‘Γαλιλαία γάρ, φησί, τῶν ἔθνῶν’.
 ’Ασυμφανὲς οὖν ἄρα καὶ οὕπω σαφὲς κατὰ τίνων ἀν τοι
 20 πρεπωδέστερόν τε καὶ ἀληθέστερον ὁ λόγος αὐτῷ · πότερον
 καθ' ἡμῶν ἥγουν κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν τὴν ἀπόπληκτον καὶ
 φίλην αὐτῷ δεισιδαιμονίαν τετιμηκότων; Γαλιλαῖοι γάρ καὶ
 αὐτοί, μᾶλλον δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ἐνδοιάσαι τις ἀν ὅτι
 ταῖς ‘Ελλήνων ἐμβροντησίαις ἀρμόσειεν ἀν τῶν εἰρημένων
 25 ἡ δύναμις.

4. Ποῦ γάρ τὸ μυθῶδες πολὺ καὶ ἀσύφηλον καὶ παιδα-
 ριῶδες, ψυχρόν τε καὶ εἰκαιόδουλον, καὶ ἀσυνεσίας ἀπάσης
 ἔμπλεων, πλὴν ὅτι παρὰ μόνοις αὐτοῖς, οἱ πολυτρόπως τερα-
 B τευσάμενοι καὶ εἰς | πίστιν ἀληθείας ἀγαγεῖν ἐπιχειροῦσι τὸ
 5 ψεῦδος; ’Ακαλλèς δὲ οὕτω παρ' αὐτοῖς ἐστι καὶ πολὺ ὡς καὶ
 αὐτοὺς τοὺς ἔξειλεγμένους, ἄριστά τε φιλοσοφεῖν τὰ παρ'
 ἔκυτοῖς εἰωθότας, τῆς τῶν ποιητῶν οὐκ ἐνθέου μᾶλλον ἀλλ'
 ἐκτόπου μανίας πλείστην μὲν ὅσην ποιήσασθαι τὴν καταβοήν,
 πρέπει δὲ ὅτι τῆς παρ' αὐτοῖς τερθρείας ἀποφοιτᾶν ἀναφανδὸν
 10 εἰπεῖν. Οὐ γάρ τοι προσίεται τὰ ‘Ομήρου Πλάτων θεοὺς καὶ

θεὰς εἰσκεκομικότος, τοῦτο μὲν ἐπ' ἀσελγείᾳ κατεγνωσμένους
καὶ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων πλεονεξίαις ἡδικημένους, τοῦτο δὲ καὶ
ιλάοντας, καὶ τεθνεώτων αὐτοῖς τῶν ἐκ γένους ἀσχάλλοντας,
καὶ τὸ ‘ὦ μοι ἐγώ’ λέγοντας γυναικοπρεπῶς, διὰ τοι τὸ
βούλεσθαι μὲν ἐξαρπάσαι θανάτου τινά, μὴ μὴν ἔτι δύνασθαι
C τοῦτο | δρᾶν, ἀλλ' ἡττᾶσθαι Μοιρῶν καὶ Πεπρωμένη παραχω-
ρεῖν, ὡς ἀλκιμωτέρα δηλονότι καὶ αὐτοῦ τοῦ προύχοντος τῶν
ἄλλων θεῶν, δῆν δὴ καὶ ὑπατον καλοῦσι ‘Δία’.

’Αλλὰ γὰρ τὸ καὶ ἔτι δύνασθαι πλεῖστα λέγειν ἐν γε δὴ
20 τούτῳ παρεὶς διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἀποφέρεσθαι τοῦ εἰκότος, ἐπὶ¹
τὸν τῶν προκειμένων ἐπανήξω σκοπόν.

5. ’Ελλήνων ἔστι τὸ μυθῶδες, καὶ αὐτοὶ τὴν τερατολογίαν
εἰς πίστιν ἀληθείας οὐκ ἐξ ἀπλῶν ἐννοιῶν, ἀνοσίως δὲ μᾶλλον
καὶ φιλοκακούργως ἐξηυρημένων, ἐπενεγκεῖν ἐσπούδασαν καὶ
κατὰ τῆς ἀρρήτου δόξης τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ τὸ
5 κακόηθες ‘πλάσμα’ συντεθείκασι, καὶ ὥσπερ τινὰ παγῆν ταῖς
τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς τὴν ‘σκευωρίαν’ ἔστήσαντο.

’Επλάνησαν γὰρ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, θεὸν εἶναι
λέγοντες τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἔτερα τῶν στοιχείων. Καί, ὡς ὁ
πάνσοφος γράφει Παῦλος, «φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμω-
10 ράνθησαν, καὶ ἡλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν
δμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετρα-
D πόδων | καὶ ἐρπετῶν». Ἰνα δὲ καὶ ταῖς αὐτοῦ παραχωρῶμεν
ἐννοίαις, οὐχ ἐτέροις μᾶλλον ἐπαφιέντες τὸ εἰρημένον ἀλλὰ καὶ
τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἐῶντες ἐπιπηδᾶν, ἥγουν καθάπαξ αὐτῷ

15 τε τῷ πανσόφῳ Μωσεῖ καὶ τοῖς ἀγίοις προφήταις, ἥκέτω,
δεικνύτω σαφῶς τί τὸ ‘πλάσμα τὸ κακούργως συντεθέν’, ποίαν
δὲ εἶναι φησι ‘τὴν τερατολογίαν’, καὶ τί τὸ ‘φιλόμυθον καὶ
παιδαριῶδες’ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας. Ὅταν μύθους
564A ἡμῖν συγγέγραφεν ὁ Μωσῆς ἔνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς | εἶναι
20 Θεὸν λέγων, ἀγέννητον, ἀΐδιον, ἄφθαρτον, ἀποσον, ἀόρατον,
ἀναλλοίωτον, ἀναφῆ, ζωὴν καὶ ζωοποιόν, σοφίαν, δύναμιν,
γενεσιούργον, βασιλέα, Κύριον τῶν ὅλων; Ὅταν διημάρτηκε
τὰληθοῦς τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος, τῶν μωσαϊκῶν
δογμάτων κατ’ ἵχνος ἴέναι διεσπουδακώς; Ὅταν τῶν ἀγίων
25 ἀποστόλων ἐτεροτρόπως ἔχουσαν τὴν διδασκαλίαν εύρήσομεν;
Οὐ μὲν οὖν.

6. Εἴτα πῶς ‘θεῖον μὲν ἔχειν οὐδὲν’ τὰ παρὰ τοῖς Γαλιλαίοις
ἰσχυρίζεται, μύθους δὲ ἄλλως εἰκαίους καὶ τερατολογίας εἶναι
φησι; Καίτοι τίς οὐκ ἀν συνομολογήσειεν ὡς οὐκ ἀν γένοιτό τι
τὸ ἄμεινον ἀνθρώποις τοῦ διειδέναι καλῶς τε καὶ ἀπλανῶς τὸν
3 ἔνα τε καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα τῶν ὅλων Δημιουργὸν καὶ
Κύριον; Φαῖεν δ’ ἀν οἵδ’ ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸ κάλλιστον καὶ
B ἔξαίρετον τῆς φιλοσοφίας | μόριον εἶναι τε καὶ λέγεσθαι τὸ
θεωρητικόν, δι’ οὗ τοῖς κατιδεῖν ισχύουσι νουνεχέστερον
γένοιτ’ ἀν μόλις, καὶ κατά γε τὸ ἀνθρώποις ἐφικτόν, ἀλώσιμα
10 τὰ περὶ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πεπεῖσθαι φησιν αὐτός, διδασκέτω
πόθεν ἢ παρὰ τίνων. Μὴ γάρ δὴ μόνος αὐχείτω τοῦτο εἰδέναι ·
ἄλλ’ εἰ μὲν αὐτὸς ἐπείσθη καθ’ ἑαυτὸν καὶ τοῦτο ἀπόχρη πρὸς
ἐντελεστάτην ἀπόδειξιν — ὡς γοῦν οἴεται καὶ φησι — τοῦ μὴ εὖ
ἔχειν τὰ Χριστιανῶν, ὅτι μὲν λῆρος τὸ χρῆμα αὐτῷ παρήσω

15 λέγειν· πλὴν ἐντρυφάτω μόνος τοῖς καθ' ἡμῶν, οὐ γάρ τοι οὕτω πολεμιωτάτῳ χρησόμεθα δικαστῇ. Εἰ δὲ δεῖν οἴεται τοὺς τῶν εὔθυνόντων λόγους, οἶπερ ἀν γένοιντο κατά τινων, ἀληθεῖς εἶναι καὶ οὐκ ἐψευσμένους, μὴ αὐτὸς ἔαυτὸν πεπεῖσθαι |

C λεγέτω μόνος, ἀλλ' ἐλεγχέτω διὰ πραγμάτων.

20 "Οτι δὲ μᾶλλον ἔαυτὸν ἐν δίκῃ, καὶ οὐχ ἡμᾶς, ἐπὶ τῇ μυθοπλαστίᾳ γράψεται, καὶ οὐκ ἀνύποπτον ἔχει τὸ ἔγκλημα, δι' ὃν ἔφη πάλιν εἰσόμεθα.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

7. Μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων δογμάτων ἀπάντων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἐκεῖνο βούλομαι πρῶτον εἰπεῖν ὅτι χρὴ τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν^a, μηδὲ τὸ λεγό-
s μενον ἀντικατηγορεῖν, ἔως ἀν ὑπὲρ τῶν πρώτων ἀπολογή-
σωνται· ἀμεινον μὲν οὕτω καὶ σαφέστερον ἴδιαν μὲν ἐνστή-
σασθαι πραγματείαν ὅταν τι τῶν παρ' ἡμῖν εὔθύνειν θέλωσιν,
D ἐν οἷς δὲ πρὸς τὰς παρ' ἡμῶν εὔθύνας ἀπολογοῦνται μηδὲ
ἀντικατηγορεῖν.

10

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

"Αγλωττον οὖν, εἰπέ μοι, τὸν παρὰ σοῦ διωκόμενον εἶναι χρή, καὶ σιωπῶντα κελεύεις ἀλῶναι τὸν φεύγοντα, καὶ οὐδενὸς τὸ παράπαν τῶν σῶν διαμνημονεύσαντα διακυροῦν ἐλέσθαι καθ' ἔαυτοῦ τὴν γραφήν; Καίτοι τὸ μὴ βούλεσθαι τι λέγειν 15 ἡμᾶς τῶν σῶν δεδιότος ἐστὶ τὸν ἐλεγχὸν καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰσχρότητος οὐκ ἡγνοηκότος τὸ ἀτερπές. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸς τῆς

Χριστιανῶν καταγορεύων θρησκείας οὐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιοῦ,
καὶ ταῖς ἀνωτάτῳ τιμαῖς στεφανοῦ τὴν Ἑλλήνων δεισιδαιμο-
νίαν, ἀνταπαιτείτω τὸ ἵσον · εἰ δὲ δὴ τοῖς καθ' ἡμῶν ἐναβρύ-
20 νεται λόγοις καὶ τὴν ἀμείνω δόξαν ἀνάπτει ταῖς ἑαυτοῦ
565A δυσδουλίαις, τὰ Ἑλλήνων ἀντιπαραθεὶς ως προύχοντα, | πῶς
ἡμᾶς σιωπᾶν ἀξιοῦ, μεμνῆσθαι δὲ ὅλως τῶν παρ' αὐτοῖς
μηδενός, ὅτε τοῖς ἴδιοις δόγμασι συναγορεύειν ἐθέλοντες τοὺς
ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ ποιούμεθα λόγους;

8. Εἰ μὲν οὖν ἀφέντες τὸ χρῆναι τοῖς σοῖς ἀντιφέρεσθαι
λόγοις ἐπί γε τὸ δεῖν τῶν ἑλληνικῶν διαμεμνῆσθαι μόνων
παρατετράμμεθα, φαίην ἂν ὅτι καλῶς καὶ οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος
ό ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ πεποίηται λόγος αὐτῷ · ἀπολογουμένοις
δὲ καὶ ὑπαντᾶν ἐθέλουσι πρὸς πᾶν δτιοῦν τῶν παρ' αὐτοῦ
λεγομένων πῶς ἂν ἔτι δικαίως ἐπιτιμήσειεν, εἰ τοῖς ἑαυτῶν
συνειπεῖν ἥρημένοι καὶ τῆς Ἑλλήνων δυσσεβείας τὸ αἰσχος
ἀπογυμνοῦν σπουδάζομεν; "Ωσπερ γὰρ τῶν χρωμάτων ἐν τοῖς
έτεροιειδέσι τὴν ὅψιν ἐκφανεστέραν ἔστιν ἴδεῖν («Τὸ γὰρ φῶς ἐν
10 τῇ σκοτίᾳ φαίνει», φησί), κατὰ τὸν αὐτόν, οἷμαι, τουτονὶ τρό-
B πον καὶ | τὰ ἐμπεφυκότα κάλλη ταῖς ἀρεταῖς ταῖς τῶν ἀμα-
θεστέρων διανοίαις γένοιτ' ἂν οὐχ ἐτέρως ἐμφανῆ πλὴν ὅτι διὰ
μόνης τῆς τῶν ἐναντίων αἰσχρότητος. Ἀναπείθει γὰρ τοῖς
15 ἀμείνοσι τὴν τοῦ χρῆναι νικᾶν ἀπονέμειν ψῆφον τὸ τῆς
φαυλότητος ἀκαλλές · διὰ τοῦτο καὶ μάλα εἰκότως δέδιε μὲν τὰ
οἰκεῖα καὶ εἰς μέσον ἥκειν οὐκ ἐᾷ τὰ ἐφ' οὓς αἰσχύνεται, σιωπᾶν
δὲ κελεύει καὶ τοῦτο εὐθυνομένους, αἰτιᾶται δὲ καὶ καθ'
έτέρους τρόπους ἡμᾶς οὕτω λέγων ·

9.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἄξιον ὅθεν ἡμῖν ἥκει καὶ ὅπως ἔννοια Θεοῦ τὸ πρῶτον, εἶτα παραθεῖναι τὰ παρὰ τοῖς "Ἐλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ τοῦ θείου λεγόμενα, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπανερέσθαι τοὺς οὕτε "Ἐλληνας οὕτε Ἰουδαίους, ἀλλὰ τῆς C Γαλιλαίας ὄντας αἱρέσεως, ἀνθ' ὅτου πρὸ τῶν ἡμετέρων εἴλοντο τὰ παρ' ἐκείνοις, καὶ ἐπὶ τούτῳ τί δή ποτε μηδὲ ἐκείνοις ἐμμένουσιν, ἀλλὰ κάκείνων ἀποστάντες ἵδιαν ὄδὸν ἐτράποντο, ὅμολογήσαντες μὲν οὐδὲν τῶν καλῶν οὐδὲ τῶν io σπουδαίων, οὕτε τῶν παρ' ἡμῖν τοῖς "Ἐλλησιν οὕτε τῶν παρὰ τοῖς ἀπὸ Μωσέως Ἑβραίοις, ἀπ' ἀμφοῖν δὲ τὰς παραπεπηγυίας τοῖς ἔθνησιν ὥσπερ τινὰς κῆρας δρεπόμενοι, τὴν ἀθεότητα μὲν ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς ῥᾳδιουργίας, φαῦλον δὲ καὶ ἐπισεσυρμένον βίον ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ῥᾳθυμίας καὶ χυδαιότητος, τοῦτο 'τὴν 15 ἀρίστην θεοσέβειαν' ὀνομάζεσθαι ἥθελησαν.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

D 'Ο δὴ χρῆναι λέγων τοὺς ἐντυγχάνοντας αῖς | ἀν καθ' ἡμῶν ποιοῦτο συκοφαντίας, «εἰπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἔξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδὲ τὸ λεγόμενον 20 ἀντικατηγορεῖν», ἐπαγγέλλεται σαφῶς ἐν τούτοις παρατιθέναι τὰ παρὰ τοῖς "Ἐλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ τοῦ θείου λεγόμενα. Ἄρ' οὖν ὁ τῆς ἀντιπαραθέσεως τρόπος ὅποι ποτὲ βλέπει; Καὶ τίς ἀν εἴη σκοπὸς αὐτῷ τοῖς Ἐλλήνων δόγμασιν ἀντιπαρεξάγοντι τὰ Ἑβραίων ἥγουν τὰ Χριστιανῶν;

10. Οὐ γάρ που φαίη τις ἀν ὅτι τὴν κατάρρησιν ἀποστήσας καὶ τοῦ χρῆναι συκοφαντεῖν ἔκυτὸν ἀπενεγκὼν ὄρθοῖς κεχρή-

σεται δικασταις τοις ἐντευξομένοις, ώς και ἐθελῆσαι παρ'
 568A αὐτῶν τί τὸ ἄμεινον ή τί τὸ χεῖρον ἀναμαθεῖν · | οἵεται δέ που,
 ; κατὰ τὸ εἰκός, οὐχ ἑτέρως τῆς ἐνούσης αὐτῷ δόξης περὶ Θεοῦ
 ἐπαινέτας ἔσεσθαι τινας εἰ μὴ κακύνοιτο τὰ Χριστιανῶν
 ἀντιπαραθέσει τῶν Ἑλληνικῶν τὴν αἰσχίω ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς
 δεχόμενα. 'Αλλ' οὐκ ἀν γένοιτο τοῦτο ποτε παρά γε τοῖς εἰδόσι
 και τοῦ ψεύδους τὸ ἀδρανὲς και τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν.
 10 Πλὴν ἐκεῖνο ἄθρει · νομοθετῶν γὰρ ὥσπερ ἡμῖν τὸ χρῆναι
 σιγᾶν και τῶν αὐτοῦ διαμεμνῆσθαι μηδενὸς ὅτε τοὺς ὑπέρ γε
 τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ποιούμεθα λόγους, οὓς ἀπέφησεν αὐτὸς
 ἀλοὺς εὑρίσκεται.

'Επειδὴ δὲ προσάγει και πεῦσιν, τί δή ποτε τὰ 'Ἑλλήνων
 15 ἀφέντες τοῖς 'Ἑβραίοις προσκεκλίμεθα, φέρε και ἡμεῖς αὐτῷ
 τὰ ἵσα λέγωμεν · 'ἀνθ' ὅτου γὰρ δὴ τὰ Χριστιανῶν ἀφεὶς και
 τῆς ἀληθείας ἀποδραμῶν τὸ ψεῦδος ἀγαπᾶς, και τὴν οὕτω
 B μυσαρωτάτην ἐθελοθρησκείαν — τὴν τῶν εἰδωλολατρούντων
 φημί — τῆς ἀκριβοῦς περὶ Θεοῦ δόξης ἀνοητότατα προτιθείς,
 20 εἴτα οἵει βεβουλεῦσθαι καλῶς και οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὴν ἀπασῶν
 ἐσχάτην ὑπομεῖναι κακοδοξίαν; ' Εἰ δὲ δὴ βούλοιτο νοεῖν τὴν
 ἀληθεστάτην αἰτίαν ἐφ' ή τὰ 'Ἑλλήνων ἀφέντες τὰ παρὰ τοῖς
 'Ἑβραίοις τετιμήκαμεν, τὰ αὐτοῦ λαβόντες φαμέν. "Εφη γὰρ
 οὕτως ·

II.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Οὐκοῦν "Ἑλληνες μὲν τοὺς μύθους ἐπλασαν ὑπὲρ τῶν θεῶν
 ἀπίστους και τερατώδεις (καταπιεῖν γὰρ ἐφασαν τὸν Κρόνον
 τοὺς παιδας, εἴτ' αὖθις ἐμέσαι) και γάμους ἥδη παρανόμους ·
 ; μητρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη, και παιδοποιησάμενος ἐξ αὐτῆς,
 ἔγημε μὲν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα — μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔγημεν

αύτὸς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα, ἀλλὰ μιχθεὶς ἀπλῶς ἀλλῷ παρέδωκεν αὐτήν· εἶτα οἱ Διονύσου σπαραγμοὶ | καὶ μελῶν κολλήσεις. Τοιαῦτα οἱ μῆθοι τῶν Ἑλλήνων φασί.

10

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

"Ἐχεις ἀποχρῶσαν ἐντεῦθεν τὴν ἀπολογίαν. Ἀλύεις δὴ οὖν ἀνθ' ὅτου καὶ ἡμᾶς εὔθύνειν ἀξιοῖς, ὅτι τὴν οὕτως αἰσχρὰν καὶ ἀπίθανον τῶν Ἑλλήνων εἰκαιομυθίαν μονονουχὶ καὶ διαλακτίσαντες τὴν ἀμείνω ψῆφον τοῖς ἀληθέσι δεδώκαμεν; Μωσῆς μὲν 15 γὰρ ὁ θεσπέσιος, καὶ προσέτι τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ χορός, ἀπόστολοί τε καὶ εὐαγγελισταί, τὸν ἔνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς δοξολογοῦσι Θεόν, διακεῖσθαι τε οὕτω καὶ ἡμᾶς ἀναπείθουσιν, ἀποφέροντες τῶν μύθων καὶ τερατείας ἀπάσης καὶ φρονήματος αἰσχροῦ, καταρρυθμίζοντες δὲ καὶ εἰς ἀξιάγαστον πολιτείαν. 20 Πέπλασται δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐδέν, οὔτε μὴν ἀπίθανον ἔχει D τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀπόδοσιν. "Οτι γὰρ τοῖς Μωσέως καὶ τοῖς τῶν ἀγίων προφητῶν κηρύγμασι συμβαίνει τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡ δύναμις ταῖς τῶν προλαβόντων ἐννοίαις συμφέρεται, διαδείξει σαφῶς ὁ 25 λόγος ἡμῖν ἐπὶ καιροῦ.

12. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ οἶδ' ὁ τι λέγων τῶν σπουδαίων ἡ ἀγαθῶν οὐδὲν παρ' ἡμῖν εἶναι διατείνεται, φέρε καὶ τοῦτο δεικνύτω· μὴ γὰρ δὴ ψιλήν τε καὶ ἀναπόδεικτον ποιείσθω τὴν καταγόρευσιν. Πῶς γὰρ τῶν σπουδαίων οὐδέν ἔστι παρ' ἡμῖν; 569A Οὐκ ἀκριβὴς καὶ ἀπεξεσμένος ὁ περὶ Θεοῦ λόγος καὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως παρὰ Χριστιανοῖς εὑρίσκεται; Οὐ τῶν πρακτέων τὴν ἐπιστήμην ἀνεπίπληκτόν τε καὶ ἀκατάψευτον ἔχ

σιν ἐναργὲς ὅτι τὸ ἄριστα φιλοσοφεῖν διαπεραίνοιτο ἀν ὁρθῶς
 οὐ καθ' ἔτερον τρόπον, οἶμαι; Θεωρητικὴ γὰρ καὶ πρακτικὴ γε
 πρὸς τούτοις φιλοσοφία παντὸς ἀν εἴη ἐπαίνου μεστή, καὶ παρὰ
 τοῖς τὰ Ἑλλήνων ἐσπουδακόσι θαυμάζεται · οὐκοῦν οὐκ «ἀπό
 γε τῆς Ἐβραίων δόξης τὴν ἀθεότητα μεμαθήκαμεν» — ἔφη
 γὰρ αὐτὸς καὶ τοῦτο —, ἀλλ' εἰπερ τις ἐθέλοι τάληθὲς εἰπεῖν, ἐκ
 τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τῆς Ἑλλήνων ἀμαθίας κατεγνώ-
 καμεν. Καὶ ὅτι μᾶλλον ἔστι τὸ ἀθεον παρ' αὐτοῖς τὸν ἔνα καὶ
 φύσει καὶ ἀληθῶς οὐκ εἰδόσι Θεόν, πῶς οὐκ ἀν εἴη παντὶ τῷ
 σαφές; «Βίον δὲ φαῦλον καὶ ἐπισεσυρμένον ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς
 ῥᾳθυμίας ἐλέσθαι» φησὶν ἡμᾶς, «χυδαιότητά τε καὶ ῥᾳθυμίαν»
 ὀνομάζων ἐλληνικὴν τὸ ἀδιακρίτως ὄψιοφαγεῖν, παραιτεῖσθαι |
 B τε τῶν ἐδωδίμων οὐδέν. Ἐν γὰρ δὴ τούτῳ μάλιστα τὴν τῆς
 εὔσεβείας παριστᾶσι δύναμιν καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐν καλῷ
 γενέσθαι νομίζουσιν, εἰ δὴ παραιτοῦντο τῶν ἐδωδίμων τινά.

I3. Καίτοι τί δήποτε τὸν τῆς ἀγνείας ἐν τούτοις ὁρίζονται
 τρόπον; Πάντα μὲν γὰρ γέγονε παρὰ Θεοῦ, καλὰ δὲ πάντως τὰ
 ἔξ ἀγαθοῦ · καὶ ὁ πάναγνος καὶ ἀβέβηλος τῶν καταμιαίνειν
 ἡμᾶς εἰωθότων ἐργάσαιτο ἀν οὐδέν. Τί γὰρ καὶ βρῶσις
 ἐμποιήσειεν ἀν τοῖς μετεσχηκόσιν αὐτῆς; "Η καὶ ὅποιον ἀν
 αὐτοῖς εἰσφρήσαι τὸν μολυσμόν; Παραιτεῖσθαι δέ, οἶμαι,
 προσήκει τὰ δι' ὃν ἀν εἰκότως καταμιαίνοιτό τις, δρῶεν δ' ἀν
 τοῦτο καὶ μάλα γενικῶς οἱ τῆς φαυλότητος τρόποι, μοιχεῖαι,
 πορνεῖαι, καταλαλιαί, ψευδηγορίαι, συκοφαντίαι, φιλοχρημα-

- 10 τίαι, καὶ τὰ λοιπά. Οἱ δὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν ὑπολογισάμενοι
 C προσποιοῦνται μὲν ὀλοιγοσιτεῖν, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ἐδωδίμων
 ἀποπέμπονται τινα, δεδίασι δὲ τῶν ἐκτόπων οὐδέν. Καὶ πρός
 γε δὴ τούτῳ κατευφραίνουσι τὸν ὕπατον Δία, τὰ αὐτοῦ τιμᾶν
 ἡρημένοι, καὶ τὰ τῆς Κυπρογενοῦς θεραπεύουσι κράτη.
 15 Πλεῖστα μὲν οὖν ὅσα τὰ καθ' ἡμῶν παρ' ἐκείνου ἀκυρο-
 λογεῖ δὲ λίαν καὶ κατὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως καὶ τῆς αὐτοῦ
 συγγραφῆς οὐ μετρίαν ποιεῖται τὴν κατάρρησιν. Φησὶ γὰρ τὸ
 τῆς κοσμοποιίας συντιθέντα βιβλίον εἰπεῖν μὲν ὄλως τῶν
 ἀληθῶν οὐδέν, ὕθλους δὲ ἀπλῶς συμφορῆσαι γεγηρακότας, καὶ
 20 ἀ μὲν ἦν εἰκὸς τοῦ παντὸς ἀξιῶσαι λόγου, ταῦτα δὴ πάντα
 ποιήσασθαι παρ' οὐδέν, εἰκῇ δὲ ἀπλῶς ἐρραψωδηκότα δόξαι τι
 λέγειν σοφόν τε καὶ ἀξιάκουστον. Τεθαύμακε δὲ τῶν παρ'
 D "Ελλησι σοφῶν τὰς ἐπὶ τούτῳ | δόξας, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων
 εὑφημίαις καὶ κρότοις τὴν Πλάτωνος στεφανοῦ.

14. Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν οὐ μετρίως σοβαρεύεται, καὶ τούτῳ δὴ
 πάλιν παρήσω λέγειν, ὅτι δὲ εἰκαίαν ἐπὶ ταῖς Ἑλλήνων
 εύρεσιεπείαις ἀνασπᾶ τὴν ὁφρύν, ὡς ἀν οἶός τε ὡ πειράσομαι
 διειπεῖν.

Χρῆναι δὲ οἷμαι παραθεῖναι πάλιν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς
 βιβλίων ἀπολεξάμενον τὴν ἐκάστου δόξαν, ἦν ἔχειν ἡξίουν περὶ
 τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, εἴτα τὴν Μωσέως κοσμογένειαν
 ἀνθυπενεγκεῖν. ὁφθήσεται γὰρ οὕτω τοῖς ἐντευξομένοις καὶ
 τῆς ἐκείνων στενολεσχίας ὁ λῆρος καὶ τῶν Μωσέως γραμ-
 10 μάτων τὸ ἀκραιφνὲς εἰς ἀλήθειαν.

Πλούταρχος τοίνυν, ἀνὴρ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐκ ἄσημος γεγονώς, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς τῶν 'Φυσικῶν δογμάτων' συναγωγῆς, οὕτω φησὶ περὶ τοῦ κόσμου · «Πυθαγόρας πρῶτος ὠνόμασε τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν 'κόσμον' ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. Θαλῆς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἔνα τὸν κόσμον · Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ τούτου καθηγητὴς Μητρόδωρος ἀπείρους κόσμους ἐν τῷ ἀπείρῳ κατὰ πᾶσαν περίστασιν · Ἐμπεδοκλῆς τὸν τοῦ ἡλίου περίδρομον εἶναι περιγραφὴν τοῦ πέρατος τοῦ κόσμου · Σέλευκος ἀπειρον τὸν κόσμον · Διογένης τὸ μὲν πᾶν ἀπειρον, τὸν δὲ κόσμον πεπεράνθαι · οἱ στωϊκοὶ διαφέρειν τὸ πᾶν καὶ τὸ ὅλον · ἀπαν μὲν γὰρ εἶναι τὸ σὺν τῷ κενῷ τῷ ἀπείρῳ, ὅλον δὲ χωρὶς τοῦ κενοῦ τὸν κόσμον · ὥστε τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸν κόσμον^a.»

I5. Εἶτα περὶ τοῦ σχήματος τοῦ κόσμου ὥδε πάλιν φῆσίν ·

B «Οἱ μὲν στωϊκοὶ σφαιροειδῆ τὸν κόσμον, ἄλλοι δὲ κωνοειδῆ, οἱ δὲ ὠοειδῆ · Ἐπίκουρος δὲ ἐνδέχεσθαι μὲν εἶναι σφαιροειδεῖς τοὺς κόσμους, ἐνδέχεσθαι δὲ καὶ ἑτέροις σχηματισμοῖς κεχρῆσθαι.» Ἐφη δὲ πάλιν τὰς τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων δόξας εἰς ἐξήγησιν προτιθεὶς εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος ἢ μή, οὕτως · «Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔμψυχον τὸν κόσμον καὶ προνοίᾳ διοικούμενον εἶπον · Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος καὶ δοῖ τὰ ἄτομα εἰσηγοῦνται καὶ τὸ κενόν, οὔτε ἔμψυχον οὔτε προνοίᾳ διοικεῖσθαι, φύσει δέ τινι ἀλόγῳ · Ἀριστοτέλης οὔτ' ἔμψυχον ὅλον δι' ὅλων οὔτε λογικὸν οὔτε νοερὸν οὔτε προνοίᾳ διοικούμενον · τὰ μὲν γὰρ οὐράνια τούτων πάντων κοινωνεῖν · σφαίρας

C γὰρ περιέχειν ἐμψύχους | καὶ ζωτικάς, τὰ δὲ περίγεια μηδενὸς αὐτῶν, τῆς δὲ εὔταξίας κατὰ συμβεβηκός, οὐ προηγουμένως,
15 μετέχειν^a. »

Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τούτων. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἦν αὐτοῖς βασανίσαι πάλιν τὸ πότερόν ποτε φθαρτὸς ἀν εἴη κατὰ φύσιν ὁ κόσμος ἢ μή, δεδοξάκασιν ὡδε καὶ περὶ τούτου^b. Πυθαγόρας καὶ οἱ στωϊκοὶ καὶ γενητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν 20 μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει · αἰσθητὸν γὰρ εἶναι διότι καὶ σωματικός, οὐ μὴν δὴ φθαρησόμενόν γε, προνοίᾳ καὶ συνοχῇ Θεοῦ · Ἐπίκουρος φθαρτὸν ὅτι καὶ γεννητός, ὡς ζῶον, ὡς φυτόν · Ξενοφάνης ἀγέννητον καὶ ἀτίδιον καὶ ἄφθαρτον τὸν κόσμον · Ἀριστοτέλης τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην μέρος τοῦ κόσμου παθητόν,
25 ἐνῷ καὶ τὰ ἐπίγεια | κηραίνεται^c.

Ds 16. Ἀκούετε, ὡς ἀνδρες, καὶ συνίετε λοιπὸν πόσος ἐν τούτοις ὁ λῆρος. Ταῖς γὰρ ἀλλήλων ἀντανιστάμενοι δόξαις, τοῦτό τε κάκεῖνο φύρδην ἀπλῶς καὶ ἀκατασκέπτως κατὰ τὸ ἔκαστῳ δοκοῦν ἐρευγόμενοι, πῶς οὐκ ἀν εἶναι νοοῖντο στο-
χασταὶ μᾶλλον, καὶ οὐ τῆς ἀληθείας ἐπιστήμονες; Οἱ μὲν γὰρ 30 ἔνα τὸν κόσμον, οἱ δὲ πολλούς, ἔτεροι δὲ γενητόν, εἰσὶ δὲ οἱ τούτοις εἰσάπαν ἀνθεστηκότες καὶ διάφοροι τὰς γνώμας ἄφθαρτόν τε καὶ ἀγένητον εἶναι λέγουσιν αὐτόν · καὶ οἱ μὲν προνοίᾳ Θεοῦ διοικούμενον, οἱ δὲ καὶ προνοίας δίχα καὶ τὴν 573A τῶν στοιχείων εὔτακτον κίνησιν αὐτοματισμοῖς καὶ συμβεβη-
κόσιν ἐκνενεμήκασι · καὶ | οἱ μὲν ἐψυχῶσθαι φασιν αὐτόν, οἱ δὲ οὔτε ἐψυχον οὔτε νοερόν · καὶ ἀπαξαπλῶς κατίδοι τις ἀν-

οίονεὶ μεθύοντα τῇδε κάκεῖσε διαρριπτούμενον τὸν ἐφ' ἑκάστῳ λόγον αὐτοῖς.

15. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Πλάτωνα τῶν ἄλλων ἐκκεκρικῶς ταῖς αὐτοῦ μάλιστα δόξαις ἐμφιλοχωρεῖ, φαίην ἀν δτὶ Πλάτων τε καὶ Πυθαγόρας δοξάζουσι μέν πως ἐπιεικέστερον περὶ τε Θεοῦ καὶ κόσμου· συνειλόχασι δὲ τὴν εἰς τοῦτο παίδευσιν εἴτουν ἐπιστήμην Αἰγυπτίοις ἐμβεβληκότες, παρ' οἷς δὴ πολὺς ὁ περὶ 20 τοῦ πανσόφου Μωσέως λόγος ἦν καὶ τῶν παρ' αὐτῷ δογμάτων τὸ θαῦμα τετίμητο. Πλὴν αὐτόν τέ φασιν ἔχωτῷ τὸν Πλάτωνα τάναντία δοξάσαι, καὶ αὐτῷ φοιτήσαντα τὸν Ἀριστοτέλη μὴ τὰ αὐτοῦ μᾶλλον ἐλέσθαι φρονεῖν, ἀντιφέρεσθαι δὲ καὶ ἀντεξά-
B γειν αὐτῷ. Φησὶ γάρ ὁ Πορφύριος | δοξάσαι τὸν Πλάτωνα περὶ 25 οὐρανοῦ, φάναι τε δτὶ τὸ σωματοειδὲς αὐτοῦ συνέστη ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἀλλήλοις ὑπὸ ψυχῆς συμπεφωνηκότων· «Διό, φησί, καὶ νῦν συμμιγής μένει καὶ κατὰ τὸ πλεονάζον ὡνόμασται.^a»

17. Ἐτυμολογεῖ δέ, οἷμαι, τοῦνομα καὶ κεκλησθαί φησιν 'οὐρανὸν' οἶον ὅρατὸν ὄντα τινά, ἵν' ἐκ τοῦ 'ὅρασθαι' νοοῖτό τις οὐρανός^a. Ἀριστοτέλει γε μὴν οὐχ ὕδε ταῦτ' ἔχειν ἐδόκει. Πόθεν; Οὐ γάρ τοι φησι συντεθεῖσθαι τὸν οὐρανόν, οὔτε μὴν ἐκ 5 τεσσάρων εἶναι στοιχείων, ἐπινοεῖ δὲ πέμπτον τι σῶμα τῶν τεσσάρων ἀμέτοχον καὶ ὀλοτρόπως ἡμοιορηκός^b. Καὶ ὁ μὲν

Πλάτων ἔμψυχόν τε τὸν κόσμον φησὶ καὶ ζῶν νοερόν,
 C ἐφίστησι δὲ καὶ πρόνοιαν αὐτῷ^c. ὁ δὲ | αὐτοῦ πάλιν φοιτητὴς
 οὐχ ὡδε πεφρόνηκεν · οὔτε γὰρ ἔμψυχον ὅλον δι' ὅλων οὔτε
 10 νοερὸν οὔτε προνοίᾳ διοικούμενον. Καὶ αὗθις ὁ μὲν γενητόν τε
 καὶ φθαρτὸν τό γε ἥκον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν διορίζεται, ὁ δὲ
 οὐδὲ γενητὸν δίδωσιν αὐτὸν ἀλλ' ὡς ἀφθαρτον καὶ ἀγένητον.
 Καὶ πάλιν ὁ μὲν δὴ δεινὸς καὶ διαβόητος Πλάτων τρεῖς ἀρχὰς
 15 εἶναι τοῦ παντὸς διορίζεται, Θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος · καὶ Θεὸν
 μὲν εἶναί φησι τὸν ποιητήν, ὕλην δὲ τὸ ὑποκείμενον, εἶδος δὲ τὸ
 ἔκάστου τῶν γινομένων παράδειγμα · ἀντανίσταται δὲ πάλιν
 Ἀριστοτέλης αὐτῷ καὶ οὐ συμβαίνει καθάπαξ · τὸ γὰρ εἶδος
 ἀρχὴν ἦ φρονεῖν ἦ λέγειν οὐκ ἀξιοῖ, δύο δὲ εἶναί φησι τὰς
 20 ἀρχὰς, Θεὸν καὶ ὕλην. Τρεῖς δὲ δὴ πάλιν ὁ Πλάτων τὰς τῶν
 ὅλων ἀρχὰς εἶναι λέγων^d, Θεόν τε καὶ ὕλην καὶ εἶδος, προσε-
 D πάγει καὶ τετάρτην, ἣν δὴ ‘καθόλου ψυχὴν’ ὀνομάζει. Καὶ | πρός
 γε δὴ τούτῳ τὴν ὕλην ἀγένητον εἰπών, καὶ γενητὴν αὐτὴν εἶναι
 φησι · εἴτα τὸ εἶδος, ὃ τί ποτέ ἐστιν, ὑφεστάναι δοὺς αὐτὸν καθ'
 25 ἔαυτό, μάχεται τοῖς ἴδιοις αὐτοῦ εύρήμασιν · ἔφη γὰρ ἐν τοῖς
 τοῦ Θεοῦ νοήμασιν ὑπάρχειν αὐτὸν καὶ οὐκ ἴδιαν ὑπαρξίν ἔχειν,
 ἥγουν οὐσίωσιν.

18. Τίσιν οὖν ἄρα προσνενευκότες οἱ τῆς ἀληθείας ἐρευ-
 νηταὶ τὴν ἀμώμητον καὶ ἀπλανεστάτην διάττοιεν τρίθον; Τίνα
 τῶν ὀνομασμένων τοῦ ψευδοεπεῖν ἀπαλλάξομεν; Τίνι τὴν

ψῆφον τοῦ κατὰ μηδένα διαπταῖσαι τρόπον ἀπονέμειν ἄξιον;
5 Μᾶλλον δὲ πῶς ἂν εἴεν ἄξιόχρεω πρός γε τὸ δεῖν ἀναπεῖσαι
τινας οἵ γε τοσοῦτον διημαρτήκασι τάληθοῦς ώς μὴ μόνον
ἀλλήλοις ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ταῖς σφῶν ἀντιφέρεσθαι δόξαις^a;

576A 'Επαινεῖ δὲ ταῦτα καὶ κατατέθηπεν ὁ πάνσοφος Ἰουλιανός,
10 καὶ κατασκώπτει μὲν τὰ Μωσέως, ἂνω δὲ καὶ κάτω τὰ πάντα
κυκῶν τοὺς Πλάτωνος λόγους ἀντιπαρεξάγειν αὐτοῖς ἀπο-
τολμᾷ, καὶ φησι·

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

'Ενταῦθα παραβάλωμεν, εἰ βούλεσθε, τὰ τοῦ Πλάτωνος. Τί
τοίνυν οὗτος ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ λέγει καὶ τίνας περιτίθησιν
15 αὐτῷ φωνὰς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ σκόπησον, ἵνα τὴν Πλάτωνος
καὶ Μωσέως κοσμογένειαν ἀντιπαραβάλωμεν ἀλλήλαις. Οὕτω
γάρ ἂν φανείη τίς ὁ κρείττων, καὶ τίς ἄξιος τοῦ Θεοῦ μᾶλλον.
ἄρ' ὁ τοῖς εἰδώλοις λελατρευκὼς Πλάτων, ἦ περὶ οὗ φησιν ἡ
Γραφὴ ὅτι στόμα κατὰ στόμα ὁ Θεὸς ἐλάλησεν αὐτῷ;

20 «'Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν · ἡ δὲ
B γῆ ἡν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τοῦ
ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Καὶ
εἶπεν ὁ Θεός · 'Γενηθήτω φῶς', καὶ ἐγένετο φῶς, καὶ εἶδεν ὁ
Θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν. Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ
25 φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς
'ἡμέραν' καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε 'νύκτα'. Καὶ ἐγένετο ἐσπέρα
καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · 'Γενηθήτω
στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος', καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ
στερέωμα 'οὐρανόν'. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · 'Συναχθήτω τὸ ὕδωρ
30 τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἡ

ξηρά' · καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · 'Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χορτοῦ καὶ ξύλον κάρπιμον.' Καὶ εἶπεν ὁ Θεός · 'Γενεθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα C ὥσιν εἰς φαῦσιν ἐπὶ | τῆς γῆς' · καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ 35 στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός. »

19. 'Ἐν δὴ τούτοις οὔτε τὴν ἀβύσσον φησι πεποιησθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὔτε τὸ σκότος οὔτε τὸ ὕδωρ · καίτοι χρῆν δήπου θεν εἰπόντα περὶ τοῦ φωτὸς ὅτι προστάξαντος Θεοῦ γέγονεν, εἰπεῖν ἔτι καὶ περὶ τῆς νυκτὸς καὶ περὶ τῆς ἀβύσσου καὶ περὶ τοῦ 5 ὕδατος · ὁ δὲ οὐδὲν εἶπεν ὡς περὶ γεγονότων ὅλως, καίτοι πολλάκις ἐπιμνησθεὶς αὐτῶν. Πρὸς τούτοις οὔτε τῆς τῶν ἀγγέλων μέμνηται γενέσεως ἢ ποιήσεως, οὐδὲν δὲντινα τρόπον παρήχθησαν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν μόνον καὶ περὶ τὴν D γῆν σωμάτων, ὡς εἶναι τὸν Θεὸν κατὰ τὸν Μωσέα ἀσωμάτων | 10 μὲν οὐδενὸς ποιητὴν, ὅλης δὲ ὑποκειμένης κοσμήτορα · τὸ γάρ · "Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος" οὐδὲν ἔτερόν ἔστιν ἢ τὴν μὲν ξηρὰν οὐσίαν ὅλην ποιοῦντος, κοσμήτορα δὲ αὐτῆς τὸν Θεὸν εἰσάγοντος.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

15 Μωσέως μὲν οὖν πέρι πολὺς ἀν γένοιτο καὶ μακρὸς τοῖς εὐφημεῖν βουλομένοις ὁ λόγος · ἀκήκοε γάρ Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς · «Οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὗρηκας παρ' ἐμοί.» Τῆς γε μὴν ἐνούσης αὐτῷ πολυειδοῦς ἀρετῆς ἀπόδειξις εἴη ἀν καὶ μάλα σαφῆς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργίας ἢ 20 δύναμις. 'Ὑφεστήκει γάρ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, καὶ ὑπηρέτης ἦν

ταῖς τῶν Αἰγύπτων ἀπονοίαις κατεξανιστάντι τὴν κτίσιν.
 577A 'Οποῖός γε μὴν ὁ Πλάτων ἦν, κἄν εὶ μή τις | λέγοι, διαδοήσειεν
 ἀν ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπὶ Σικελίαν ἀφοδος · οὐ γὰρ ἀρεσθέντα ταῖς
 παρ' αὐτοῦ θωπείαις τὸν Διονύσιον ἀποδόσθαι φασὶν αὐτόν, ὃς
 25 ἀνελευθέρῳ που πάντως ποιηὴν ἐπιθέντα τὴν ἀνδραπόδῳ
 πρεπωδεστάτην. Πλὴν ἀφείσθω τέως ὁ περὶ τούτου λόγος, ἵτω
 δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ ἐν χερσίν.

20. 'Ο θεσπέσιος μὲν γὰρ Μωσῆς οὐ λόγους ἡμῖν εἰκαίους
 ὅρᾶται συντεθεικώς, οὔτε μὴν ἐκ φιλοτιμίας ἀπλῶς εἰς τοῦτο
 παρωρμημένος, ἀλλά τι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν ἐπινοήσας
 τῷ βίῳ. Οὐ γάρ τοι προύθετο φυσιολογεῖν ἴσχνῶς ἥγουν φάναι
 τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν
 στοιχείων · περιεργότερα γὰρ οἴμαι ταυτὶ καὶ ταῖς τινων
 διανοίαις οὐχ ἀλώσιμα. Σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ τῶν τὸ
 B τηνικάδε τὸν νοῦν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι | δόγμασι.
 Πεπλάνηντο γάρ, καὶ τὸ δοκοῦν ἔκαστος προσκυνοῦντες
 10 ἡλίσκοντο, καὶ τὸν ἔνα καὶ φύσει Θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν
 ἥγνοηκότες λελατρεύκασι τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν θεὸν ἐπεγρά-
 φοντο τὸν οὐρανόν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον, εἰσὶ δὲ οἱ καὶ
 σελήνη καὶ ἀστροις καὶ γῆ καὶ φυτοῖς καὶ τῇ τῶν ὑδάτων
 15 φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζῷοις ἀλόγοις τὴν τῆς ἀνωτάτω φύσεως
 δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Καθιγμένων δὴ τῶν πραγμάτων
 εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀρρωστίας κατανεμη-
 θείσης ἀπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς καὶ
 τῶν καλλίστων ἀπασι μαθημάτων εἰσηγητὴς ἀνεδείκνυτο, εἰς

μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἔστιν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διαρρήδην
 20 ἀνακεκραγώς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων, ἀ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη
 C πρὸς τὸ εἶναι τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως. Χρειωδέστατα τοίνυν καὶ
 μάλα σαφῶς τὸ πολὺ λίαν ἴσχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν
 ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον.

21. Τί γὰρ ἔδει ποία μέν ἔστιν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις εἰπεῖν, ἢ
 καὶ ὅπως γέγονε τὴν ἀρχήν, ἀναμετρῆσαι τε καὶ ἀβύσσους καὶ
 οὐρανοῦ φύσιν, καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων ὑπάρξεως πολυπραγμο-
 νῆσαι τὸν τρόπον; Ταυτὶ μὲν γὰρ ὅτι δυσεξήγητα παντὶ γένοιτ'
 s ἀν ώμολογῆσθαι νομίζω. 'Αλλ' εἴπερ ἦν ὅλως καὶ διειπεῖν
 δύνασθαι σοφοῦντος Θεοῦ, τίς ἀν ἦν ὁ ἀκροασόμενος ἥγουν
 συνιέναι τὰ οὕτως ἴσχνά — μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ νοῦν — οἶός τε
 ὁν; Καίτοι καὶ αὐτῆς τῆς 'Ελλήνων ἀμαθίας κατόπιν ὅντας
 εὑρήσομεν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν καὶ ἡ τοῦ πανσόφου
 10 Μωσέως ἐπράττετο συγγραφή · ἐκεῖνοι | μὲν γὰρ ἀφ' ὅν ἦν
 D δύνασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν διειδέναι σαφῶς, διὰ τούτων
 αὐτῶν ἀλοῦεν ἀν εἰς τὸ τῆς ἐσχάτης ἀπασῶν ἀβελτηρίας
 πεσόντες βάραθρον. 'Ως γὰρ δὴ φησιν ἡ θεόπνευστος Γραφή,
 ἔχρην δήπου τοὺς πάλαι τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ τεχνίτην
 15 ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἐννοεῖν · οἱ δὲ πρὸς τοῦτο κατῷχοντο
 δυσδιουλίας ὥστε καὶ ἔξ ὅν ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας
 ἀποφέρεσθαι γνῶσιν, διὰ τούτων αὐτῶν ἀλῶναι παθόντας τὸ
 προσκεῖσθαι τῷ ψεύδει. Γένοιτο δ' ἀν καὶ τούτου μάρτυς
 πιστὸς ὁ πάνσοφος Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς. «Τὰ γὰρ ἀόρατα
 20 αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται,
 ἡ τε ἀτίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς
 ἀναπολογήτους διότι γνόντες τὸν Θεόν οὐχ ὡς Θεόν ἐδόξασαν

580A ή εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ | ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία.»

22. Καὶ τοῦτο μὲν ἀν πρέποι τοῖς τὴν ἀγελαίαν καὶ συρφετώδη καὶ ἀλόγιστον πάντως ψευδολατρείαν ἔξευρηκόσιν, ὅποιοί τινες ἦσαν, ὡς ἔφην, οἱ πρὸς οὓς ὁ τοῦ πανσόφου Μωσέως πεποίηται λόγος· δτι δὲ τῆς εἰς λῆξιν ἡκούσης, ἐμβροντησίας ἀνάπλεω γεγονότες καταφωραθεῖεν ἄν, ἀμογητὶ κατοφόμεθα τὴν τῶν μετ' αὐτοὺς πολυπραγμονήσαντες δόξαν.

"Ἐφη γάρ που περὶ αὐτῶν ἵσχυνδος ὃν ἄγαν ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ 'Φυσικῶν δογμάτων' συναγωγῆς· «"Ελαθον δὲ ἐκ τούτου ἔννοιαν Θεοῦ· ἀεί τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ 10 λοιπὰ τῶν ἀστρων τὴν ὑπόγειον ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει B τοῖς χρώμασιν, ἵσα δὲ τοῖς μεγέθεσι καὶ κατὰ | τόπους τοὺς αὐτούς^a»· καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ· «'Ορίζονται δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν οὕτως· πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, οὐκ ἔχον μὲν μορφήν, μεταβάλλον δὲ εἰς δὲ βούλεται καὶ συνεξομοιού- 15 μενον πᾶσιν. "Εσχον δὲ ἔννοιαν τούτου πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ κάλλους τῶν ἐμφαινομένων προσβαλόντες ὡς οὐδὲν τῶν καλῶν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε γίνεται, ἀλλὰ μετά τινος τέχνης δημιουργούσης^b.»

Προσεποίσω δὲ τούτοις ἀ γέγραγέ ποτε καὶ ὁ Τρισμέγιστος 20 'Ἐρμῆς 'Πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Νοῦν' (ὄνομάζεται γὰρ ὡδὶ τὸ βιβλίον)· «Ἐίτα, φήσ, ἀόρατος ὁ Θεός; Εὔφημησον. Καὶ τίς αὐτοῦ φανερώτερος; Διὰ τοῦτο πεποίηκεν ἵνα διὰ πάντων τις αὐτὸν βλέπῃ. Τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἡ ἀρετή, C τὸ αὐτὸν φαίνεσθαι | διὰ πάντων^c.»

23. Όμολογοῦντα δὲ τούτοις καὶ αὐτὸν ὄψόμεθα τὸν τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας κατήγορον Ἰουλιανόν. Δισχυρίζεται μὲν γὰρ ὡς ἀδίδακτόν τι χρῆμα καὶ αὐτομαθὲς ἀνθρώποις τὸ εἰδέναι Θεόν, φησὶ δὲ οὕτως.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

"Οτι δὲ οὐ διδακτὸν ἀλλὰ φύσει τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει, τεκμήριον ἡμῖν ἔστω πρῶτον ἡ κοινὴ πάντων ἀνθρώπων ἴδιᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ κατ' ἄνδρα καὶ ἔθνη περὶ τὸ θεῖον προθυμία. "Απαντες μὲν γὰρ ἀδιδάκτως θεῖόν τι πεπιστεύκαμεν, ὑπὲρ οὖ τὸ μὲν ἀκριβὲς οὔτε πᾶσι ῥάδιον οὔτε τοῖς ἐγνωκόσιν εἰπεῖν εἰς πάντα δυνατόν.

Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν. «Ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ πάντων ἀνθρώπων ἐννοίᾳ πρόσεστι καὶ ἄλλῃ πάντες γὰρ ἀνθρωποι οὐρανῷ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ φαινομένοις θεοῖς οὕτω δὴ τι φυσικῶς προσηρτήμεθα ὡς καὶ εἴ τις ἄλλον ὑπέλαθε παρ' αὐτοὺς τὸν Θεόν, οἰκητήριον αὐτῷ πάντως τὸν οὐρανὸν ἀπένειμεν, οὐκ ἀποστήσας αὐτὸν τῆς γῆς, ἀλλ' οἶον ὡς εἰς τιμιώτερον τοῦ παντὸς ἐκεῖνο τὸν βασιλέα καθίσας τῶν ὅλων, ἐφορᾶν ἐκεῖθεν ὑπολαμβάνων τὰ τῆδε. »

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

"Αθρει δὴ οὖν ὅπως οἱ τὴν παχεῖαν καὶ ἀγυρτώδη καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, βαναυσικὴν οὐκ ἀνασχόμενοι πλάνην, καὶ τῆς τῶν ἀγελαίων ἀποφοιτήσαντες δόξης, οὐκ ἡμοιρήκασι παντελῶς τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας περὶ Θεοῦ, κατετεκμήραντο δὲ τίς τε καὶ 25 ὅση τῆς | ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως ἡ ὑπεροχή, ὡς καὶ θεσμοῖς 581A εὐταξίας τὴν οὕτω μεγάλην καὶ ἀξιάγαστον κτίσιν ὑπενεγκεῖν.

24. Οἵ γε μὴν ἔτεροι, περὶ ὧν ὁ λόγος, οὔτε Θεὸν ἐγνώκασι διὰ τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ γὰρ ἦσαν οὕτως ἐμδρόντητοι, καὶ φρενὸς ἔξω γεγόνασιν ἀνθρωποπρεποῦς, ὡς μὴ μόνον οὐρανῷ καὶ γῇ καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς ἔτέροις τῶν ἀστρων
έλεσθαι προσκυνεῖν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν σηκοῖς εἴδη πολύμορφα καθιδρῦσαι, ἐγχαράξαι τε μορφὰς αὐτοῖς οὐκ ἀνθρωπείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ζώων ἀλόγων καὶ πτηνῶν καὶ ἑρπετῶν, καὶ ‘θεοὺς’ αὐτὰ καὶ ‘σωτῆρας’ ἀποκαλεῖν.

Εἶτα πῶς οὐκ ἀν ἀγάσαιτό τις τῆς μωσαϊκῆς εὔτεχνίας,
περίεργον μὲν ἡ βαθὺ καὶ οὐκ εὔπαράδεκτον τοῖς τὸ τηνικάδε λαλούσης οὐδέν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι' ὧν δύνασθαι
B μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὄρθως καὶ ἀπευθύνειν εἰδὸς εἰς ἀμώμητον δόξαν, τὴν ἐπὶ γε, φημί, τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ;
Εἶτα τοὺς μὲν τῶν μειρακίων διδασκάλους ἐπαινέσαι τις ἀν καὶ
ις μάλα εἰκότως συγκαθισταμένους αὐτῶν ταῖς γνώμαις, καὶ χειραγωγοῦντας κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ δύνασθαι τι τῶν ἀπορρήτων ἴδεῖν, οὐδὲν δὲ αὐτοῖς τῶν ἄγαν ἐξησκημένων καὶ ἀνάντη πως ἔχόντων τὴν προσθολὴν παρατιθέντας ἐν ἀρχαῖς, πεπραχότα δὲ τοῦτο Μωσέα τὸν Ἱερώτατον οὐκ ἐπαίνου παντὸς
20 ἀξιώσομεν; Εἰ δέ σοι δοκεῖ τῶν ἀναγκαίων εἰπεῖν οὐδέν, βούλει τῶν σοι φιλτάτων ἀψώμεθα μαθημάτων; Πολυπραγμονήσωμεν ὡς ἔνι τῆς ‘Ησιόδου ‘Θεογονίας’ τὸ ἀκριβές.

C 25. Σκήπτεται μὲν γὰρ τὸ θεοκλυτεῖν, καὶ τὸ | μουσόληπτος εἶναι δοκεῖν προσνενεμηκώς ἐαυτῷ ὡς μέγα τι χρῆμα καὶ ἀξιέραστον.

«Εἶπατε (φησί) δ' ώς τὰ πρῶτα θεοὶ καὶ γαῖα γένοντο,
καὶ ποταμοί, καὶ πόντος ἀπείριτος οἰδματι θύων,

”Αστρα τε λαμπετόντα καὶ οὐρανὸς εὔρὺς ὑπερθεν.»

Εἴτα χάος καὶ νύκτα γενέσθαι λέγων καὶ τίνα τρόπον οὐκ
ἐπειπών.

«Γαῖα (φησί) δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο Ἰσον ἔαυτῇ
10 οὐρανὸν ἀστερόενθ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι.»

Καὶ Γῆς τέκνον ἀποφήνας τὸν Οὐρανόν, ὅτι καὶ θαλάσσας
τέτοκεν Οὐρανῷ παρευνηθεῖσα,

«Κοῖόν τε καὶ Κρῖόν θ' Ὑπερίονά τ' Ἰαπετόν τε»
D καὶ Θείαν καὶ Ρεῖαν καὶ Θέμιν καὶ Μνημοσύνην, | Φοίβην τε
15 πρὸς ταύταις, ἥν καὶ ‘χρυσοστέφανον’ ὄνομάζει, καὶ μέντοι τὴν
Τηθύν, ὅπλότατον δὲ πάντων γενέσθαι φησὶ τὸν Κρόνον · εἴτα
τούτοις ἐπάγει συρφετούς τινας εἰκαίων καὶ ἀσυστάτων διηγη-
μάτων^a.

’Αλλ’ Ἰσως ἐρεῖ τὸν ποιητοῦ νόμον μυθοπλαστῆσαι ταυτὶ
20 τὸν ‘Ησίοδον · ἐπερυθριᾶς γὰρ Ἰσως τοῖς αὐτοῦ διηγήμασιν.

Αἰτιᾶται τοιγαροῦν ἀνθ’ ὅτου τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, σαφῆ
καὶ ἀπλανεστάτην καὶ διηγημάτων ἀληθῶν συντεθεικότα συ-
γγραφήν; Πεποιῆσθαι γὰρ ἔφη παρὰ τοῦ Θεοῦ τόν τε οὐρανὸν
25 καὶ τὴν γῆν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, ἀστρα καὶ φῶς, πτηνὰ καὶ
νηκτά, καὶ ζώων ἀλόγων εἴδη, καὶ κάλλη φυτῶν, καρπούς τε
ἐδωδίμους, καὶ πόας τὰς ἐν ἀγροῖς.

584A 26. ”Αθρει δὲ ὅπως διὰ τουτωνὶ τῶν λόγων τὴν τοῖς
ἀρχαίοις ἐγκατασκήψασαν πλάνην ἀποκείρει πανσόφως · ἢ γὰρ
οὐχὶ Δία μὲν ὄνομάζουσι τὸν οὐρανόν, Δημήτραν δὲ τὴν γῆν,

Απόλλωνα δὲ τὸν ἥλιον καὶ ‘χρυσηλάκατον κελαδεινήν’,
τουτέστιν Ἀρτεμιν, τὴν σελήνην; Καὶ ἀπαξαπλῶς ἐκάστῳ τῶν
παρὰ Θεοῦ γεγονότων ἐπιφημίζοντες τὸ δοκοῦν, προσεκύνησαν
ώς θεούς^a.

“Οτι δὲ σαφῆς καὶ εὔσύνοπτος καὶ οὐδὲν ἔχων
περιειργασμένον καὶ σὺν ἀκριβείᾳ πολλῇ τῆς κοσμογονίας ὁ
λόγος τῷ θεσπεσίῳ γέγονε Μωσῆς, φέρε δή, φέρε κατα-
δεικνύωμεν. «Ἐν ἀρχῇ γάρ (φησίν) ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» Οὐ γάρ τοι συνάναρχον καὶ συναῖδιον τῷ
B Θεῷ καὶ ἀγένητον, κατά τινας, ἐφίησι καὶ | αὐτὸς νοεῖσθαι τὴν
ὕλην, σύνδρομόν τε καὶ συνυφεστηκός τῷ ἀἰδίῳ τὸ οὐκ ὅν ποτε,
ι, τῷ ἀεὶ ὄντι τὸ ἐν καιρῷ καὶ μόλις παρενεχθὲν εἰς γένεσιν, οὗτε
μὴν τῷ κατὰ ταύτᾳ καὶ ώσαύτως ἔχοντι τὸ κεκινημένον, τῷ
ἀφθάρτῳ τὸ ὑπὸ φθοράν χρόνῳ δὲ μᾶλλον καὶ ἀρχῇ καλούσῃ
πρὸς γένεσιν περιορίζει τὴν κτίσιν, ως ἐξ οὐκ ὄντων ἐνη-
νεγμένην κατὰ βούλησιν Θεοῦ πρός γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ
20 ἐστί. Καὶ οὐ δήπου φησὶν ὅτι προϋποκειμένης καὶ προεξευρη-
μένης τῆς ὕλης κοσμήτορα καὶ τεχνίτην ἀπλῶς γενέσθαι Θεόν,
εἰδοποιοῦντα τὸ ἀμορφὸν καθ' ὃν ἀν εἰδείη τρόπον, καὶ
ποιοτήτων διαφοράς, μεγέθη τε καὶ ὅγκους ἐπιρρῆψαι μόνον
αὐτῇ, ἀλλὰ γὰρ ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράστῳ δυνάμει τὸ οὐκ ὅν
25 οὐδὲ ὑπάρχον ὅλως εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι παραγαγεῖν.

C 27. Τίνα δὲ τρόπον δημιουργεῖ νῷ μὲν τῷ καθ' ἡμᾶς
ἀνέφικτον ἴδεῖν, εἶναι δέ φημι καὶ πέρα λόγου παντός. Πῶς γὰρ

άν τις φράσαι τὰ ὑπὲρ νοῦν; 'Ὑπερανεστήξει δέ, οἶμαι,
 τοσοῦτον τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας
 , εὑρήματα καὶ ἡ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν πρακτέων ὁδός, ὅσονπερ
 αὐτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἡττήμεθα. "Οταν τοίνυν λέγη Μωσῆς ·
 «'Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», σύνες
 δτι συλλήθδην μὲν ὥσπερ καὶ ως ἐν βραχεῖ τὰ πάντα συνε-
 νεγκὼν τῆς ὅλης κτίσεως ἀφηγεῖται τὴν γένεσιν. Εἰτα πρόεισιν
 10 εὔτέχνως ἐπὶ τὸ χρῆναι λέγειν τίνα τε διεκοσμήθη τρόπον
 καὶ ὅπως ἔκαστα τῶν πεποιημένων τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν εὖ
 μάλα διεκληρώσαντο. Λόγω τε μὴν τῷ πανσθενεστάτῳ δεδη-
 μιουργηκέναι φησὶν αὐτόν. Θεὸς γάρ ἐστι καὶ ἐκ Θεοῦ
 D κατὰ φύσιν ὁ τῶν | ὅλων δημιουργὸς αὐτοῦ Λόγος. «Εἶπε γάρ,
 15 φησίν, ὁ Θεός · 'Γενηθήτω στερέωμα'» καὶ μοι βλέπε
 παραχρῆμα τῇ τοῦ Λόγου δυνάμει πεπηγός τὸ στερέωμα, ὁ δὴ
 καὶ ἐκάλεσεν 'οὐρανόν'. «Εἶπεν ὁ Θεός · 'Οφθήτω ἡ ξηρά'»,
 καὶ συνέθει τὸ ὄδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν. "Εφη τε πρὸς τούτοις
 20 ἥλιον γενέσθαι, καὶ γέγονε, σελήνην, ἀστρα, καὶ φῶς καὶ ζῶά
 τε χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, πτηνά τε πρὸς τούτοις. "Οτι δὲ καὶ αὐτὴ
 τῶν στοιχείων ἡ φύσις οἴκοθέν τε καὶ ἐξ ἔαυτῆς οὐκ ἀν ἔχοι τὸ
 δύνασθαι διαδρᾶναι τὴν φθοράν, δεῖται δὲ μᾶλλον τῆς τοῦ
 συνέχοντος αὐτὴν πρὸς τὸ εὖ εἶναι χειρός, ἐδίδαξεν εἰπὼν δτι · |
 585A «Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὄδατος» · ζωογονεῖ γάρ
 25 τὰ πάντα τὸ Θεοῦ πνεῦμα, ζωὴ καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ὑπάρχον,

ώς ἐκ ζωῆς τοῦ Πατρός, δεῖται δὲ τὰ πάντα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀνέτέρως ἔχοι τὸ ἀκατάσειστον εἰς γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστίν.

28. "Ορα δὴ οὖν, ως ἔφην, Λόγω πηγνύμενον τὸ στερέωμα, καὶ ἀνίσχουσαν τὴν ξηρὰν συναγηγερμένων τῶν ὑδάτων εἰς ἦν· ὅρα πόαις τε καὶ ξύλοις χλοηφοροῦσαν τὴν γῆν, καὶ σπερματικοὺς αὐτοῖς ἐνυπάρχοντας λόγους, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ πρόσκαιρα τὴν τοῦ ἀἰδίως εἶναι παρακλέπτοντα δύναμιν διαμένῃ καὶ σώζηται. "Αθρει τοὺς ἐν τῷ στερεώματι φωστῆρας οὐκ ἐφέτερω τινὶ παρὰ Θεοῦ γεγονότας, πλὴν ὅτι μόνον ἵνα φαίνωσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κατασημαίνωσι δὲ καὶ καιροὺς καὶ ἡμέρας καὶ ἐνιαυτούς. Προστετάχθαι δέ φησι | καὶ τὴν γῆν ζώων ἀλόγων ἐκδοῦναι φύσιν, εἶδος ἐκάστῳ, καὶ τὸ πόσον καὶ τὸ ἐφ' ὅπερ ἀνένοιτο, διανέμοντος τοῦ Δημιουργοῦ. 'Επεὶ δὲ ἐπεποίητο λοιπὸν ἐν κόσμῳ τὸ πᾶν, ἐλλελοίπει δὲ ὅλως ταῖς ἀνθρώπου χρείαις οὐδέν, τότε δή, τότε, τίνα καὶ αὐτὸς ἐσται τρόπον ὁ Δημιουργὸς ἐνενόει · οὐ γάρ τοι τοῖς ἄλλοις ἐν ἵσω κτίσμασι καὶ ἡ αὐτοῦ γένεσις ἀπεσχεδιάζετο. 'Επειδὴ δὲ μέγα καὶ ἔξαιρετον, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα καὶ νοῦ καὶ λόγου καὶ θαύματος ἡ ὑπερτάτη νοεῖται τε καὶ ἐστι φύσις, ἐαυτῇ τὸ ζῶον ἀφομοιοῦν, ως ἔνι, βεβούληται · ταύτητοι καὶ μάλα εἰκότως, ἵνα μή τι μικρὸν εἶναι δοκῇ καὶ κατερριμμένον, ἥ καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὀλίγα διενεγκεῖν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ μέλλον ἐσεσθαι ζῶον, τουτέστιν ὁ ἀνθρωπος, οὐκ | ἀκατάσκεπτον αὐτοῦ ποιεῖται τὴν γένεσιν.

29. Καίτοι φαίη τις ἀν., καὶ οὐκ ἀν ἀμάρτοι τἀληθοῦς, ως

οὐκ ἄν τι τὸν θεῖον διαλάθοι νοῦν · οἶδε δέ, οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. Τί οὖν ἐσκέπτετο, καίτοι προεγνωκώς τὴν ἀνθρώπου φύσιν; Οἰκονομικῶς, ως ἔφην, ὁ πανάριστος Μωσῆς οἰονεὶ πως καὶ προθουλίοις φησὶ τετιμῆσθαι τὸν ἀνθρωπὸν, οὐχ ἀπλῆν, ως ἄν εἴποι τις, καὶ κατ'οὐδὲν τῶν ἀλλων ἐξηλλαγμένην τὴν αὐτοῦ γένεσιν εἰσφέρων, ἀλλ' οἰονεὶ πως καὶ ἐν φροντίδι θεμένου τὸ χρῆμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὑπερβολικὸς μὲν ὁ λόγος, ἔχοι δ'ἄν, οἷμαι, τὸ εὖ πεποιῆσθαι δοκεῖν, εἰ πάντων ἄριστον τῶν 10 ἐπὶ γῆς ζώων φαμὲν εἶναι τὸν ἀνθρωπὸν, πεποιῆσθαι τε καὶ κατ'εἰκόνα τοῦ κτίσαντος.

D "Οτι δὲ τοῖς πανσθενεστάτοις τοῦ Θεοῦ νεύμασι παρεκομίσθη πρὸς ὑπαρξιν ἡ σύμπασα κτίσις, χαλεπὸν οὐδέν, ως γε οἷμαι, διαμαθεῖν καὶ ἐξ ὧν γεγράφασιν οἱ τῆς αὐτοῦ δεισιδαιμονίας διδάσκαλοι · ἐδόκει γὰρ ἀπασι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν συλλήβδην ἀπαντα δεδημιουργῆσθαι παρ' αὐτοῦ, νοητά τε καὶ αἰσθητά, ἀόρατα καὶ ὅρωμενα. Συνωμολογήκασι γὰρ ὅτι περὶ τὸν ἀπάντων Βασιλέα καὶ Κύριον πάντα ἐστί · καὶ δὴ καὶ εἰπεῖν ὁ Πλάτων διατείνεται · «Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ 20 τε ἔργων^a.»

"Ηδη μὲν οὖν τὰς Ἑλλήνων παρηγάγομεν χρήσεις, τὰς ἐπὶ γε τόυτοις φημί, καὶ παρήσω μὲν τὸ ταύτοεπεῖν, διαμεμνή-
§88A σομαι δὲ τῶν Ἐρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου λόγων.

30. "Εφη γὰρ οὗτος ἐν τῷ 'Πρὸς Ἀσκληπιόν' · «Καὶ εἶπε,
φησίν, "Οσιρις · 'Εἰτα, δῶ μέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, πῶς ὅλη ἡ
γῆ ἐφάνη; ' Καὶ εἶπεν ὁ μέγας ἀγαθὸς δαίμων · 'Κατὰ τάξιν καὶ
ἀναξήρανσιν, ως εἶπον, καὶ τῶν πολλῶν ὑδάτων κελευσθέντων
5 ἀπὸ τοῦ Κυρίου εἰς ἔαυτὰ ἀναχωρῆσαι ἐφάνη ὅλη ἡ γῆ ἔμπηλος
καὶ τρέμουσα · ἥλιου λοιπὸν ἀναλάμψαντος καὶ ἀδιαλείπτως
διακαίοντος καὶ ξηραίνοντος, ἡ γῆ ἐστηρίζετο ἐν τοῖς ὕδασιν,
ἔμπεριεχομένη ὑπὸ τοῦ ὕδατος'^a. » Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι · «'Ο
πάντων Δημιουργὸς καὶ Κύριος ἐφώνησεν οὕτως · "Εστω γῆ,
10 καὶ φανήτω στερέωμα', καὶ εὐθέως ἀρχὴ τῆς δημιουργίας γῆ
ἐγένετο^b. » Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τῆς γῆς · ἥλιου δὲ πέρι πάλιν
B ὥδε φησι · «Καὶ εἶπεν "Οσιρις. "Ω Τρισμέγιστε | ἀγαθὸς
δαίμων, πόθεν ἀνεφάνη ὁ μέγας οὗτος ἥλιος; ' Καὶ εἶπεν ·
"Οσιρι, ἥλιου γένεσιν βούλει ἡμᾶς καταλέξαι πόθεν ἐφάνη;
15 'Εφάνη προνοίᾳ τοῦ πάντων Δεσπότου. "Εστι δὲ ἡ γένεσις τοῦ
ἥλιου ἀπὸ τοῦ πάντων Δεσπότου διὰ τοῦ ἀγίου καὶ δημιουρ-
γικοῦ Λόγου αὐτοῦ γενομένη'^c. »

'Ομοίως καὶ αὐτὸς ἐν τῷ 'Πρὸς τὸν Τὰτ διεξοδικῷ λόγῳ'
πρώτῳ φησίν. «'Ο δὲ πάντων Κύριος εὐθέως ἐφώνησε τῷ
20 ἔαυτοῦ ἄγιῳ καὶ νοητῷ καὶ δημιουργικῷ Λόγῳ · "Εστω
ἥλιος' · καὶ ἅμα τῷ φάναι τὸ πῦρ τὸ φύσεως ἀνωφεροῦς
ἔχόμενον — λέγω δὴ τὸ ἄκρατον καὶ φωτεινώτατον καὶ
δραστικώτερον καὶ γονιμώτερον — ἐπεσπάσατο ἡ Φύσις τῷ
ἔαυτῇ πνεύματι καὶ ἥγειρεν εἰς ὕψος ἀπὸ ὕδατος'^d. »

31. Τὸ μὲν οὖν προστάξει Θεοῦ διὰ τοῦ δημιουργοῦ

C πεποιῆσθαι Λόγου | τὰ πάντα πρέποι ἀν ἀνθρώπῳ νοεῖν καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν · τὸ δὲ ὅπως ἢ τίνα τρόπον, αὐτὸς ἀν εἰδείη καὶ μόνος.

S "Οτι δὲ τῶν γεγονότων ἐκάστῳ τὸ εἶναι τοιῶσδε διανέμει κατ' ἔξουσίαν, καὶ ὁ τῆς ἀπάντων ὑπάρξεως τρόπος αὐτὸν ἔχει τὸν ὄριστὴν, σαφὲς ἀν γένοιτο καὶ δι' ὃν ἔφη Μωσῆς · «Γενηθήτω στερέωμα, καὶ ἐγένετο οὕτως» καὶ · «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.» Ταῦτα γὰρ ΙΩ δὴ τὴν ἐκάστου τῶν εἰς γένεσιν παρενηγμένων ὅρίζει φύσιν.

Διαμνημονεύει δὲ καὶ τούτου πάλιν ὁ παρ' αὐτοῖς Τρισμέγιστος Ἐρμῆς · εἰσκεκόμικε γὰρ λέγοντα τὸν Θεὸν τοῖς κτίσμασιν · «'Ανάγκην δὲ ὑμῖν τοῖς ὑπ' ἐμὲ περιθήσω ταύτην τὴν διὰ τοῦ Λόγου μου ὑμῖν ἐντολὴν δεδομένην · τοῦτον γὰρ ΙΣ νόμον ἔχετε^a.» 'Ως γὰρ ἔφην ἀρτίως, τῶν γεγονότων | ἐκάστῳ D φυσικὸν ώρίσατο νόμον ὁ Δημιουργός, καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι τὸ εἶναι τοιῶσδε τυχὸν ἢ μὴ διαλαχόντα φαίνεται.

Καὶ ὁ μὲν εἰς εὔθυ τε διήκων καὶ ἀκαπήλευτος λόγος ἔχοι ἀν ωδί · κατατέθηπε δὲ οὐ μετρίως αὐτὸς τὴν Πλάτωνος δόξαν, ΙΩ καὶ φησιν ·

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

"Ο γε μὴν Πλάτων ἀκουε περὶ τοῦ κόσμου τί φησιν. «'Ο δὴ πᾶς οὐρανός, ἢ κόσμος — ἢ καὶ ἄλλο τί ποτε ὀνομαζόμενος μάλιστα ἀν δέχοιτο, τοῦτο ἡμῖν ὀνομάσθω — πότερον ἦν ἀεί, Ι89A γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος; Γέγονεν · ὀρατὸς γὰρ ἀπτός τέ ἐστι, καὶ σῶμα ἔχων · πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητά, δόξῃ περίληπτα μετὰ αἰσθήσεως^b.» Καὶ μεθ' ἔτερα · | «Οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον

τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἔμψυχον ἔννουν τε
30 τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν.^c»

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

32. 'Ιδοὺ δὴ σαφῶς καὶ ὁ κατ' αὐτὸν 'θεῖός τε καὶ πάνσοφος' Πλάτων σύμπαντα τὸν κόσμον — ἦ ὅ τι ποτ' ἀν λέγοιτο — γενητόν τε εἶναι καὶ ἀπ' ἀρχῆς τινος ἡρχθαι διαβεβαιοῦται, καὶ μὴν ἀπτόν τε καὶ ὄρατὸν καὶ ἐνσώματον καὶ δοξαστὸν μετ' αἰσθήσεως, καὶ κατά γε τὴν τοῦ Δημιουργοῦ πεποιῆσθαι πρόνοιαν. 'Ο δὲ τῆς Πλάτωνος εύρησιλογίας εἰς ἀπαν ἀπηρτημένος καὶ τοῖς εἰς λῆξιν ἐπαίνοις αὐτὴν στεφανῶν, ὅτι καὶ πεπλάνηται σὺν αὐτῷ καὶ πεφρόνηκε μὲν τῶν ἀμωμήτων οὐδέν, περιφέρεται δὲ ὥσπερ ἀνέμῳ παντί, σαφηνιοῦμεν οὐκ ιο εἰς μακράν, πάλιν τὰ αὐτοῦ παραθέντες 'Ιουλιανοῦ · ἔφη γὰρ οὕτως ·

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

B   Ἐν δὲ ἐνὶ παραβάλωμεν μόνον, τίνα καὶ ποδαπὴν ποιεῖται δημιουργίαν ὁ Θεὸς ὁ παρὰ Μωσῆ, καὶ ποδαπὴν ὁ παρὰ 15 Πλάτωνι. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς · 'Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὅμοιωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἵχθυών τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.' Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ 20 ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεὸς λέγων · 'Ἄρξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἀρχετε τῶν ἵχθυών τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς.'»

C 33. "Ακουε δὴ οὖν καὶ τῆς πλατωνικῆς δημηγορίας, ἃν τῷ τῶν ὅλων περιτίθησι Δημιουργῷ · «Θεοὶ θεῶν, ὃν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων ἄλυτα ἔσται ἐμοῦ γε ἐθέλοντος · τὸ μὲν οὖν δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε μὴν καλῶς ἀρμοσθέν, καὶ ἔχον , εῦ, λύειν ἐθέλειν κακοῦ. Διὸ ἐπείπερ γεγένησθε, οὐκ ἀθάνατοι μέν ἔστε, οὐδὲ ἄλυτοι τὸ πάμπαν · οὐ τι μήν γε λυθήσεσθε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἔκείνων οἵτις, ὅτε ἐγίνεσθε, ξυνεδεῖσθε. Νῦν οὖν δὲ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμενος 10 μάθετε · θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρία ἀγένητα, τούτων δὲ μὴ γενομένων, οὐρανὸς ἀτελῆς ἔσται · τὰ γὰρ πάντα ἐν αὐτῷ γένη ζώων οὐχ ἔξει. 'Ὕπ' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου μετασχόντα θεοῖς ισάζοιτο ἄν. "Ιν' οὖν θνητά τε ἦ, τό τε πᾶν | D τόδε ὄντως ἄπαν ἦ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν 15 ζώων δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμετέραν γένεσιν. Καὶ καθόσον μὲν αὐτοῖς ἀθανάτοις δμωνύμως εἶναι προσήκει, 'θεῖον' λεγόμενον ἡγεμονοῦν τε ἐν αὐτοῖς τῶν ἀεὶ δίκη καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἐπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. Τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς, ἀθανάτῳ 20 θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῷα καὶ γεννᾶτε, τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.'² »

34.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

592A Διαγελᾷ μὲν οὖν δὲ γενναῖος οὗτοσί, καὶ θρασὺς εἰς | λόγους τοὺς καθ' ἡμῶν, τὴν ἀνθρώπου γένεσιν — τὴν διά γε, φημί, τοῦ

παναρίστου Μωσέως ἐξηγγελμένην — καὶ σμικρὸν οἰεται τῇ
 ; ἀνθρώπου φύσει δεδόσθαι παρὰ Θεοῦ τὸ κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς
 αὐτὸν καὶ ὅμοίωσιν γενέσθαι παρ' αὐτοῦ. Καίτοι πῶς οὐχ
 ἀπαστισοῦν τῶν εὗ φρονεῖν εἰωθότων συμφήσειεν ἃν ὡς τῶν ὅ
 τι μάλιστα κατακαλλύνειν εἰδότων τὸ χρῆμα ἐστι; Τί γὰρ
 ἄμεινον, εἰπέ μοι, τοῦ τὴν θείαν ἡμῖν ὅμοίωσιν ἐνσεσημάνθαι
 10 λέγειν; Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ πάντων ἀκρότατόν τε καὶ ἀνωτάτω τὴν
 θείαν εἶναί φαμεν οὐσίαν, ἀφράστῳ δόξῃ περιαστράπτουσαν,
 καὶ αὐτόχρημα πᾶν εἰδός τε καὶ κάλλος ὑπάρχον ἀρετῆς; Εἴτα
 πῶς οὐχ ἀπασιν ἐναργὲς ὅπερ ἔφην; Τί τοίνυν διαγελῷ τὰ
 15 οὕτως ἐξαίρετα, κατασκώπτει δὲ ἀνθ' ὅτου καὶ τό γε δὴ δεῖν
 B ἀρχῇ τετιμῆσθαι τῇ κατὰ | πάντων τὸ ἔννουν τε καὶ λογικὸν
 καὶ θεοειδέστατον τῶν ἐπὶ γῆς ζώων, φημὶ δὴ τὸν ἀνθρωπὸν;

Καὶ μὴν τοῖς διὰ Μωσέως λόγοις ἡ φύσις αὐτὴ τῶν
 πραγμάτων ὅμολογεῖ · ἀλλ' οὐδένα μὲν τοῦ εἰκότος ποιεῖται
 λόγον, ἀπονένευκε δὲ καὶ τοῦτο ἀσχέτως ἐπὶ τὸ χρῆναι μόναις
 20 ταῖς τοῦ Πλάτωνος προσκεῖσθαι φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ θαυμάσας
 ἔχει, καὶ τοῦτο ἀκατασκέπτως, τὴν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῷ
 πεπλασμένην δημηγορίαν, ἣν δὴ πεποιῆσθαι φησι τὸν τῶν
 ὅλων Θεὸν πρὸς γενητούς τινας καὶ ψευδωνύμους θεούς.

35. Οἶμαι δὲ δεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτῷ πρὸς τοῦτο εἰπεῖν. Εἰ μὲν
 γὰρ ἐν τούτοις ἡθοποιεῖ Πλάτων καὶ κατὰ νόμον τῶν ποιητῶν
 C τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ περιτίθησι λόγους οὕσπερ ἃν οἴηται
 πρέπειν αὐτῷ, διημάρτηκεν | οὐ μετρίως τοῦ σκοποῦ, καὶ
 ; καταμωμήσαιτ' ἃν τις αὐτὸν προσωποποιεῖν οὐκ εἰδότα καθ'
 δν ἔδει τρόπον. Εἰ δὲ σκήπτεται τὸ θεοκλυτεῖν, χαιρέτω

ληρῶν · οὐ γάρ τοι θέμις εἰπεῖν θεοῖς οὐκ ἀληθέσι τῆς ἴδικῶς αὐτῷ τε καὶ μόνῳ πρεπούσης εὔκλείας ἐφεῖναι μεταλαχεῖν τὸν τῶν ὅλων κατεξουσιάζοντα Θεόν. Ἔφη γάρ ὅτι · «Τὴν δόξαν
10 μου ἑτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς.»

Καὶ φέρε διὰ βραχέων τοῖς Πλάτωνος λόγοις ἀντεξάγοντες τὴν ἀλήθειαν ἔχεινο λέγωμεν. Συγκεχωρήσθω γάρ, εἰ δοκεῖ,
τὰς ἄνω τε καὶ νοερὰς δυνάμεις παρὰ Θεοῦ γενομένας τῇ τοῦ
‘Θεοῦ’ τετιμῆσθαι κλήσει · φαμὲν γάρ εἶναι τινας ἐν οὐρανῷ καὶ
15 ‘Θεοὺς’ καὶ ‘κυρίους’ ὡνομασμένους. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τῇ
τοιᾶδε κλήσει κατεστέμμεθα, Θεοῦ λέγοντος πρὸς ἡμᾶς ·
D «Ἐγὼ | εἶπα, ‘Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ‘Ὕψιστου πάντες.’» Ἀλλ'
ἔστι τις ἐν τούτοις ἀναγκαιοτάτη τοῦ πράγματος αἰτία, καὶ τῆς
παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίας ὁ εἰς ἡμᾶς λόγος ἔχοι ἀν ὅρθῶς ὃ τι
20 μάλιστά γε · ὁ γάρ τοι τῶν ὅλων Δημιουργός, ἐπεὶ τοι κατ'
εἰκόνα καὶ δόμοιώσιν ἔαυτοῦ τὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν
εἰργάσατο κτίσιν, ἀτε δὴ καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων, καὶ τῇ τοῦ
‘Θεοῦ’ τετίμηκε κλήσει, καὶ τὸ ἀπεικός οὐδέν. Εἴθισμεθα γάρ
καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν ἀνθρώπου φέρε εἰπεῖν εἰκόνα δμωνύμως
25 ‘ἄνθρωπον’ ὀνομάζειν.

36. Οὐκοῦν ἡ μὲν νοερὰ καὶ λογικὴ κτίσις, ἀτε δὴ καὶ ἐν
λόγῳ μείζονι κειμένη παρὰ Θεῷ τῆς οὐκ οὖσης λογικῆς τε καὶ
νοερᾶς, τὴν ἀμείνω δόξαν λαχοῦσα φαίνεται, τῇ τοῦ ‘Θεοῦ’
593A κλήσει | κεχρυσωμένη. Τῶν γε μὴν ἑτέρων κτισμάτων οὐδὲν τὸ

, παράπαν ὡνόμασται 'θεός'. "Οτι γὰρ οὔτε ζῷόν ἐστιν ὁ οὐρανὸς ἥγουν ὁ κόσμος ἀπλῶς, οὔτε μὴν ἔμψυχος ὅλως, καὶν εἰ μή τις ἔλοιτο λέγειν τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν, ἀποχρὴ πρὸς ἔλεγχον καὶ δίχα τῶν ἄλλων οὓς φασιν εἶναι 'σοφοὺς' ὁ αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος φοιτητὴς Ἀριστοτέλης. "Εφη γάρ, ως ἥδη φθάσαντες διεσχυρισάμεθα, οὔτε ἔμψυχον ὅλον δι' ὅλου τὸν κόσμον οὔτε λογικὸν οὔτε νοερόν. "Οτι μὲν τοίνυν ὅλον δι' ὅλου τὸν κόσμον, ἦ ὁ τί ποτέ ἐστι τόδε τὸ πᾶν (ἔφη γὰρ οὕτως αὐτός) οὔτε ἔμψυχον οὔτε μὴν νοερὸν εἶναι λέγειν ἐφίησιν αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις, οἶκοθεν, ως ἔφην, καὶ παρά γε τῶν οἰκειοτάτων ὁ τι μάλιστα αὐτῷ, διαρκεστάτην ἔχει τὴν ἀντίστασιν.

B Τοῖς γε μὴν οὐκ οὖσιν ὅλως θεοῖς ἔμψυχοις ἢ νοεῖροις ως οὐκ ἀν ἔφη Θεὸς τὸ χρῆναι δημιουργεῖν, ἐκδείξειεν ἀν ἡμῖν ἡ αὐτοῦ τοῦ πράγματος φύσις, διὰ βασάνων ίοῦσα συμμέτρων. Τί γὰρ ὅλως καθ' ἑαυτὸν ἐννενοηκώς ὁ τῶν ὅλων Δημιουργὸς ἑτέροις θεοῖς ἐνεχείρισε τὸ χρῆναι πονεῖν περὶ τὴν τῶν τριῶν γενῶν δημιουργίαν; 'Οκνήσας ἄρα, φαῖεν ἀν, ἦ λόγου τὰ καθ' ἡμᾶς ἀξιώσας οὐδενός · εἰεν δ' ἀν, ως γε οἴμαι, ταυτὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ἀλλότρια παντελῶς.

37. Εἰ γάρ ἐστιν ἀγαθὸς ὁ Δημιουργός, πῶς ἀν αὐτῷ καὶ ὄκνος ἐγγένοιτό τις περὶ τινος ὅλως; οὕτω γάρ — αὐτός πού φησιν ὁ Πλάτων — 'ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ φθόνος οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται^a'. Τό γε μὴν ἀπαξιῶσαι λέγειν αὐτὸν εἴη ἀν ἑτερον οὐδὲν ἦ τῦφον αὐτῷ προσνέμειν καὶ ὑπεροψίας καθο-

C ρίσαι γραφήν. Πῶς δ' ἂν ἔλοιτο κρατεῖν ὡν ἀτιμάζει τὴν γένεσιν; "Ἡ τίνα δὴ τρόπον ταῖς παρ' ἡμῶν λατρείαις ἐπιγάνυται, εἰ μηδὲ κτίζειν ὅλως ἡξίωσε τὴν ἀρχήν; "Οτι δὲ καὶ τιμᾶσθαι βούλεται πρὸς ἡμῶν, καὶ τὸ εὐήνιον ἀπαιτεῖ, καὶ διὰ 10 πάσης ἀρετῆς ἀφομοιοῦσθαι δεῖν ἔαυτῷ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐθέλει, παραθείην μὲν ἄν, καὶ μάλα ῥᾳδίως, πλείστας τε ὅσας καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον εἰσιν Ἰουλιανῷ πιστὰ τὰ αὐτοῦ, γεγραφέναι φημὶ Πορφύριον ἐν βιβλίῳ δευτέρῳ 'Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων' ὡδί· 15 «Θύσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ θύσωμεν ὡς προσήκει, Θεῷ μὲν τῷ ἐπὶ πᾶσιν, ὡς τις ἀνὴρ σοφὸς ἔφη^b, μηδὲν αἰσθητὸν D μήτε θυμιῶντες μήτε ἐπονομάζοντες. Οὐδὲν γάρ ἔστιν | ἔνυλον δὲ μὴ τῷ ἀνύλῳ εὔθὺς ἀκάθαρτον · διὸ οὐδὲ λόγος τούτῳ ὁ κατὰ φωνὴν οἰκεῖος, οὐδὲ ὁ ἔνδον, ὅταν πάθει ψυχῆς ἢ μεμιασμένος, 20 διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἔννοιῶν θρησκεύωμεν αὐτόν. Δεῖ δὲ ἄρα συναφθέντας καὶ ὅμοιωθέντας αὐτῷ τὴν ἔαυτῶν ἀγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσάγειν τῷ Θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὑμνοῦσαν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν. Ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα, τοῦ δὲ Θεοῦ θεωρίᾳ, ἢ θυσίᾳ αὕτη τελεῖται^c. »

38. Τιμᾶσθαι δὴ οὖν πρὸς ἡμῶν ἐθέλει Θεός, καὶ δι' εὐαγοῦς πολιτείας ἀποσημήνασθαι πρὸς αὐτὸν νοερῶς, ταῖς ἴδιαις ψυχαῖς τὸ αὐτοῦ κάλλος ἐγγράφοντας. Εἶτα πῶς, εἰπέ

596A μοι, ταυτὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖ, μονονοματί παραρρίψας ἡμᾶς
 οἱ ἑτέροις δημιουργοῖς καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, τῆς τοῖς ἄλλοις ἀπασι
 κτίσμασι δεδωρημένης αὐτουργίας ἀποστερῶν; Προνοεῖ δὲ
 ὅλως ἀνθ' ὅτου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καίτοι, κατά γε τὸ Πλάτωνι
 δοκοῦν, ἀθυρμα θεοῖς δοθέντων ἑτέροις; "Οτι γὰρ προνοεῖ, καὶ
 μέχρι τῶν εὔτελεστάτων διηκούσης τῆς παρ' αὐτοῦ φειδοῦς τε
 10 καὶ ἡμερότητος, διδάξει λέγων αὐτὸς ὁ εἰδὼς τὸν ἔαυτοῦ
 Πατέρα Θεόν · «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἐν
 ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς;» 'Αλλ' ἵσως αὐτός, ὡς οὐκ οὖσαν ἀληθῆ,
 15 παραγράψεται τὴν φωνήν (θεομαχεῖ γὰρ ἐκτόπως), παραδέ-
 ξεται δὲ τοὺς οἰκείους αὐτῷ γεγονότας, κατά γε τὸ πεπλα-
 νῆσθαι φημι. Γράφει τοίνυν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀριστοτέλους
 B μαθητὴς | ἐν τῷ 'Περὶ προνοίας' οὕτω · «Τὸ δὲ λέγειν μὴ
 βούλεσθαι τὸν Θεὸν τῶν ἐνταῦθα προνοεῖν, παντελῶς
 20 ἀλλότριον Θεοῦ · φθόνου γάρ τινος καὶ παντάπασιν ἀτόπου
 φύσεως τὸ τὰ βελτίω μὴ ποιεῖν δυνάμενον. Ἐπειδὴ δὲ
 ἐκάτερον τούτων ἀλλότριον Θεοῦ, οὔτ' ἀν ἀμφω εἴη περὶ αὐτὸν
 οὔτε θάτερον. Λείπεται τοίνυν τὸ καὶ δύνασθαι καὶ βούλεσθαι
 25 προνοεῖν τὸ θεῖον τῶν ἐνταῦθα · εἰ δὲ βούλεται τε καὶ δύναται,
 δῆλον ὡς καὶ προνοεῖ · οὐδὲν ἀρα οὐδὲ τῶν τυχόντων εὔλογον
 χωρὶς τῆς θείας γενέσθαι γνώμης τε καὶ βουλήσεως^a.»

39. Ταύτης δὲ τῆς δόξης φασὶ μὲν εἶναι τινες καὶ Πλάτωνα,
 φανερῶς δὲ Ζήνων τε ὁ Κιτιεὺς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς
 πρεσβεύουσι τὸ δόγμα τοῦτο^a. "Οτι μὲν οὖν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς

C ποιεῖται πρόνοιαν | ὁ ἀνωτάτῳ καὶ φύσει τε καὶ μόνος τῶν
 ὅλων Θεός, μεμαρτυρήκασι καὶ αὐτοί. «Εἴτα τί τὸ χρῆμα,
 φαίη τις ἄν;» Καίτοι τοῦ προνοεῖν ἀξιοῦντος ἦν, οὐ τοῦ πάντων
 ἀρίστου τὸ γένος ἀποστερεῖν τὸ ἀνθρώπινον, τοῦτο δέ ἐστι τὸ
 παρ' αὐτοῦ γενέσθαι μᾶλλον καὶ μὴ γενητούς τινας καὶ θύραθεν
 ἔχοντας ψιλὴν καὶ μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ κλῆσιν λαχεῖν τοὺς
 10 δημιουργούς, εἰ καὶ ὁ τι μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς θείας
 καταστρατεύσεται δόξης τὸ καὶ ἑτέρους οἵεσθαι δημιουργεῖν
 δύνασθαι καὶ καλεῖν εἰς ὕπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ · οὐ γάρ τοι
 θέμις εἰπεῖν τὰ τῆς θείας καὶ ἀπορρήτου φύσεως ἴδια καὶ
 ἔξαίρετα φυσικῶς ἐνεῖναι δύνασθαι τισι τῶν παρ' αὐτῆς
 15 γεγονότων. Ἀρμόσει δὲ μᾶλλον αὐτῇ τε καὶ μόνῃ καὶ πρὸς
 D εὐκλείας ἔσται τῆς ἀνωτάτῳ τὸ χρῆμα αὐτῇ · ἀνέμβατα γάρ
 τῇ κτίσει, καθάπερ ἔφην ἀρτίως^b, τὰ μόνης καὶ ἴδικῶς τῆς
 ἀνωτάτῳ πασῶν οὐσίας. Ἔν δὲ δὴ τῶν τοιούτων εἶναι φαμεν
 καὶ τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι δημιουργικῶς καὶ παρακομίζειν εἰς
 20 ὕπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. Εἴτα πῶς γενετὴ καὶ πεποιημένη
 φύσις, ἥ καὶ τὸ φθείρεσθαι δεῖν πάντη τε καὶ πάντως ἐποιεῖται
 κατά γέ φημι τοὺς ἐνόντας τῇ φύσει λόγους, ἐνεργήσειε ἀν τὰ
 τοῦ Θεοῦ;

40. Εἰ μὲν γάρ ὡς ἐπιστήμης νοεῖται τρόπος ἐν Θεῷ τὸ
 δημιουργεῖν, οὐχὶ πέρα λόγου δοίη τις ἄν τὸ δεδόσθαι παρ'
 αὐτοῦ τῇ κτίσει τὸ εἰδέναι δημιουργεῖν, ἐπεὶ τοι καὶ ἡμεῖς
 αὐτοὶ δημιουργοῦμεν ἔσθ' ὅτε τινά, ὕλην ἔχοντες τὴν ὑποκει-
 μένην καὶ | εὔτεχνίᾳ τῇ περὶ ταῦτα χρώμενοι · εἰ δὲ φύσεως, ὡς
 597A ἔφην, μεγαλοπρεποῦς ἐνέργειά τε καὶ δύναμις, καὶ τῶν τῆς

κτίσεως ἐπέκεινα μέτρων τὸ δημιουργεῖν ἔστι θεοπρεπῶς, τί τὸ τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἀξίωμα κατασύρουσι καὶ τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ δωροῦνται κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν; Εἶτα τι 10 τῶν ἀναγκαίων οἴονται νοεῖν, μᾶλλον δὲ τὰς θείας συκοφαντοῦσι φωνάς· ἐπιτρέψαι γάρ φασι τὸν ἀγένητον τοῖς γενητοῖς τὰ αὐτοῦ καὶ μόνου δύνασθαι πληροῦν. «'Αλλὰ ναί, φασίν, ἦν γὰρ δήπου καὶ ἀναγκαῖον, εἰ παρὰ Θεοῦ γένοιτο τι, τοῦτο δὴ πάντως κρεῖττον εἶναι τοῦ τεθνάναι καὶ φθείρεσθαι.» 15 Εἶτα, ὡς βέλτιστοι, διεφθόνησεν ἄρα τισὶν ὁ Δημιουργός, καὶ οὐκ ἐφῆκεν αὐτοῖς τοῦ καλλίστου μεταλαχεῖν, ἐνῆκε δὲ ὥσπερ τοῖς χείροσι, διὰ τοῦ μὴ ἀνασχέσθαι δημιουργεῖν αὐτά. Δέδιεν
B ἄρα | τὴν ἀνάγκην οὐκ ἐφιεῖσαν αὐτῷ τὸ ποιεῖν δύνασθαι θνητά, ἢ τάχα που καὶ ἡγνόησεν ὅλως. Εἰ μὲν οὖν ἡγνοηκέναι 20 φασὶν αὐτόν, οἶδεν αὐτοῦ τι πλέον ἡ κτίσις· κτίζει γάρ, ὡς αὐτοί φασι, τὰ ὑπὸ φθοράν. Εἰ δὲ δὴ τοῦτο παρέντες εἰδέναι διαβεβαιώσονται, πῶς ἀγαθοῦ τὸ μὴ δρᾶν ὅπερ οἶδεν ὑπάρχον ἀγαθόν; ἄμεινον δὲ δήπου τοῦ θνητοῦ τὸ ἀθάνατον.

41. Εἶτα πρὸς τούτοις οὐκ ἀμαθὲς οἷμαί που, μᾶλλον δὲ σοφόν, κάκεῖνο εἰπεῖν. Τοὺς γάρ τοι θεοὺς οὓς ἐπιτρέψαι φασὶ τὸν τῶν ὅλων Βασιλέα καὶ Κύριον τὸ δημιουργεῖν οὐκ ἀθανάτους εἶναι φασιν, ἀλλὰ συνδεθέντας καὶ λυομένους καὶ ἔξω τοῦ φθείρεσθαι μένοντας τέως, ἐν τούτοις αὐτοὺς ἐθέλοντος εἶναι Θεοῦ^a. "Οτε τοίνυν κατ' ἴδιαν φύσιν ἀφθαρτον ἢ ἀθάνατον ἢ
C ἄλιτον οὐδέν, πῶς οὐκ ἀν εἶεν ἀμαθεῖς οὐκ ἀνασχέσθαι λέγοντες τὸν τῶν ὅλων Θεὸν τὰ τρία θνητὰ δημιουργῆσαι γένη, παραδοῦναι δὲ μᾶλλον ἑτέροις τοῦτο δρᾶν; 'Αλλὰ γὰρ τὸν

10 Ἐλλήνων ἀφέντες λῆρόν φαμεν ὅτι τὸ ἐν κτίσει ποικίλον καὶ πολυειδὲς καὶ τὸ ἄλλως ἄλλο καὶ οὐ ταύτὸν ὡς ἐν γένει τε καὶ εἴδει πεποίηκεν ὁ Δημιουργός, ἔξουσίᾳ χρώμενος τῇ θεοπρεπεστάτῃ. Ἀθάνατον μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἡ ἄλυτον οὐδέν· ἡ δὲ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πεποιημένων τοῦ Θεοῦ βούλησις, τοῦτο φύσις
 15 αὐτῷ, καθικνεῖται δὲ παντὸς ὄχνου δίχα καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς· εἰς γάρ ἐστι καὶ μόνος, οὐ παρ' ἑτέρου τοῦτο μαθών· οὐ γάρ ἐπιστήμης εἶδος τὸ χρῆμα ἐστιν, ἀλλὰ φύσεως τῆς αὐτοῦ πλεονέκτημα θεοπρεπές, αὐτῇ τε καὶ μόνη προσπεφυκός,
 D καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἔτερα τῶν ἀξιωμάτων, ἀ βάσιμα μὲν |
 20 ἥκιστά γε τοῖς γενητοῖς ἐστιν, ἐκνενέμηται δέ, ὡς ἔφην, αὐτῇ τε καὶ μόνη φυσικῶς. "Οτι δέ ἐστι τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων ἑτέροις ἡμᾶς ἀναθεῖναι θεοῖς τῆς δημιουργίας τὴν ἐνέργειαν,
 ἀφιστῶντας αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, κακ τῶν αὐτοῦ διδασκάλων κατίδοι τις ἄν.

42. Γράφει γάρ οὗτως Ἀσκληπιῷ ὁ ἐπίκλην Τρισμέγιστος
 'Ερμῆς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως· «Εἰ τοίνυν δύο ὄμολόγηται τὰ ὄντα, τό τε γινόμενον καὶ τὸ ποιοῦν, ἐν ἐστι τῇ ἐνώσει, τὸ μὲν προηγούμενον, τὸ δὲ ἐπόμενον· προηγούμενον
 5 μὲν ὁ ποιῶν Θεός, ἐπόμενον δὲ τὸ γινόμενον, ὅ τι ἀν ἦ. Καὶ μὴ διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν γινομένων φυλάξῃ, φοβούμενος ταπεινότητα καὶ ἀδοξίαν Θεῷ περιάψαι· μία γάρ αὐτῷ | ἐστι δόξα τὸ ποιεῖν πάντα, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ Θεοῦ ὕσπερ τὸ σῶμα ἡ ποίησις. Αὐτῷ δὲ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν οὐδὲ αἰσχρὸν
 10 νομιζόμενον. Ταῦτα γάρ ἐστι τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει παρεπόμενα, ὕσπερ ὁ ἴὸς τῷ χαλκῷ καὶ ὁ ρύπος τῷ σώματι· ἀλλ'

αποποιεῖται ἀπογόνος τοῦτο τὸ πάθον τοῦτο τὸ πάθον
 αποποιεῖται ἀπογόνος τοῦτο τὸ πάθον τοῦτο τὸ πάθον

οὔτε ὁ χαλκουργὸς τὸν ἵὸν ἐποίησεν οὔτε τὸν ῥύπον οἱ γεννήσαντες^a. » Καὶ μεθ' ἔτερα πάλιν διὰ θερμοτέρων ἔρχεται λόγων, ἐναργὲς παράδειγμα τιθεῖς, καὶ φησιν · « Εἶτα τῷ μὲν 15 αὐτῷ ζωγράφῳ ἔξεστι καὶ οὐρανὸν ποιῆσαι καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους καὶ πάντα τὰ ἄλογα καὶ ἄψυχα, τῷ δὲ Θεῷ οὐ δυνατὸν πάντα ποιεῖν; Ὡ πολλῆς ἀνοίας καὶ ἀγνωσίας τῆς περὶ τὸν Θεόν. Τὸ γὰρ πάντων δεινότατον B πάσχουσιν οἱ τοιοῦτοι · τὸν γὰρ Θεὸν | φάσκοντες εὔσεβεῖν τε 20 καὶ εὐλογεῖν, τῷ μὴ τὴν πάντων ποίησιν ἀνατιθέναι αὐτῷ οὐδὲ τὸν Θεὸν ἵσασι · πρὸς δὲ τῷ μὴ εἰδέναι, καὶ τὰ μέγιστα εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦσι, πάθος αὐτῷ περιτιθέντες ὑπεροψίαν ἢ ἀδυναμίαν. Εἴ γὰρ μὴ πάντα ποιεῖ, ὑπερηφανῶν οὐ ποιεῖ ἢ μὴ δυνάμενος, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές · ὁ γὰρ Θεὸς ἐν μόνον ἔχει πάθος, 25 τὸ ἀγαθόν, ὁ δὲ ἀγαθὸς οὔτε ὑπερήφανος οὔτε ἀδύνατος. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ Θεός, τὸ ἀγαθόν, ἢ πᾶσα δύναμις ποιεῖν πάντα. Τὸ δὲ γενητὸν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πάντα δυναμένου ποιεῖν γίνεται. Εἴ δὲ πῶς μὲν αὐτὸς ποιεῖ, πῶς δὲ τὰ γινόμενα γίνεται βούλει μαθεῖν, ἔξεστί σοι · ἴδε εἰκόνα καλλίστην καὶ ὁμοιο- 30 τάτην, γεωργὸν σπέρμα καταβάλλοντα εἰς τὴν γῆν, ὅπου μὲν πυρόν, ὅπου δὲ κριθήν, ὅπου δὲ ἄλλο τι τῶν σπερμάτων · ἴδε τὸν αὐτὸν ἄμπελον φυτεύοντα καὶ μηλέαν καὶ τἄλλα τῶν δένδρων · οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν μὲν οὐρανῷ ἀθανασίαν σπείρει, ἐν δὲ γῇ μεταβολήν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ζωὴν καὶ κίνησιν^b. »

43. Καὶ ταυτὶ μὲν οἱ πάλαι τῶν παρ' "Ελλησι σοφῶν οὐκ ἀσημοι γεγονότες πεφρονήκασί τε αὐτοί, καὶ μὴν καὶ ἔτέρους

έλεσθαι φρονεῖν ἡξίουν. "Ο γε μὴν ἐπιεικῆς καὶ ἀτιμάγελος οὗτοσὶ ταῖς τῶν ἄλλων δόξαις ἐρρῶσθαι φράσας μόνων ἡττᾶται, τῶν τοῦ Πλάτωνος λόγων, καὶ δὴ διατρανοῦν πειρᾶται, καθάπερ οὖν οἴεται, σοφῶς, ἣν ἐκ προσώπου Θεοῦ πεποιησθαί φησι δημηγορίαν αὐτῷ, καὶ φησιν ·

C

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

'Αλλ' ἄρα μὴ τοῦτο ὅναρ ἔστιν, ἐννοήσαντες αὐτὸ μάθετε.
 10 'Θεοὺς' ὀνομάζει Πλάτων τοὺς ἐμφανεῖς ἥλιον καὶ σελήνην,
 ἄστρα καὶ οὐρανόν, ἄλλ' οὗτοι τῶν ἀφανῶν εἰσιν εἰκόνες · ὁ
 φαινόμενος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἥλιος τοῦ νοητοῦ καὶ μὴ
 φαινομένου, καὶ πάλιν ἡ φαινομένη τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν
 σελήνη καὶ τῶν ἄστρων ἔκαστον εἰκόνες εἰσὶ τῶν νοητῶν.
 15 'Εκείνους οὖν τοὺς ἀφανεῖς θεοὺς ἐνυπάρχοντας καὶ συνυ-
 πάρχοντας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ γεννηθέντας
 καὶ προελθόντας ὁ Πλάτων οἶδεν · εἰκότως οὖν φησιν
 ὁ Δημιουργὸς ὁ παρ' αὐτῷ 'θεοὶ' πρὸς τοὺς ἀφανεῖς λέγων,
 'θεῶν' τῶν ἐμφανῶν δηλονότι^a. Κοινὸς δὲ ἀμφοτέρων Δημι-
 20 ουργὸς οὗτός ἔστιν ὁ τεχνησάμενος | οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ
 D θάλασσαν, καὶ ἄστρα, γεννήσας ἐν τοῖς νοητοῖς τὰ τούτων
 ἀρχέτυπα. Σκόπει οὖν ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις καλῶς · «λείπει
 γάρ, φησί, τρία θνητὰ γένη^b», δηλονότι τὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ
 τὸ τῶν ζώων, καὶ τὸ τῶν φυτῶν · τούτων γάρ ἔκαστον ἴδιοις
 25 ὕρισται λόγοις · «εἰ μὲν οὖν, φησί, καὶ τούτων ἔκαστον ὑπ’
 ἐμοῦ γένοιτο, παντάπασιν ἀναγκαῖον ἀθάνατον αὐτὸ^c
 60 ΙΑ γενέσθαι».» Καὶ γάρ τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἄλλο τῆς ἀθανασίας
 αἴτιον καὶ τῷ φαινομένῳ κόσμῳ ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ
 γενέσθαι.

44. Τί οὖν φησιν · «'Οπόσον ἔστιν ἀθάνατον, ἀναγκαῖόν
ἔστιν ἐν τούτοις εἶναι παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ δεδόσθαι»; τοῦτο
δέ ἔστιν ἡ λογικὴ ψυχή · «τούτων οὖν τὰ εἴδη καὶ ὑμῶν
ἔθελόντων σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω · τὸ δὲ
λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θητὸν προσυφαίνετε;» Δῆλον οὖν ὅτι
παραλαβόντες οἱ δημιουργοὶ θεοὶ παρὰ τοῦ σφῶν πατρὸς τὴν
δημιουργικὴν δύναμιν ἀπεγέννησαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ θητὰ τῶν
ζώων · εἰ γὰρ μηδὲν ἔμελλε διαφέρειν οὐρανὸς ἀνθρώπου, καὶ
ναὶ μὰ Δία θηρίου καὶ τελευταῖον αὐτῶν τῶν ἔρπετῶν καὶ τῶν
ἐν τῇ θαλάσσῃ νηχομένων ἵχθύων, ἔδει τὸν Δημιουργὸν ἔνα καὶ
τὸν αὐτὸν εἶναι πάντων · εἰ δὲ πολὺ τὸ μέσον ἔστιν ἀθανάτων
καὶ θητῶν, οὐδεμιᾶ | προσθήκη μεῖζον οὐδὲ ἀφαιρέσει μειού-
μενον πρὸς τὰ θητὰ καὶ ἐπίκηρα, αἵτιον εἶναι προσήκει
τούτων μὲν ἄλλους, ἔτερων δὲ ἔτερους.

15

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

'Αλλ' ἔν γε δὴ τούτοις ὅτι τὰ πάντα συγχεῖ, φύρει τε ἀλλή-
λαις τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, κατιδεῖν ἔστι τοῖς ἐθέλουσι,
καὶ μάλα ὁρίως. Πρῶτον μὲν γὰρ τοὺς ἐμφανεστέρους τῶν
θεῶν εἰκόνας εἶναι φησι τῶν ἀφανεστέρων, ἀ καὶ 'νοητὰ' καὶ
20 'αἰσθητὰ' καλεῖν ἔδοκει τῷ Πλάτωνι, 'δοξαστὰ μετ' αἰσθή-
σεως' ὀνομάζοντι τὰ ὅρώμενα. "Εοικε δὲ διὰ τούτων ὁ γενναῖος
ἡμῖν 'Ιουλιανὸς τὰς 'ἰδέας' βούλεσθαι καταδηλοῦν, ἃς ποτὲ μὲν
οὐσίας καὶ ὑφεστάναι καθ' ἔαυτὰς διϊσχυρίζεται Πλάτων, ποτὲ
C δὲ καὶ ἐννοίας | Θεοῦ διορίζεται.

45. Πλὴν ὅπωσπερ ἂν ἔχοι, καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἀπαράδεκτον εἶναι φασι τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον οἱ ταῦτα τεχνῖται· «Τὰ γὰρ εἴδη χαιρέτω, φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης· τερετίσματα γάρ ἔστι, καὶ εἰ ἔστιν, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον^a.» Ἀνθ' ὅτου δὴ οὖν αὐτὸς ἐμπεδοῦν ἀξιοῖ καὶ ως ἀκατάσκωπτον δόξαν εἰσκομίζειν ἐπιχειρεῖ τὸ καὶ τοῖς αὐτοῦ διδασκάλοις οὐκ εὗ ἔχειν ὑπειλημμένον;

Εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ ἔτερον αὐτοῦ λόγον οὐ μετρίως κατηρρωστηκότα τὸ ἀμαθὲς εὔρήσομεν· ἔφη γὰρ ὅτι «τοὺς ιο νοητοὺς καὶ ἀφανεστέρους τῶν θεῶν ἐνυπάρχοντάς τε καὶ συνυπάρχοντάς καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντας τοῦ Δημιουργοῦ καὶ προελθόντας οἶδεν ὁ Πλάτων». Προσεπάγει δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐμφανῶν καὶ τῶν νοητῶν δημιουργός ἔστιν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὁ D γῆν καὶ οὐρανὸν | τεχνησάμενος. "Οτε τοίνυν, καθὰ καὶ αὐτὸς ιι διωμολόγηκεν ἐναργῶς, τούτων τε κάκείνων γενεσιουργός ἔστιν ὁ ἀγέννητος Θεός, πῶς ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι φησιν αὐτούς, συνυπάρχειν τε καὶ ἐνυπάρχειν αὐτῷ; Πῶς, εἰπέ μοι, τῷ ἀγεννήτῳ Θεῷ συνυπάρξει τὸ γεννητόν; Ἐνυπάρξει δὲ κατὰ ποῖον τρόπον; Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀγέννητον ὄντα τὸν τοῦ 20 Θεοῦ Λόγον συνυπάρχειν ἀναγκαίως τῷ φύσαντι διεσχυριζόμεθα καὶ ἐνυπάρχειν μὲν αὐτῷ, προελθεῖν δὲ γεννητῶς ἐξ αὐτοῦ. Ο δέ γε τῆς Πλάτωνος εὔρεσιεπείας συνήγορος ἀκριβῆς ἀγέννητον μὲν εἶναι φησι τὸν ἀνωτάτῳ Θεόν, ἐνυπάρχειν δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι καὶ προελθεῖν τοὺς παρ' 25 αὐτοῦ γεγονότας, τὰ πάντα κυκῶν καὶ συγχέων καὶ τὸ | 604A ἀκραιφνὲς εἰς θεοπτίαν τοῦ μηδενὸς ἀξιώσας λόγου.

46. Φαίη δ' ἂν τις αὐτῷ τὸ ταῖς τῶν πολλῶν παρῳδούμενον γλώσσαις. «Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὄρισματα^a.» Ἀπαγε τῆς οὕτω ψυχρᾶς εἰκαιομυθίας, ἀνθρωπε· περὶ Θεοῦ σοι λόγος τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ συμικρὰ κομιδῇ περὶ τῆς αὐτοῦ δόξης ἢ ἀλίσκη πεφρονηκώς.

Εἶτα γενεσιουργὸν αὐτὸς ἀποφήνας τῶν ὅλων καὶ μόνον ἀρκέσαντα πρὸς τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα τῶν κτισμάτων, ἐπὶ τοῖς ἀπάντων μείοσι συλλαβέσθαι φησὶ θεοὺς ἔτερους αὐτῷ καὶ συνεργάσασθαι πρὸς δημιουργίαν, οἱ καὶ ιο φαῖεν ἂν ἵσως τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ· «Παρ' ἡμῶν ἔρανον συνάγαγε, καὶ τὰ τρία θνητὰ λείποντά τε τῷ παντὶ παρακόμιζε γένη· σοῦ γὰρ διδόντος ψυχήν, ἡμεῖς τὸ σῶμα προσθήσομεν, ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες.»

B   'Αλλ' | ἐρεῖ τάχα που καὶ συνασπίσει τοῖς οἰκείοις δόγμασιν
 15, ἐκεῖνο παρεντιθεὶς ὅτι τῶν ἐπιγείων σωμάτων τὴν φύσιν ἡ τῶν στοιχείων σύνοδος ἀπεργάζεται. "Ἐπεται μὲν οὖν κἀν τούτῳ τοῖς ἑαυτοῦ καθηγηταῖς· φασὶ γὰρ δὴ καὶ Ἐμπεδοκλέα τὸν Μέτωνος οὕτω τε δοξάσαι καὶ μὴν καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν· ἀρχὰς γὰρ εἶναι φησι τῶν ὄντων πῦρ, ἀέρα καὶ ὕδωρ καὶ γῆν,
 20 προσεπάγει δὲ τούτοις Φιλίαν τε καὶ Νεῖκος^b. Μέμνηται δὲ τούτων καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐν τῷ 'Περὶ τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων', οὕτω τέ φησι· «Τῷ δὲ Ἐμπεδοκλεῖ τὸ μὲν Νεῖκος διαιρεῖ, ἡ δὲ Φιλία τὸ ἐν· ἀσώματον δὲ καὶ αὐτῷ τοῦτο, τὰ δὲ στοιχεῖα ὡς ὕλη^c.»

47. "Ωστε καὶ εἴ τινα συνεισφέρει τοῖς ἐπιγείοις σώμασι τὴν παρ' ἔαυτῶν ὄνησιν τῶν στοιχείων ἢ σύνοδος, οὐκ ἀβασα-
 C νίστως τὸ χρῆμα παραδεξόμεθα. Πολυπραγμοὶ νήσομεν γὰρ ἀναγκαίως τίνος αὐτοῖς τὸ συμβῆναι βραβεύοντος καὶ τὰ τῇ
 s φύσει μαχόμενα συναγηγερκότος εἰς ἔν, καὶ οἵονεὶ τιθασ-
 σεύοντος ὥστε τὴν ἑκάστου δύναμιν οὐκ ἀσυμμιγῇ γενέσθαι
 ταῖς ἄλλαις, συννεῦσαι δὲ ὥσπερ ἄλλήλαις ἀπάσας εἰς ἐνὸς
 δότουοῦν ὕπαρξίν τε καὶ γένεσιν. Ἄρ' οὖν οὐχὶ τοῦ πάντων
 ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ τόδε σαφῶς ἐκμηχανωμένου τοῖς
 io ἐπιγείοις σώμασιν ἵνα μηδενὸς τῶν στοιχείων ἡμοιρηκότα τὴν
 ἀπ' αὐτῶν ὄνησιν ἔχοι; Φίλον γάρ πως τὸ συγγενές. Οὐκοῦν
 εἶεν ἀν οὐχ ἔτεροί τινες τῶν τριῶν γενῶν οἱ δημιουργοί,
 ἀπάντων δὲ μᾶλλον γενεσιουργὸς νοοῖτ' ἀν εἰκότως ὁ ἀνωτάτω
 καὶ μόνος καὶ πάντων ἀρχή, μεθ' ὃν ἐπέκεινα παντελῶς οὐδέν,
 15 πάντα δὲ μᾶλλον ὑπ' αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ | καὶ ὑπὸ πόδας, ὡς
 D ἐκτισμένα. Χαίρειν δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ οἱ τῶν
 'Ελλήνων ἴσχυρίζονται λόγοι, καὶ ἡμεῖς δέ φαμεν, ὅμολο-
 γούσης τοῦτο καὶ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. 'Η γάρ τοι
 Σοφία φησίν · «'Ἐγὼ ἡμην ἦ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ
 20 ηὔφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ ὅτε εὔφρα-
 νετο τὴν οἰκουμένην συντελέσας καὶ ἐνηυφραίνετο ἐν υἱοῖς
 ἀνθρώπων.» Εἶτα πῶς οὐκ ἀμεινον τοῖς ἰδίοις αὐτὸν μᾶλλον
 ἐπιγάννυσθαι καὶ οὐχὶ τοῖς ἔτέρων κτίσμασιν;

48. 'Αλλ' ὄκνω τάχα πού φησιν αὐτὸν κεκρατῆσθαι

Πλάτων, ἥγουν, ώς ἔφην, διεφθονηκέναι τοῦ κρείττονος τοῖς
 ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, δτε καὶ αὐτοῦ τοῦ
 605 A δημιουργοῦντος Θεοῦ προαναθεὶς τάγαθὸν αὐτὸ μὲν ἀκίνητον,
 , ἀτρεμοῦν, εὔσταθὲς καὶ ἀφεστηκὸς τοῦ καὶ χρῆναι καὶ θέλειν
 ἐργάσασθαί τι τῶν εἰς ὑπαρξιν παρενηγμένων φησί,
 κατοκνῆσαν δὲ ὥσπερ πρὸς ταῦτα νεῖμαι τὸ δημιουργεῖν τῷ
 ἀπ' αὐτοῦ τε καὶ μετ' αὐτὸν δευτέρῳ θεῷ. 'Αλλ' ἴδού καὶ αὐτῷ
 προσκαθίστησιν ἑτέρους, τοὺς ἰσουργεῖν εἰδότας, ἵνα μηδὲν ἐν
 10 αὐτῷ φαίνηται τὸ ὑπερτεροῦν. 'Επειδὴ δὲ σοφὸν οἴεται τι καὶ
 ἀκριβὲς εἰπεῖν ώς, εἰ νοοῖτο τῶν ὅλων εἰς τε καὶ μόνος ὁ
 Δημιουργός, οὐρανὸς μὲν ἀνθρώπου κατ' οὐδένα διοίσει τρόπον
 καὶ μὴν καὶ θηρίου καὶ τῶν ἐν θαλάσσῃ διανήχεσθαι πεφυ-
 κότων καὶ μέντοι καὶ ἐρπετῶν, ταύτητοι χρῆναι καὶ ἀναλόγως
 15 ἔχοντα τοῖς ἑκάστου μέτροις τῶν πεποιημένων εἰσκομίζεσθαι
 τὸν Δημιουργόν, φέρε καὶ πρὸς τοῦτο λέγωμεν αὐτῷ. Καίτοι
 B τί | τὸ ἀνθεστηκὸς ἡ μαχόμενον ταῖς ὄρθως ἔχούσαις ἐννοίαις,
 εἴπερ τις ἔλοιτο λέγειν ἐνὸς τὰ πάντα Δημιουργοῦ; Ἄρα γὰρ ἡ
 τοῖς τοσοῦτον ὑπερκειμένοις ἀρκέσασα δύναμις ώς πρὸς γε τὰ
 20 μείω διαρκέσειεν ἥκιστά γε; "Η τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, τὸ δὲ
 ὑπερκεῖσθαι καὶ προύχειν τοῖς δ τι μάλιστα διενεγκοῦσι τῶν
 ἄλλων εἴη ἀν ἐκεῖνο καὶ μόνον τὸ τῆς παρὰ Θεοῦ λαχεῖν
 αὐτουργίας;

49. Εἶτα πῶς οὐκ ἀποκλήρωσις ἴδικὴ τὸ χρῆμα αὐτῆς,
 ἀτιμάσαντος ὥσπερ τὰ λοιπὰ τῶν κτισμάτων καὶ τοῖς ἐπιγείοις
 μονονονουχὶ καὶ μακρὰ χαίρειν εἰπόντος αὐτοῦ; Λῆρος δὲ ὅτι
 ταυτὶ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἀνάμεστα προλαβόντες
 , εἰρήκαμεν · πλὴν ἐκεῖνο φραζέτω. Εἰργάσθαι φησὶ τοὺς γεννη-
 C τοὺς θεοὺς τὰ λοιπὰ τρία γένη · ἀρ' οὖν ἐν αὐτοῖς, | ἐξηρημένων
 τῶν καθ' ἡμᾶς, οὐ πλείστη τις ὅση διαφορὰ κατὰ τὰ γένη καὶ
 εἴδη καὶ μεγέθη σωμάτων δρᾶται σαφῶς; Ἀπὸ γάρ τοι τῶν
 ἀνωτάτω καὶ μέχρι τοῦ πάντων εύτελεστάτου διήκοι ἀν αὐτῶν
 10 ἡ γένεσις · καὶ μὴν καὶ περὶ αὐτῶν εἰ δὴ λέγοιτο ταυτὶ τῶν
 φυτῶν, οὐκ ἀν διαψεύσαιτό τις. Ἀρ' οὖν ἀναλόγως ἐκάστῳ τὸν
 Δημιουργὸν ἐπιστήσομεν, ἵνα μὴ ὑδρίζηται τὸ ὑπερτεροῦν εἰ
 καὶ τῶν ὑφιζηκότων ὁ αὐτὸς εἶναι λέγοιτο ποιητής; οὐκοῦν
 15 ἔτερος μὲν ὁ ἀνθρώπων — καὶ μάλα εἰκότως —, τόσοι δὲ τῶν
 ἄλλων, ὅσαπερ ἀν εἶεν τὰ πεποιημένα καὶ μέχρις αὐτῶν
 καθικνούμενα τῶν ἄγαν εύτελεστάτων. Ἀρ' οὖν οὐ γέλως, εἰπέ
 μοι, ταυτὶ, καὶ τερθρεία λοιπὸν ἀποφέρουσα τοῦ εἰκότος καὶ
 τῶν εἰς ἀλήθειαν ἐννοιῶν · εἶτα πῶς οὐκ ἀν γένοιτο παντὶ τῷ
 σαφές;

20 "Οτι δὲ σαθραῖς καὶ ἀλλοκότοις ἐφήδεται δόξαις ὅμοῦ τοῖς
 D ἴδιοις καθηγηταῖς, δῆλος ἀν εἴη δήπουθεν · Θεὸν γὰρ εἶναι
 διεσχυριζόμενος τὸν οὐρανόν, πάλιν ὠδέ φησι ·

50.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ

Τί δεῖ μοι καλεῖν "Ἐλληνας καὶ Ἐβραίους ἐνταῦθα
 μάρτυρας; Οὐδείς ἐστιν ὃς οὐκ ἀνατείνει μὲν εἰς οὐρανὸν τὰς
 χεῖρας εὔχόμενος, ὅμνύων Θεὸν ἢτοι θεούς, ἐννοιαν δ' ὅλως τοῦ

ς θείου λαμβάνων ἔκεισε φέρεται. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως
ἔπαθον· δρῶντες γὰρ οὔτε ἐλαττούμενόν τι τῶν περὶ τὸν
οὐρανόν, οὔτε αὐξόμενον οὔτε τρεπόμενον οὔτε πάθος ὑπομένον
608A τι τῶν ἀτάκτων, ἀλλ' ἐναρμόνιον μὲν αὐτοῦ τὴν κίνησιν,
10 ἐμμελῆ δὲ τὴν τάξιν, ὥρισμένους δὲ θεσμοὺς σελήνης, ἡλίου δὲ
ἀνατολᾶς καὶ δύσεις ὥρισμένας, ἐν ὥρισμένοις ἀεὶ καιροῖς,
εἰκότως Θεὸν καὶ Θεοῦ θρόνον ὑπέλαθον. Τὸ γὰρ τοιοῦτον, ἄτε
μηδεμιᾶς προσθήκη πληθυνόμενον, μηδὲ ἐλαττούμενον ἀφαιρέ-
σει, τῆς τε κατὰ ἄλλοιωσιν καὶ τροπὴν ἔκτὸς ἴστάμενον
μεταβολῆς, πάσης καθαρεύει φθορᾶς καὶ γενέσεως. Ἀθάνατον
15 δὲ ὃν φύσει καὶ ἀνώλεθρον, παντοίας ἐστὶ καθαρὸν κηλίδος·
ἄτδιον δὲ ὃν καὶ ἀκίνητον, ως δρῶμεν, ἦτοι παρὰ ψυχῆς
κρείττονος καὶ θειοτέρας ἐνοικούσης αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ
τὸν μέγαν Δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν κίνησιν
(ῶσπερ, οἷμαι, τὰ ἡμέτερα σώματα παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς),
20 παραδεξάμενον τὸν ἀπειρον ἔξελίττει κύκλον ἀπαύστῳ καὶ
αἰωνίῳ φορᾷ.

B 51.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ

"Οτι μὲν οὖν παραπαίοντος οἱ λόγοι, καὶ τῶν εἰς ἀλήθειαν
ἐννοιῶν δλοτρόπως ἡμοιρηκότος, οὐκ ἀσυμφανές. Ἐπειδὴ δὲ
ἀποχρήσειν αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπείληφε τοῦ
3 Θεὸν εἶναι τὸν οὐρανὸν τὸ τὰς χεῖρας αἴρειν ὑψοῦ καὶ μέντοι
τοὺς ὄφθαλμοὺς τοὺς εὔχεσθαι διανοούμενους, φέρε πρὸς τοῦτο
λέγωμεν αὐτῷ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, καὶν εἴ τῷ νεφέλας
καταθρῆσαι δοκοίη, πέμποι δὲ καὶ αὐτὸς ἄνω καὶ ἐπ' αὐταῖς
τὸν τοῦ σώματος ὄφθαλμόν, ἀρκέσειεν ἂν εἰς πληροφορίαν τὸ
10 χρῆμα αὐτῷ τοῦ χρῆναι θεὰς καὶ αὐτὰς ὁμολογεῖν; Εἶτα πῶς

οὐκ ἀν εἴη γελᾶσθαι πρέπων ὁ ψυχραῖς οὔτως ἐννοίαις εἰς
ἀπάτην συνηρπασμένος;

C   'Επειδὴ δέ, φησίν, ἐξ ὧν | εἶναι πέφυκεν ὁ οὐρανὸς εἰκότως
τεθαύμασται καὶ ὑπείληπται παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ 'Θεὸς'
15   ὑπάρχειν καὶ 'Θεοῦ θρόνος', διδασκέτω παρελθὼν εἰ ταῦτὸν
εἶναι νενόμικε καὶ ἐν ἴσω τίθησι μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν · ἀλλ' οὐκ
ἀν οἰηθείην πώποτε πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἀποπληξίας ἐλθεῖν ὡς
κατ' οὐδένα τρόπον διαφέρειν οἴεσθαι τὸ εἶναι Θεὸν καὶ θρόνον
20   αὐτοῦ. "Οτι μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἐν αἰσθήσει τῇ καθ' ἡμᾶς οὔτε μὴν
ὡς ἐπὶ σωμάτων νοοῖτ' ἀν εἰκότως τὰ περὶ Θεοῦ, καὶν εἰ λέ-
γοιτο τυχὸν ἥττον ἢ χρῆν, ἐνδοιάσαι τις ἀν ἥκιστά γε. 'Θρόνος'
οὖν εἰ λέγοιτο 'Θεοῦ', τὴν ὑπ' αὐτῷ βασιλείαν κατασημήνειν
ἀν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς εἴη 'τοῦ
25   δεῖνος λαμπρὸς καὶ ὑπερφερής ὁ θρόνος', τουτέστιν ἡ 'ἀρχὴ'
καὶ ἡ | 'βασιλεία'.

D₅   52. Εἴτα πῶς ἴσομοιρήσειεν ἀν τῷ κρατοῦντι τὸ κρατού-
μενον, τῇ τῶν κρατουμένων μικροπρεπείᾳ τὸ ἄρχον αὐτῶν,
τοῖς ὑπεζευγμένοις τὸ ὑπερτεροῦν, τῷ πλεονεκτοῦντι τὸ μειο-
νεκτούμενον; Πῶς οὖν ἄρα καὶ τίνα τρόπον ἡ Θεὸν εἶναι φησιν
3   ἡ Θεοῦ θρόνον τὸν οὐρανόν;

'Αλλὰ «Ναί, φησίν, εὕτακτον γὰρ καὶ ἐναρμόνιον καὶ
ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν κίνησιν, ὡρισμένους δὲ φωτισμοὺς ἥλιός
τε καὶ σελήνη ποιεῖσθαι πεφύκασιν, ἀστρων τε ἀνατολαὶ καὶ
δύσεις καὶ περιφοραὶ καὶ δρόμοι καὶ αἱ κατὰ τόπους κινήσεις αἱ
10   αὐταὶ καὶ ἀπαραλλάκτως καὶ ἐν καιρῷ παντί.» Εἴτα πῶς
οὐ πάνυ σοφὸς ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὡς ἀπό γε τῶν τοιού-
των τὸν ἡγεμόνα καταδεικνύς, καὶ τῆς εὔταξίας τῇ κτίσει

τὸν πρύτανιν, τὸν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσι θεσμοθε-
609A τοῦντα θεοπρεπῶς τὸ δπως ἀν ἔκαστον δεήση, καὶ τὴν οὕτω
15 πολλὴν καὶ ἀμέτρητον δημιουργίαν οὐκ ἀνεπιστάτητον ἀποφή-
ναντα, δι' ὃν εὖ ἔχει καὶ θαυμάζεται; Φησὶ γάρ · «Τὰ γὰρ
ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα
καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.»

'Εδόκει δὲ ταῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ τοῖς αὐτοῦ
20 γεγονόσι καθηγηταῖς · ἔφη τοίνυν Πλούταρχος περὶ αὐτῶν, ὡς
ἥδη φθάσαντες εἴπομεν · «Ἐλαθον δὲ ἐκ τούτων ἔννοιαν
Θεοῦ · ἀεὶ τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀστρων
τὴν ὑπόγειον ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει τοῖς χρώμασιν,
ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσιν, καὶ κατὰ τόπους τοὺς αὐτούς^a.»

53. Οὐκοῦν οἱ μὲν πάλαι καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων εὑρεταὶ
γεγονότες οὐκ εἰς ἔννοιαν ἥλιθον οὐρανοῦ τὸν ἥλιον δρόμον
B θαυμάσαντες, τεθεαμένοι | δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἀπασαν κτίσιν
εὔτακτόν τε καὶ ἐναρμόνιον καὶ οὐκ ἐκμελῆ λαχοῦσαν τὴν
, κίνησιν · κατετεκμήραντο δὲ μᾶλλον τῆς τοῦ κρατοῦντος
ἰσχύος, καὶ τὴν εὔκλεᾶ καὶ ὑπερηρμένην αὐτοῦ συνῆκαν
ἀρχήν · ὁ δέ, πρὸς πᾶν τούναντίον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δὲ τούτῳ
μεθίστησι δόξαν, «οὐδὲν ὑπομείνας τῶν ἀτάκτων, λέγων, ὁ
οὐρανὸς ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν τάξιν». Εἴτα τίς ὁ τάξιν αὐτῷ καὶ
10 τὴν ἐμμελῆ κίνησιν ὁρισάμενος; Τίς ὁ τοῖς τῆς σελήνης
φωτισμοῖς τοὺς ἐκάστω πρέποντας ἀπονείμας καιρούς; Τίς ὁ
μέτροις ὑποθεὶς τὸν ἥλιον δρόμον; Ἄρ' οὖν οὐχ εἰς ἀπάντων ὁ
ταξίαρχος, ὡς ἔφην; Τί οὖν ἀποφέρεις τῶν ἀληθεστέρων
ἔννοιῶν οὐκ εἰς θεοπτίαν κελεύων τοὺς ταῦτα θαυμάζοντας,

ις, ἀλλ' εἴς γε μόνον τὸ εἰδέναι τὸν οὐρανὸν ὅτι τε εἴη Θεός, |
 C 'ἀλλοιώσεώς τε καὶ τρόπων ἐκτὸς ἴστάμενος καὶ μεταβολῆς
 ἀπάσης, καθαρεύων δὲ καὶ φθορᾶς καὶ γενέσεως, ἀθάνατός τε
 ὑπάρχων φύσει καὶ ἀνώλεθρος'. Πῶς, εἰπέ μοι, τροπῆς τε
 καὶ ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς ἀμοιρῆσαι φὴς τὸν γενητὸν
 20 οὐρανόν; Εἰ γὰρ γέγονεν ὅλως, καὶ κεκίνηται, τροπὴ δὲ τοῦτο
 καὶ μετάστασις, προανακειμένου καθάπερ ἐν τάξει στερήσεως
 τοῦ μὴ εἶναι ποτε. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ γεγονός,
 ἀλλοίωσις καὶ τροπὴ νοοῖτ' ἀν αὐτῷ τὸ κεκλησθαι πρὸς
 γένεσιν, τὸ δὲ ὅτι γέγονεν ὡμολογημένον, πῶς ἀν ἔξω γεγονὸς
 25 εἴη φθορᾶς;

54. Πῶς δὲ καὶ ἀθάνατον φύσει τὸ γενέσει καὶ φθορᾷ
 τυραννούμενον; Πῶς δὲ καὶ ἀτίδιον τὸ ἐν χρόνῳ παρενεχθέν;
 D Καίτοι φησὶν ἐναργῶς ὁ Πλάτων ὅτι «χρόνος γέγονε | μετ'
 οὐρανοῦ, ἵνα ἂμα γενηθέντες ἂμα καὶ λυθῶσιν, ἀνπερ ἄρα λύσις
 , αὐτῶν γίνηται²». Πῶς οὖν τὸ λυόμενον ἀθάνατον φύσει; Πῶς
 δὲ καὶ ἀνώλεθρον τὸ ἐν μόνῃ θελήσει τοῦ Δημιουργοῦ λαχὸν τὸ
 μὴ φθείρεσθαι; Οὐ γάρ τοι φύσις ἐν τούτοις τὸ ἀκράδαντον
 ἔχει, οὔτε μὴν τὸ ἐνηρεῖσθαι καλῶς ἐν οἷς ἔκαστον εἶναι
 πέφυκεν ἴδιον αὐτοῖς · ἐπικουρεῖται δὲ μᾶλλον πρὸς τοῦτο τοῖς
 10 τοῦ διακρατοῦντος νεύμασιν.

Εἶτά φησιν ὅτι «παρὰ ψυχῆς κρείττονος καὶ θειοτέρας

ένοικούσης αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν Δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν κίνησιν ἔχει, ὥσπερ, οἷμαι, τὰ ἡμέτερα σώματα». ’Αλλ’, ὡς πανάριστε — φαίην ἂν — ὁ 15 ἀγένητος κατὰ σέ, καὶ ἀφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος, δὲ | ἄτρεπτός
 612A τε καὶ ἀναλλοίωτος οὐρανός, δὲ πάσης καθαρεύων κηλίδος, δὲ δὴ φῆς καὶ ἀτίδιον, παρὰ ποίας κρείττονος ἢ θειοτέρας διοικεῖται ψυχῆς; Τί τὸ ἄμεινον ἐν αὐτῇ παρ’ ἐκεῖνον, μᾶλλον δὲ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ; Τί τὸ μέγα καὶ ἔξαιρετον, ἐννοεῖν 20 οὐκ ἔχω. Οἷμαι γὰρ ἔγωγε τῆς ἀνωτάτω δόξης τὴν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ μεμεστῶσθαι φύσιν. Εἰ δὴ λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ἀφθαρτός τε εἶναι καὶ ἀνώλεθρος, ἀλλοιώσεως ἐπέκεινα καὶ τροπῆς, ἀγένητος, ἀτίδιος, κηλίδος ἀπάσης ἀπηλλαγμένη, τὸ παντέλειον ἔχουσα καὶ παντὸς ὅτουοῦν ἀπροσδεής, εἴτα τί 25 τετήρηκας αὐτῇ, τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ ὑπερφερέσιν ἀξιώμασι τὴν τῶν ποιημάτων κατασεμνύνων φύσιν;

55. «’Αλλ’ Ἔβραιοι, φησί, τὰ περὶ οὐρανοῦ δοξάζοντες,
 B θρόνον αὐτὸν εἶναι φασι τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν | γῆν.»
 ’Ορθῶς, ὡς γενναῖε· μεμνήσομαι γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Θεοῦ
 δι’ ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν. «’Ο οὐρανός μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ
 5 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι,
 λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;» Καίτοι
 Θεὸν μὲν οὐκ εἶναι φησι τὸν οὐρανόν, παρεικάζει δὲ θρόνω, καὶ
 μὴν καὶ ὑποποδίω τὴν γῆν· καὶν εἰ ἔλοιτό τις τὴν τοῦ πράγματος αἰτίαν ἀναμαθεῖν, χαλεπὸν οὐδὲν ἀληθεύοντας λέγειν.
 10 ’Ανεδείματο γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸν διαβόητον ἐκεῖνον
 νεών ὁ σοφώτατος Σολομών, ἐπεγάννυντο δὲ λίαν αὐτῷ τῶν Ἰου-

δαίων οἱ δῆμοι, φοντό τε ὅτι κατώκηκεν ἐν αὐτῷ περιειλημ-
μένος ὁ τῶν ὅλων Θεός· βραδεῖς γάρ ἀεὶ πως εἰς σύνεσιν καὶ
τῶν περὶ Θεοῦ λόγων ἀνεπιστήμονες, οἵ γε Θεοῦ πόλιν
15 οἰηθέντες τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν αὐτῇ | δὲ καὶ μόνη διετείνοντο
C κατοικεῖν αὐτόν, διὰ τοι τὸ λέγεσθαι διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ·
«Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.» Συμικρὰ
τοιγαροῦν δοξάζοντας ἐλέγχει Θεός, καὶ φησι. «Ποῖον οἶκον
20 οἰκοδομήσετέ μοι, θρόνον ἔχοντι τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν
γῆν;» "Εδει γάρ, ἔδει τοῖς συνεστάλθαι καὶ περιωρίσθαι τόποις
τὴν αὐτοῦ φύσιν ὑπειληφόσι καταδεῖξαι σαφῶς ὅτι τε εἴη
πανταχῇ καὶ χωρεῖ μὲν αὐτὸν οὐδέν, ἥκει δὲ μᾶλλον διὰ
πάντων αὐτός, καὶ πλήρης μὲν ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ, μέστη δὲ ἡ γῆ.

56. "Οτι δὲ γενητός ἐστιν ὁ οὐρανός, διὰ πλείστων ὅσων
μαρτυριῶν καταδεῖξαι ῥᾷον ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς· ἔφη
γάρ που ὁ Θεός. «Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν
D καὶ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην.» | Καὶ μὴν καὶ ὁ μακάριος
5 Δαβὶδ «τῷ Λόγῳ Κυρίου τοὺς οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαι φησι καὶ
τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσαν εἶναι τὴν δύναμιν
αὐτῶν» · οἶδε δὲ καὶ διηγουμένους αὐτοὺς δόξαν Θεοῦ. Πῶς, ἢ
τίνα τρόπον; ἀφ' ὧν εἰσι καὶ γεγόνασιν εὖ μάλα τεθαυμασμέ-
νους καὶ μονονουχὶ φωνῇ τῇ τοιᾶδε χρωμένους · τὰ γάρ
10 τῶν τεχνημάτων ἄριστα καὶ ἐξαίρετα, καίτοι φωνὴν οὐκ

ἔχοντα, μονονουχὶ καὶ διακεκράγασι τὴν τοῦ τεχνουργήσαντος
ἐπιστήμην ἐφ' ἑαυτοῖς ἐκφαίνοντα.

[Τέλος τοῦ δευτέρου τόμου
‘τῶν κατὰ ’Ιουλιανοῦ ἀντιρρητικῶν’ τοῦ πανσόφου
15 καὶ μακαρίου ἀρχιεπισκόπου ’Αλεξανδρείας Κυρίλλου.]

Contre Julien

Durant l'hiver 362-363, peu avant la campagne de Perse qui lui sera fatale, l'empereur Julien rédige à Antioche le *Contre les Galiléens*. Il y condamne le christianisme, le jugeant infidèle aux Grecs comme aux Hébreux et responsable du laxisme et de la dépravation des mœurs. Il y expose aussi sa conception de la sagesse qui est recherche de la vérité, connaissance et imitation de la divinité.

Longtemps après, aux environs de 440, Cyrille d'Alexandrie, constatant l'influence durable de Julien et de sa pensée, entreprend de le réfuter. Les dix premiers livres du *Contre Julien* nous sont parvenus. Le Livre I constitue à lui seul une apologie du christianisme en réponse aux attaques de Julien. Avec le Livre II commence la réfutation littérale du *Contre les Galiléens* (c'est à Cyrille que nous devons d'en connaître le texte). Les principaux thèmes abordés sont l'idée de Dieu et la création du monde.

L'intérêt de cet ouvrage est grand : sagesse païenne et sagesse chrétienne y sont confrontées. Malgré les divergences, elles sont liées. Julien veut redonner vie à la religion grecque au prix d'un syncrétisme rassemblant tout à la fois philosophie, mystères, notions et valeurs d'origine chrétienne. Cyrille, lui, héritier de Clément, d'Origène et d'Eusèbe, veut séduire les intellectuels de son temps, et s'appuie sur la philosophie grecque pour exprimer rationnellement la foi chrétienne.

Paul BURGUIÈRE est professeur de grec à l'Université de Bordeaux III. Outre l'édition du *Contre Julien*, il prépare celle du *Lexikon cyrillianum* et des *Gynaikia* de Soranos d'Éphèse.

Pierre ÉVIEUX est chargé de recherche au CNRS. Il coordonne les travaux sur Cyrille d'Alexandrie destinés à la collection des Sources Chrétiennes, et prépare l'édition des *Lettres d'Isidore de Péluse*.

IMPRIMÉ EN FRANCE

ISBN 2-204-02466-X

ISSN 0750-1978

PRIX : 139 F